

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Katja Kolenc

Zastopanost žensk v ameriškem kongresu v zadnjih 30 letih

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Katja Kolenc

MENTORICA: red. prof. dr. Alenka Krašovec

SOMENTOR: red. prof. dr. Bogomil Ferfila

Zastopanost žensk v ameriškem kongresu v zadnjih 30 letih

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

*Kardeljeva ploščad 5
1000 Ljubljana, Slovenija*

telefon 01 58 05 122

Zastopanost žensk v ameriškem kongresu v zadnjih 30 letih

Povzetek: Demokratična teorija politične participacije samoumevno predpostavlja enakopravno sodelovanje vseh skupin pri politični participaciji, hkrati pa ugotavlja, da so lahko v določenih političnih sistemih določene skupine državljanov popolnoma izločene. Enakopravna možnost sodelovanja vseh družbenih skupin je predpogoj za demokratičnost države in njeno legitimnost. Država naj bi se zavezala vzpodbujanju politične participacije vseh družbenih skupin. Analize statističnih podatkov o številčni zastopanosti žensk v ameriškem kongresu v zadnjih 30 letih izkazujejo postopno zviševanje zastopanosti žensk v obeh domovih ameriškega kongresa. V predstavnem domu Združenih držav Amerike (v nadaljevanju ZDA), v opazovanem obdobju med letoma 1985 in 2015, je opaziti 15 % zvišanje zastopanosti žensk, medtem ko je v istem obdobju v senatu zaznati 18 % zvišanje zastopanosti žensk. Na podlagi analize dejavnikov politične participacije se je izkazalo, da so socio-ekonomski dejavniki tisti, ki med vsemi dejavniki v največji meri vplivajo na povečanje deleža žensk v ameriškem kongresu. Kulturni, institucionalni in politični dejavniki so dejavniki oviranja številčne zastopanosti žensk v ameriškem kongresu. Politična socializacija, politična kultura, stereotipizacija žensk v ameriški družbi, kompleksnost volilnega sistema ZDA, močan strankarski nadzor nad selekcijo kandidatov in visoko finančno breme kampanj so le nekateri dejavniki, ki negativno vplivajo na politično participacijo žensk v ZDA. Možni ukrepi za povečanje številčne zastopanosti žensk v ameriškem kongresu morajo biti načrtovani v smeri izboljšanja vseh štirih dejavnikov politične participacije in vzpostavitve programov ter zakonskih predpisov za aktivno vključevanje žensk, kot največje demografske skupine v ZDA, v politično sfero. Ker so zapisane, normativno priznane pravice le nujni pogoj za zagotavljanje enakih možnosti za ženske in, ker vrsta drugih sestavin družbene strukture deluje na temeljih moškosrediščne kulture, je odpravljanje zapostavljenosti žensk v politiki sorazmerno počasno in ovirano, zlasti ob odsotnosti organizirane ženske.

Gljučne besede: politična participacija, dejavniki politične participacije, politični sistem ZDA, kongres ZDA, ženske.

Representation of Women in the United States Congress in the last 30 years

Summary: Democratic theory of political participation self-evidently supposes equal cooperation of all groups, on the other hand, it is likely that in certain political systems, certain groups of citizens can completely be excluded. Equal opportunity of political participation of all social groups is prerequisite for a democracy of a state and her legitimacy, which should advocate for political participation of all social groups. Analyses of statistical data on numerical representation of females within the American Congress in the last 30 years, show a gradual growth of representation of females within both houses of the American Congress. In the House of Representatives of the United States, there is a 15% growth of female representatives in the observational period between 1985 and 2015, while in the same period in the Senate of the United States, a growth of 18% of female representatives can be observed. Based on the analysis of factors of political participation, socio-economic factors are those who influence the political participation of women to the greatest extent. Cultural, institutional and political factors are those of hindering of numerical representation of females in the American congress. Political socialisation, political culture, stereotyping of women in American society, complexity of electoral system of United States, strong party supervision on selection of candidates and high financial burden of campaigns are only some of the negative factors, that influence political participation of women in the United States. Possible measures of enhancement of numerical representation of women within the American Congress, must be designed in the direction of improvement of all four factors of political participation and establishing programs and legal regulations for active participation of women in the political sphere, as the largest demographic group in the United States. Normative acknowledged rights are a necessary precondition for ensuring equal opportunity for women. As the social structure is based on the foundations of masculinely centered culture the abolishment of women's underrepresentation in politics is hindered and slow, especially in the absence of an organized woman.

Keywords: political participation, factors of political participation, political system of the United States, the Congress of United States, women.

Kazalo

1	Uvod	6
2	Družba in spol	12
2.1	Družbene vrednote in stališča	14
2.2	Družbena konstrukcija vlog spolov	16
2.3	Družbena delitev dela	18
3	Politična socializacija	20
4	Politična kultura	23
5	Politična participacija	25
5.1	Dejavniki politične participacije	28
5.1.1	Institucionalni dejavniki	28
5.1.1.1	Politični in volilni sistem ZDA	29
5.1.1.2	Kongres ZDA	31
5.1.1.3	Politične stranke	33
5.1.2	Kulturni dejavniki	41
5.1.3	Politični dejavniki	44
5.1.3.1	Kvote	45
5.1.4	Socio-ekonomski dejavniki	47
5.1.4.1	Izobrazba	50
5.1.4.2	Zaposlitev	53
5.1.4.3	Osebni dohodek	55
5.2	Indeks politične participacije v ZDA	57
6	Številčna zastopanost žensk v sodni in izvršilni veji oblasti med letoma 1985 in 2015	63
7	Številčna zastopanost žensk v ameriškem kongresu med letoma 1985 in 2015	65
8	Preverjanje zastavljenih raziskovalni hipotez in vprašanj	70
9	Sklep	74
10	Literatura	82

Kazala grafov, tabel, slik ter sheme

Graf 1.1: Razlika med moškimi in ženskami glede dostopa in nadzora virov skozi življenjsko obdobje	17
Graf 4.2: Številčna zastopanost žensk v senatu glede na strankarsko pripadnost med letoma 1985 in 2015.....	39
Graf 4.3: Številčna zastopanost žensk v predstavniškem domu glede na strankarsko pripadnost med letoma 1985 in 2015.....	40
Graf 4.4: Delež oseb z dokončano stopnjo izobrazbe po spolu med letoma 1995 in 2014.....	51
Graf 4.5: Število vpisanih študentov dodiplomskega študija glede na spol med letoma 1990 in 2013 (v tisoč) v ZDA.....	52
Graf 4.6: Število vpisanih študentov podiplomskega študija glede na spol med letoma 1990 in 2013 (v tisoč) v ZDA.....	53
Graf 4.7: Delež zaposlenih po spolu v obdobju med letoma 1985 in 2012 v ZDA	54
Graf 4. 8: Spremembe v povprečnem letnem dohodku po spolu med letoma 1985 in 2014 v ZDA.	56
Graf 4.9: Razmerje v povprečnem letnem dohodku med ženskami in moškimi med letoma 1985 in 2014 v ZDA.....	56
Graf 4.10: Trend volilne udeležbe po spolu med letoma 1990 in 2014.....	59
Graf 6.11: Številčna zastopanost po spolu v predstavniškem domu v obdobju med letoma 1985 in 2015.....	68
Graf 6.12: Številčna zastopanost po spolu v senatu v obdobju med letoma 1985 in 2015.....	69
Tabela 4.1: Pooblastila zakonodajne oblasti v ZDA.....	31
Tabela 6.2: Številčna zastopanost po spolu v ameriškem kongresu med letoma 1985 in 2015	67
Slika 4.1: Indeks politične participacije žensk po zveznih državah.	60
Slika 4.2: Indeks zaposlitve in prihodka po zveznih državah.....	48
Shema 4.1: Hierarhija oblik politične participacije.....	27

1 Uvod

»Čeprav je pripadnost spolu univerzalna lastnost človekovega bivanja, se ta lastnost v politični kulturi večinoma posebej ne omenja ali pa izstopa le kot ena izmed številnih pripisanosti« (Jogan 1992, 1141). Obilica različnih raziskav v zadnjih dveh desetletjih kaže na vedno večjo potrebo po spremembi pomena spola v političnem in družbenem smislu na vseh ravneh. Vprašanje ženske izključenosti iz političnega delovanja je pereče v vseh državah, ki v procesih moderniziranja preprosto »pozabljajo« na ženske (Jogan 2001, 1141).

Nasloviti politični status žensk in vrednote, ki podpirajo politično participacijo žensk, je izredno pomembno, saj se politično področje po vsem svetu razume kot domena moških. Omejitve, ki so vsiljene ženskam, se rutinsko upravičujejo prek stališča determiniranih spolnih norm in maskulinizacije politike. Brez politične participacije žensk ostaja status žensk kot drugorazredne družbene skupine nesporen (Jogan 2001, 1141). Tudi zaradi velikosti družbene skupine, ki jo ženske predstavljajo, bi morale ženske imeti izredno velik vpliv na javnopolitične odločitve.

Oakley (v Haralambos in Holborn 1999) izpostavlja, da so vloge spolov ustvarjene kulturno in ne biološko. Z drugimi besedami, ljudje se učijo vedenja, ki se pričakuje od moških in žensk v njihovi družbi. Tega vedenja ne povzročajo prirojene značilnosti. Kakršnekoli so že biološke razlike med moškimi in ženskami, je kultura družbe tista, ki najbolj vpliva na ustvarjanje moškega in ženskega vedenja ter položaja v družbi (Oakley v Haralambos in Holborn 1999, 597).

Prav slednje bo predmet tega dela v 2. poglavju o družbi in spolu, s poudarkom na družbeni konstrukciji vlog spolov, družbeni delitvi dela in iz tega izhajajoči pogosti razlagi neenakih možnosti politične participacije v predstavniških telesih.

V stvarnosti zahodnih demokracij je politična participacija selektivna: število državljanov, ki so udeleženi v politiki, ni le omejeno, marveč so nekatere skupine v njej udeležene bolj kot druge. Della Porta (2003, 67) navaja, da se je vprašanje selektivnosti zaostriło spričo dejstva, da odstotek tistih, ki politično participirajo, ne teži k temu, da bi bil sorazmeren posnetek prebivalstva kot celote.

Pričakovati je, da bodo demokratično izvoljena predstavniška telesa imela takšno spolno strukturo, ki ponazarja družbo, ki jo predstavlja, saj to določa legitimizacijo političnih institucij, predvsem v oziru do žensk, kot navaja Han (2007, 1), saj ta družbena skupina predstavlja malo več kot polovico celotne ameriške populacije.

Magistrska naloga je usmerjena v analizo sprememb dejavnikov politične participacije v ZDA (5. poglavje) ter ugotavljanje sprememb številčne zastopanosti žensk v ameriškem kongresu v obdobju med leti 1985 in 2015 (7. poglavje). Po statističnih podatkih Centra za ameriške ženske in politiko (angl. *Center for American Women and Politics*) se je leta 1986 prvič več žensk udeležilo volitev kot moških (Center for American Women and Politics 2015a). Ker smo želeli analizirati spremembe v zastopanosti žensk v ameriškem kongresu ter njihovi politični participaciji, nam je omenjeno leto oziroma leto 1985 služilo kot izhodišče. Menimo, da je sprememba v številčni zastopanosti žensk v ameriškem kongresu v opazovalnem obdobju posledica sprememb v dejavnikih, ki vplivajo na politično participacijo. Našemu mnenju sicer nasprotuje *pravilo kontinuitete* v ameriškem kongresu, saj član kongresa le izjemoma ni ponovno izvoljen. Kot navajajo Ferfila in drugi (2003, 25), slednje velja zlasti za člane predstavniškega doma, kjer je bilo v zadnjih 30 letih ponovno izvoljenih več kot 90 % dotedanjih poslancev. V 80. letih 20. stoletja pa je bil ta odstotek reelekcije še višji in se je približeval 100 %. Če je ponovna izvolitev v kongres »skorajda rutina«, pa je ponovna izvolitev v senat bolj negotova. Eden izmed razlogov je, da je zvezna država kot volilna enota bolj diverzificirana kot kongresno okrožje, kjer volijo predstavnike za spodnji dom (Ferfila in drugi 2003, 25).

Analiza sprememb dejavnikov politične participacije v ZDA in njihova korelacija do sprememb v številčni zastopanosti žensk v senatu, kot tudi v predstavniškem domu bosta, ob soočenjih različnih pogledov raziskovalcev ter njihovih argumentacij vzrokov zanje, osrednji temi magistrske naloge.

Ko je Milbrath (1965, 6) v 70. letih prejšnjega stoletja razčlenjeval politično participacijo, jo je delil na tri stopnje:

- prva stopnja se nanaša na odločitev participirati ali ne,
- druga stopnja se nanaša na način participacije in
- tretja stopnja na trajanje in intenzivnost participacije.

V magistrski nalogi želimo predstaviti dejavnike politične participacije, ki po Milbrathovi definiciji vplivajo na vse tri stopnje participacije, vendar bo naša analitična pozornost namenjena zgolj prvi stopnji participacije: odločitvi vključiti se kot posameznik ali družbena skupina v politično sfero, saj v namene magistrske naloge ugotavljamo spremembe v dejavnikih politične participacije in njihove korelacije do številčne zastopanosti žensk v ameriškem kongresu. Pri tem smo sledili Gelbovi in Palleyjevi (2009, 75–96), ki opredeljujeta štiri poglobitve dejavnike, ki vplivajo na politično participacijo:

- institucionalne,
- kulturne,
- politične ter
- socio-ekonomske dejavnike.

Naštete dejavnike in njihovo moč v pojasnjevanju zastopanosti žensk v ameriškem kongresu, smo v osrednjem delu naloge analizirali tako na ravni zveznih držav kot tudi na federalni ravni ZDA.

V okviru institucionalnih dejavnikov smo analizirali volilni in politični sistem ZDA, ki se sicer v zadnjih 30 letih nista spremenila v takšni meri, da bi lahko sklepali o njunem pomembnem vplivu na številčno zastopanost žensk v ameriškem kongresu. Vendar lahko najdemo tudi pri institucionalnih dejavnikih, predvsem v kontekstu volilnega sistema, systemske izboljšave, ki bi lahko pozitivno vplivale na povečano zastopanost žensk v predstavniških telesih. V poglavju 5, kjer smo analizirali posamezne dejavnike politične participacije, se sklicujemo tudi na avtorici Werschkul in Williams, ki navajata, da način registracije vpliva na številčno registracijo volivcev obeh spolov. Na podlagi statističnih podatkov navajata, da volilni sistem z uvedbo isto-dnevne registracije (angl. same-day registration) vpliva na številčno povečanje registracije volivcev ter posledično tudi na povečano udeležbo na volitvah v ZDA (Werschkul in Williams 2004, 9).

Jalalzai (2009, 29–46) med dejavnike, ki vplivajo na politično participacijo žensk, uvršča kulturne dejavnike in izpostavlja, da ti ob specifičnih pogledih na vlogo spola igrajo pomembno vlogo pri analizi politične participacije. Pri tem se sklicuje na Ingelharta in Norrisa (v Jalalzai 2009, 32), ki omenjata močno korelacijo med vrednotami, ki določajo odnos do žensk v družbi ter politično participacijo žensk. Vsi ti avtorji ugotavljajo, da višja kot je

stopnja egalitarnih vrednot v družbi, večja je verjetnost visoke zastopanosti žensk v predstavniških telesih (Jalalzai 2009, 29–46).

Gelb in Palley (2009, 75–96) ugotavljata, da prej, ko so si ženske izborile splošne volilne in človekove pravice, bolj verjetno bodo tudi kandidirale za poslanska mesta v predstavniških telesih. Medtem Lawlessova in Fox (2012, 7–9) trdita, da je ob pojavljanju odmevnih političark v ZDA, kot so Nancy Pelosi, Hillary Clinton in Sarah Palin, razkorak med spoloma v političnih ambicijah skoraj enak, kot je bil tudi pred desetletjem, oz. so se razlike med spoloma v interesu in ambicijah do političnih kandidatur v času zadnjih splošnih volitev še dejansko povečale.

Na drugo pomembno značilnost politične kulture posameznih državljanov in družbe kot celote, ki se kaže kot vprašanje legitimnosti vlade pa opozarja Ferfila (2006, 36–37). Omenjeni avtor ugotavlja, da je v modernih demokracijah legitimnost vlade odvisna od demokratičnosti postopka njene izbire v svobodnih večstrankarskih volitvah ter od ustavnosti in zakonitosti njenega kasnejšega delovanja, zato nam politična kultura pove, kakšne vrednote prevladujejo v družbi. Politična kultura posameznika in družbe tako nastane kot posledica procesa, ki je dolgotrajen in v katerem se oblikujejo politična stališča – to je politične socializacije, ki pa posledično pomeni vstopanje tako posameznikov kot različnih skupin ljudi v svet politične kulture (Ferfila 2006).

V analizi sprememb političnih dejavnikov politične participacije in njihovega vpliva na zastopanost žensk v ameriškem kongresu v zadnjih 30 letih, smo v središče analize postavili moč političnih strank v procesu selekcije kandidatov ter njihovo vlogo vratarjev (angl. gatekeeper). Poseben dejavnik, ki ga navaja Bird (v Krašovec in Fink Hafner 2004, 82) in ga je moč zaslediti v širši strokovni literaturi kot možnost povečanja participacije žensk v predstavniških telesih, so kvote. Po navedbah Squires (2007, 25) so kvote glavni politični dejavnik politične participacije, ki v največji meri vplivajo na spremembe v številčni zastopanosti žensk v predstavniških telesih. Vendar pa kot navajata Klausen in Maier (v Squires 2007, 28) :« ...politične stranke v ZDA odločno zavračajo implementacijo kvot, saj smatrajo, da so v nasprotovanju z delovanjem meritokracije.»

Kot najpomembnejši dejavnik, ki je pozitivno povezan s povečanjem možnosti politične participacije, pa številni avtorji (npr. Milbrath 1965; Harrison 1997; Werschul in Williams

2004; Ruedin 2007; Hess in drugi 2015) omenjajo socio-ekonomske dejavnike. Višji kot je socio-ekonomski status posameznika, bolj verjetneje se bo ta posameznik udeležil volitev, postal član stranke ali se odločil za kandidaturo. Gelb in Palley (2009, 75–96) navajata, da so stopnja izobrazbe, vrsta zaposlitve ter višina dohodka najpomembnejši socio-ekonomski dejavniki, ki vplivajo na politično participacijo, tudi participacijo žensk. Navedene dejavnike smo analizirali in predstavili v poglavju 5.

Cilj magistrske naloge je ugotoviti, ali so spremembe v institucionalnih, političnih, kulturnih ter socio-ekonomskih dejavnikih pozitivno ali negativno vplivale na politično participacijo žensk ter posledično na številčno zastopanost žensk v ameriškem kongresu v zadnjih 30 letih.

Metodološki okvir magistrske naloge

Za potrebe empiričnega dela magistrske naloge smo si zastavili 3 raziskovalna vprašanja:

RV1: Kakšen je trend gibanja številčne zastopanosti žensk v ameriškem kongresu v zadnjih 30 letih?

RV2: Kateri dejavniki ovirajo politično participacijo žensk v ZDA v zadnjih 30 letih?

RV3: Kateri dejavniki spodbujajo politično participacijo žensk v ZDA v zadnjih 30 letih?

Prav tako smo si za potrebe raziskovalnega dela zastavili dve raziskovalni hipotezi:

H1: V letu 2015 je bilo več žensk članic ameriškega kongresa kot pred 30 leti.

H2: Socio-ekonomski dejavniki so tisti, ki med dejavniki politične participacije v največji meri vplivajo na povečanje deleža žensk v ameriškem kongresu v zadnjih 30 letih.

Raziskovalna vprašanja kot zastavljene raziskovalne hipoteze smo preverjali na osnovi deskriptivne metode znanstvenega raziskovanja, v okviru katere smo zadani raziskovalni problem analizirali s pomočjo domače in tuje strokovne literature (prvenstveno avtorjev iz ZDA), ki obravnava zastopanost žensk in njihovo politično participacijo v ZDA. S komparativno metodo znanstvenega raziskovanja smo primerjali relevantne statistične podatke (numerični in grafični prikazi podatkov), jih analizirali in interpretirali z vidika (ne)sprememb zastopanosti žensk v ameriškem kongresu.

Primarni viri, ki smo jih uporabili za potrebe analize, so zlasti spletno dostopne javnomnenjske raziskave, dokumenti, zakoni in predpisi ter vladna poročila, ki so nam omogočili analizo sprememb dejavnikov politične participacije ter dejavnikov oblikovanja politične kulture, ki so in še vplivajo na številčno zastopanost obeh spolov v ameriškem kongresu v zadnjih 30 letih. Uporabili smo tudi izbrane elemente časovne metode z vidika izbire virov ter proučevanja preteklih sestav ameriškega kongresa od leta 1985 dalje. Z metodo sinteze smo v zaključku strnili in generalizirali proučevane dejavnike politične participacije žensk v ZDA v zadnjih 30 letih ter odgovorili na raziskovalna vprašanja in preverili veljavnost zastavljenih hipotez.

2 Družba in spol

Ženske skozi zgodovino praviloma niso množično vstopale v sfero javnega delovanja (razen v kriznih, vojnih ali katerih drugih izjemnih okoliščinah), pa tudi danes se to še vedno relativno poredko zgodi, z izjemo skandinavskih držav. Antič Gaber in Jeram (2011) vidita vzrok v še vedno močno zakoreninjenem in stereotipnem pojmovanju, da je mesto žensk prvenstveno vezno na zasebno sfero (dom, družina in otroci), da je biološko determinirano, zato se niti ekonomsko neodvisne ženske (zaposlene in s svojo neodvisno profesionalno kariero) praviloma ne odločajo za vstop v politiko.

Tudi Joganova ugotavlja (1992, 1142), da je tradicionalno opredeljevanje ženske kot matere in gospodinje, primarno delujoče v družini, vzrok za izključevanje žensk iz političnega, javnega življenja. Poleg strogih prepovedi ženske udeležbe v političnem odločanju v nekaterih družbah so k utrjevanju in izključenosti žensk prispevale tudi razlage narave politike, ki da je »umazana«, »groba«, strogo racionalna zadeva – torej že v svojem bistvu neprimerna za ženske, ki naj bi bile po naravi določene za bolj »vzvišene« dejavnosti.

Organiziran boj za ženski vstop v politično delovanje se je začel s francosko meščansko revolucijo. Šele dobrih 200 let je preteklo od znamenite Deklaracije o pravicah žensk, ki jo je leta 1791 napisala Olympe de Gouges (posledično naj bi bila zato obglavljena), in komaj nekaj več kot 100 let je minilo, odkar so prve države ženskam dodelile splošno volilno pravico: Nova Zelandija leta 1893, Avstralija leta 1902, Finska leta 1906, ZDA leta 1920, Slovenija v okviru SFRJ leta 1946. Večina žensk je do teh pravic prišla šele po prvi in drugi svetovni vojni (Jogan 1992, 1142).

Od druge polovice 19. stoletja je, po 70. letih neumornega strmenja k izboljšanju položaja žensk, v Ameriki žensko gibanje za volilno pravico doseglo vrhunec leta 1920 z ratifikacijo 19. amandmaja ameriške ustave, ki je ženskam zagotovil volilno pravico. Veliko kritikov je takrat napovedovalo velike spremembe v ameriški politiki.

Carrie Chapman Catt (Harrison 1997, 10), ki je vodila takratno žensko gibanje, je ob tem izpostavila: »Pri prilagajanju na nov red, me ženske zahtevamo enakopraven glas, kajti nič manj ni sprejemljivo.« (Harrison 1997, 11). Odmevnost te pomembne izjave je nekatere takratne politike močno (za)skrbela, saj je nakazovala na novo obdobje v ameriški družbi. A

do pričakovanega in zelenega večjega vpliva ženskega glasu ter dviga politične participacije žensk ni prišlo tako kmalu.

Tako Singhal (2003, 166) navaja, da so se, kljub relativno optimističnim napovedim na začetku osemdesetih let 20. stoletja, ženske vloge na globalni ravni prepoznavale tudi skozi naslednje statistične podatke (Canadian Council for International Cooperation v Singhal 2003):

- ženske so opravljale 67 % gospodinjskega dela;
- ženske so zaslužile le 10 % svetovnega prihodka;
- ženske so predstavljale 2/3 svetovno nepismenega prebivalstva;
- ženske so imele v lasti le 1 % svetovnega premoženja.

Podobno so ugotavljali tudi Deželan in drugi (2007, 58–60) ob navedbah, da so bile ženske večji del zgodovine obsojene na sfero zasebnega življenja, s prevladujočo skrbjo za otroke. Sfera javnega življenja, ki je bila v antičnih časih tudi najbolj cenjena, pa je bila rezervirana le za moške. Po prepričanju Deželana in drugih (2007, 59) je še daleč do popolne izenačitve pravic med spoloma in posledično tudi dejanske izenačitve konceptov državljanstva.

Gibanja za ženske pravice v drugi polovici 20. stoletja, so po prepričanju Deželana in drugih (2007, 60) zasledovala tri cilje:

- nadaljevanje boja za dosego popolne enakosti na področju političnih in civilnih pravic,
- enake priložnosti na delovnem mestu ter izboljšanje možnosti za vzgojo otrok in družine, in
- temeljita redefinicija koncepta državljanstva, ki bi v svojem jedru vključevala prvinske odlike žensk. Tako bi bile »ženske« sposobnosti integralni del identitete in statusa nove oblike državljanstva.

Označba »ženska« je še vedno obtežena z odgovornostjo, medtem ko se označba »moški« opredeljuje z enačenjem moči. Zavedanje, da se vzgoja aktivnega državljan ali državljanke začne že s prvimi koraki in z besedami otroka, je pomembno pri otrokovem spodbujanju k razvijanju in razumevanju enakopravnosti spolov. Mnenja smo, da je potrebno otrokom, predvsem deklicam, v obdobju odraščanja privzgojiti miselnost, da so enakovredne in zaželeni pri soustvarjanju političnega in vsakodnevnega življenja.

2.1 Družbene vrednote in stališča

Javne politike odsevajo družbene vrednote oz. so glavni vzorci javnih politik skladni s temeljnimi vrednotami družbe. Fink Hafnerjeva (2007, 125) problematizira tako zastavljene trditve, češ, da ne pojasnjujejo, kako vrednote vplivajo na vzorce javnih politik. Avtorica izpostavlja dva vrednostna vidika:

- pomen pojasnjevanja pomembnosti problema, da ta v skladu z vrednotami družbenega prostora postane javno pomemben, in
- percepcija problema prebivalcev v danem družbenem prostoru.

Fink Hafner (2007, 125) ugotavlja, da vpogled v procese oblikovanja javnih politik kaže, da sta pojasnjevanje o pomembnosti javnega problema in o načinu njegovega reševanja ter vrednotenje javne politike odvisna tudi od osebnega, skupinskega in/ali družbenega gledanja na ta problem. Izpostavlja tudi, da vrednote vplivajo na dožemanje določene problematike v družbi ter tako (ne)omogočajo uvrstitve teme na dnevni red javnih političnih akterjev. Hkrati opozarja, da lahko enake informacije in enaki podatki (npr. o položaju žensk), ko (če) se prevladujoči vrednostni sistem spremeni, pridobijo drug pomen prek vrednostnih interpretacij in postanejo javno politična tematika (Fink Hafner 2007, 125).

To je pomembno zato ker, ko se zazna razlika med dejanskim stanjem in želenim oz. idealnim stanjem (vrednotami), določen problem postane javno politična tema. Uvrščenost na dnevni red oblikovalcev javnih politik pa je odvisna tudi od tega, ali tematika v družbi uživa vrednotni konsenz, kot tudi, kolikšen je ta. Glede na predstavljeno ocenjujemo, da je zastopanost žensk v predstavniških telesih političen problem, ki pa ne nujno dosega široke pomembnosti v družbi.

Drug vrednostni vidik, ki prav tako vpliva na identifikacijo in definicijo problemov v družbi, je po mnenju iste avtorice percepcija prizadete populacije. Subjektivno dožemanje položaja posameznikov ali skupin, ki jih problem prizadeva, je pogojen s prepričanji in vrednotami javno političnih igralcev. Če je vrednotenje prizadete populacije pozitivno oz. naklonjeno, imajo problemi te populacije večje možnosti, da pridejo na dnevni red javno političnih igralcev (Fink Hafner 2007, 126).

Po Millerju (2003) za predstavništvo v političnih organih ni tako bistveno, ali je strogo sorazmerno s številom prebivalstva in z njegovo (v našem primeru spolno) zastopanostjo. Pomembno pa je, da je vsako stališče ustrezno zastopano v predstavniskem telesu. Pri tem se privzema, da bodo vpleteni pripravljeni prisluhniti argumentom nasprotne strani, o njih pošteno presoditi in po potrebi spremeniti svoje stališče. Demokracije ne delujejo zmeraj na ta način, toda temu bi se morale čim bolj približati (Miller 2003, 92–112).

Gerrity, Osborn in Morehouse Mendez (2007, 179–200) pa posebej izpostavljajo, da tako prisotnost kandidatke v volilnih procesih kot tudi njihova odsotnost igra pomembno vlogo pri tem, kateri interesi in volilne vsebine so pomembne in slišane v politiki. Razlike med spoloma se kažejo pri postavljanju problematik na dnevni red odločanja, saj bodo ženske predstavnice v političnih telesih veliko pogosteje izpostavile probleme in zakonodajo, ki so pomembni ženskam (npr. izobraževanje, zdravstveno varstvo, varstvo otrok in nasilje v družini), kot moški predstavniki (Gerrity, Osborn in Morehouse Mendez 2007, 189).

Čeprav na osnovi statističnih podatkov ugotavljamo, da relativno veliko žensk kandidira na volitvah, različno v različnih družbenih okoljih, v obzir pa prvenstveno vzamemo ZDA, ugotavljamo tudi, da vendarle obstaja razlika med želenim stanjem vključevanja žensk v politično sfero in dejanskim stanjem vključevanja žensk v politično sfero, ki po statističnih podatkih izkazujejo nizko število izvoljenih žensk v institucijah političnega sistema. Pri tem delimo mnenje Fink Hafnerjeve (2007), da bi problem (ne)vključevanja žensk v politično sfero moral postati javno politična tema, kot tudi, da bi tematika morala imeti širok spekter identifikacije, saj zadeva največjo družbeno skupino – ženske.

Na globalni ravni se vključevanju žensk v politiko nameni bistveno več pozornosti kot v ZDA. Konvencijo o odstranitvi vseh oblik diskriminacije proti ženskam iz leta 1979 (org. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women) je ratificiralo 163 držav po celem svetu. V okviru Združenih narodov sta bili ustanovljeni tudi dve komisiji z namenom spodbujanja vključevanja žensk v politično in gospodarsko sfero: Komisija za status žensk (org. Commission on the Status of Women) ter Divizija za spodbujanje žensk (org. Division of the Advancement of Women). Zakaj torej ZDA ne namenijo več pozornosti problematiki vključevanja žensk v politiko? Verjetno zato, in tudi tu se pridružujemo oceni Fink Hafnerjeve (2007), ker ta tematika v družbi ne uživa tolikšnega velikega vrednostnega konsenza kot bi ga

lahko. Ženske so prepogosto neaktivne pri ustvarjanju javno politične tematike in s svojo pasivnostjo ne spodbujajo javne diskusije in potencialno tudi ne zakonskih ukrepov pri intenzivnejšem odpravljanju (ne) vključevanja žensk v politično sfero.

2.2 Družbena konstrukcija vlog spolov

Družbena pričakovanja se razlikujejo in spreminjajo skozi čas in na njih vplivajo lokalna ter globalna gospodarstva in kulturni trendi (Singhal 2003, 176). Biološki spol je identificiran glede na biološke determinante, medtem ko je družbeni spol konstrukt družbe, kar pomeni, da se ga lahko spremeni. Spolne vloge so družbeno izoblikovana pričakovanja, kaj je moško in žensko vedenje. Vsaka družba razloči med dvema setoma pričakovanj in vedenj, med moškimi in ženskimi. Spolne vloge in odnosi se konstantno spreminjajo v različnih časovnih intervalih in intenzitetah, kulturah in družbenih skupinah, zato niso univerzalni (Jogan 1991).

Prepričanja, da obstajajo poleg temeljnih bioloških razlik tudi psihične, vedenjske in osebne razlike med moškimi in ženskami, najdemo povsod. Najdemo vrsto dejanskih razlik, ki jih opazamo, med njimi telesni videz, oblačenje, razlike v javnem in družinskem obnašanju, družbenem položaju žensk in moških itd., kar v svetu politike ni nezanemarljivo. Poraja se nam vprašanje, ali so te razlike pristne. So torej »pravi« izraz človekove biološke spolnosti ali pa so morda ustvarjene zaradi družbene vloge žensk in moških, tudi v svetu politike?

Glavna značilnost androcentrične in mizogine tradicije zagovarja upravičevanje hierarhije po spolu, v kateri je družbena vloga ženske definirana z izrazom »dekla gospodova«, kar pomeni, da mora biti ženska podrejena, skromna, altruistična, ponižna, prijazna, ljubeča, skrbna, potrpežljiva. Njen prvi »naravni« poklic je biti (dobra) mati, žena in gospodinja (Jogan 1991, 38). Tudi v Parsonsovi razlagi je pojasnjevanje odnosov med spoloma neločljivo povezano z družino kot (pod)sistemom. Parsons (Jogan 1991, 38) pravi, da je diferenciacija vlog glede na spol v funkciji ohranjanja stabilnosti družine kot družbenega podsistema.

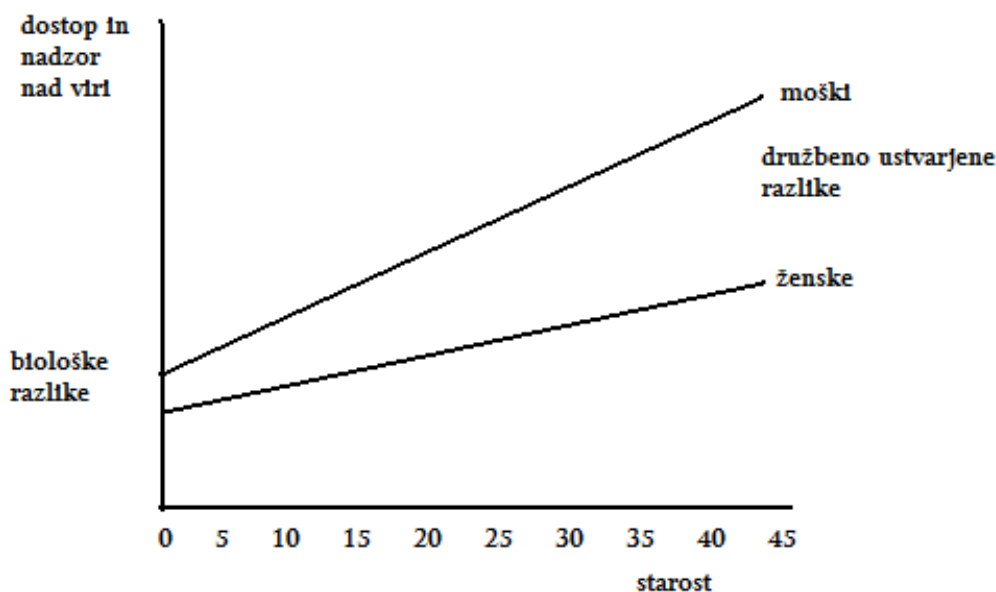
Po Parsons (1956) torej prav razlike med spoloma nudijo temelje, na katerih je zgrajena delitev dela med moškimi in ženskami. Ob tej osi »ekspresivno-instrumentalno«, ki povezuje (pod)sistem družine, je hierarhija med spoloma pojasnjena z jasno diferenciacijo superiorne

vloge moškega (Jogan 1991,38), ki se ne reflektira samo na zasebni, ampak tudi na javni, torej politični ravni.

Murdock (1949) ne trdi, da moške in ženske usmerjajo gensko utemeljene predispozicije ali morda značilnosti, ki bi jim pripisale določeno vlogo, vendar pa izpostavlja, da biološke značilnosti vodijo do spolno pogojenih vlog iz čiste praktičnosti. Razdelitev dela glede na spol je tako najbolj učinkovit način organiziranja družbe zaradi bioloških razlik med moškimi in ženskami (Haralambos in Holborn 1999, 594–595).

Družbe ne smemo razumeti kot homogene, ampak je sestavljena iz različnih subkultur, opozarja Singhal (2003, 177). Prav tako ne smemo žensk kot kategorije razumeti kot homogene skupine, ampak kot skupek različnih skupin, ki se razlikujejo glede na starost, religijo, izobrazbo in ekonomski status.

Graf 2.1: Razlika med moškimi in ženskami glede dostopa in nadzora virov skozi življenjsko obdobje



Singhal (2003).

Razlika med moškimi in ženskami glede dostopa in nadzora nad viri je pri rojstvu relativno majhna, kar Singhalova (2003) pojasnjuje z biološkimi razlikami. Razlika med spoloma se z leti povečuje in prav to povečevanje imenuje družbeno ustvarjanje razlik, ki velja na obči/globalni ravni opazovanega fenomena. Dostopnost žensk do izobrazbe, zdravstva, zaposlitve, trga dela, lastninjenja in nenazadnje tudi do dostopa politične sfere se z leti zmanjšuje v primerjavi z moškimi (Singhal 2003, 177). Poudariti je treba, da so tovrstne razlike družbeno ustvarjene, kar pomeni, da se lahko spremenijo, če si družba za to

prizadeva. Katerikoli poizkus zmanjševanja razlik pomeni zavestno delovanje vse od rojstva naprej z namenom zagotavljanja enakih pogojev obema spoloma za enak izid (Singhal 2003, 182).

Oakleyjeva, ki zavrača prepričanje Murdocka in Parsonsa, pravi: »Ne le, da delitev dela glede na spol ni univerzalna, temveč tudi ni razloga, zakaj bi bila. Človeške kulture so raznolike in neskončno spremenljive. Svoj razvoj dolgujejo človeški inventivnosti, ne pa nepremagljivim biološkim silam« (Oakley v Haralambos in Holborn 1999, 596). Ljudje se torej učijo vedenja, ki se pričakuje od moških in žensk v njihovi družbi, in je zato kultura v določeni družbi tista, ki najbolj vpliva na ustvarjanje moškega in ženskega vedenja.

Oakleyjeva (1999) pa nasprotuje tudi Murdockovi trditvi in zaradi ugotovitev pri raziskovanju družb v njegovem vzorcu sklepa, da prednosti delitve dela glede na spol pojasnjujejo njegovo univerzalnost. Tudi zato, ker je delitev na spolni ravni univerzalna, saj določenih nalog ne opravljajo vedno moški in drugih ženske. Zato je prepričana, da Murdock nepristransko interpretira svoje podatke, saj na druge kulture gleda z zahodnjaškimi in moškimi očmi. Tudi Kanjuo Mrčela (1996, 40) je prepričana, da »kultura določene družbe določa, katere vloge so (ne)sprejemljive za pripadnike/-ce posameznega spola. V moderni družbi so tako vloge, ki naj bi jih opravljale ženske, povezane z (družbeno nižjim ovrednotenim) zasebnim življenjem, moški pa naj bi opravljali vloge v javnem življenju«.

Ocenjujemo, da bi morali biti cilji prihodnjih odločevalcev (ustvarjalcev) političnih sistemov usmerjeni ne samo v zmanjševanje družbeno ustvarjenih razlik (kot to sugerira Singhalova), ampak v njihovo odpravljanje. Le z dejansko enakopravnostjo državljanek in državljanov se lahko celotno družbo privede do zelenega napredka, ki brez enotnosti ali celo marginaliziranosti žensk pač ni mogoča.

2.3 Družbena delitev dela

Posamezne sfere človeškega dela se ne razlikujejo samo po tem, kaj je predmet dela, temveč tudi po tem, kako so organizirane in kdo v njih sodeluje ter kako. O delu ne moremo razpravljati, dokler mu ne določimo oblike oz. dokler ga ne postavimo v konkretne družbene razmere. Določitev družbenih determinant pomeni tako predvsem opredelitev temeljnih elementov družbene strukture, med drugim družbenih odnosov, vlog, ki jih posamezniki

igrajo, statusov ter družbenih institucij. Od teh elementov je odvisno, kakšna je narava dela in kakšna je njegova delitev. Tako so nekatere družbene aktivnosti podobno regulirane glede ciljev, ki jih je mogoče z njimi dosegati, in sredstev, ki jih je mogoče pri tem porabiti. Kot poudarja Svetlik (1988, 10), se nanje vežejo natančno določena družbena pričakovanja in imajo določeno družbeno vrednost. Drugim delovnim aktivnostim pa se status dela sploh ne prizna. »Pravzaprav ni pomembno, kaj kdo dela, kaj proizvaja in s kakšnimi sredstvi, temveč v kakšnem družbenem okolju poteka njegova aktivnost. Gre za to, v kolikšni meri je določeno delo družbeno institucionalizirano« (Svetlik 1988, 10).

Javna sfera, kot so gospodarstvo, politika, kultura in znanost, je razumljena kot področje proizvodnje, na katerem imajo vodilno vlogo moški. Ženske s svojim delom prispevajo k večanju nacionalnega dohodka, od njega pa nimajo prave materialne koristi. »Tako je UNESCO ugotovil, da ženske v svetu opravijo 70 % vseh del, imajo pa v lasti le 30 % svetovnega bogastva. Zato vzdržuje prikazovanje povezanosti žensk z zasebno (neplačano in necenjeno) sfero, njeno materialno odvisnost in podrejeni položaj v družbi« (Verša v Cigale 1992, 160).

Poznavanje in razumevanje zahtevnosti usklajevanja družinskega in poklicnega življenja je izrazito pomembno, da lahko na podlagi teh načrtujemo in izvedemo ukrepe, ki bi olajšali usklajevanje družinskih obveznosti in kariere. Ugotavljamo, da to področje ni ekskluzivno žensko vprašanje in bilo treba pozornost nameniti enakopravnejši porazdelitvi obremenitev na oba spola. Ko govorimo o družinskem in gospodinjskem delu, še vedno prvenstveno govorimo o ženskah, saj tradicija in realnost kažeta, da sta ti dve področji še vedno v pretežni domeni žensk. Brez aktivnega ozaveščanja celotne družbe, še posebej moških, o potrebi enakomerne obremenitve obeh ne bo očitnejših napredkov.

Posledice argumenta o naravni, biološki determinirani vlogi žensk so vidne tudi na področju plačanega dela. Ženske so za svoje delo praviloma manj plačane, opravljajo dela, ki so kot nadaljevanje domačih opravil (skrb za druge, storitvene dejavnosti, izobraževanje ipd), in imajo v družbi manj moči. Ženske med drugim niso navzoče tam, kjer je koncentrirana družbena moč, na visokih položajih javnega življenja (Kanjuro Mrčela 1996, 40–41).

3 Politična socializacija

Politična socializacija pomeni vstopanje ljudi in družbenih skupin v svet politične kulture (Ferfila 2008, 171). Politična socializacija vključuje neposredno in posredno, formalno in neformalno politično učenje v vseh življenjskih obdobjih. Po navedbah Ferfile (2008, 19) so najpomembnejši akterji politične socializacije družina, izobraževalni sistem, verske organizacije, vrstniki, poklicno okolje, množični mediji, politične stranke ter državne institucije.

Vse od leta 1920, ko so ženske v ZDA pridobile volilno pravico, je negativen kulturološki odnos do žensk kot političark v predstavnikiških telesih predstavljal neformalno oviro pri tistih ženskah, ki so se podale v politiko. Hanova (2007) navaja, da ženske, ki se odločijo za politično kariero, najverjetneje izhajajo iz družin, kjer so starši aktivno politično participirali in kjer so deklice spodbujali k večji vključenosti v politično življenje. Campbell in Wolbrechtova (2006, 233–247) opazata, da naj bi za mlajše generacije obstajala tudi pozitivna povezava med prisotnostjo uveljavljenih političark in pričakovanji adolescentnih deklet v okviru njihovega političnega sodelovanja.

Kako ženske pojmujejo politične kandidatke, je odvisno tudi od tradicionalnih družbenih norm o primernosti ženskega vedenja, opozarja Hanova (2007), ko navaja mnenje politologinje Ruth B. Mandel. Ta opisuje, kako se ženske srečujejo s kulturno prepreko pri zmagah na volitvah, pri čemer naj bi igrale osrednjo vlogo njihove s socializacijo določene spolne vloge, karakteristike in vedenja. Ženske skozi socializacijo ponotranjijo vrednote in vedenjske vzorce, ki so primerni za žensko obnašanje, ugotavlja Hanova (2007), vendar ženske z vstopom na politično sceno vstopajo v sfero, kjer dominirajo moške vrednote in moški vedenjski vzorci. Ne glede na to se bo z vse večjim številom žensk v politični sferi odnos javnosti do učinkovitosti žensk v javnem življenju nedvomno spremenil (Han 2007).

Prav samopodoba žensk zagotovo pomembno vpliva na njihovo odločenost, da aktivneje stopijo v politiko. To v okviru novejših raziskav o politični participaciji žensk v ZDA potrjujejo ugotovitve Lawlessove in Foxa (2012,9–10), ki sta v dveh raziskavah izvedenih v obdobju 2001–2012, spremljala in primerjala odzivnost »potencialnih kandidatov«, kot sta jih sama imenovala, glede njihovih političnih ambicij. Na osnovi odgovorov 4.000 anketirancev sta opredelila sedem dejavnikov, ki so v opazovanem obdobju v ZDA prispevali k razlikam v

politični participaciji žensk in moških oz. po njunem prepričanju predstavljajo eno največjih ovir v politični uspešnosti žensk – to so njihove politične ambicije oz. pomanjkanje le teh.

Njun raziskovalni vzorec sodelujočih v raziskavi je bil specifičen in izbran na osnovi uravnoteženosti sodelujočih glede spola, izobrazbe (visoko izobraženi), ekonomskega statusa (zaposleni in dobro situirani), razpršenega geografskega vzorca (pokritost vseh zveznih držav) ter politične razgledanosti (aktivna politična participacija, redna udeležba na volitvah). Avtorja na osnovi odgovorov anketiranih ugotavljata, da je temeljni razlog, da so ženske premalo zastopane v političnih predstavniških telesih, njihova prenizka ambicioznost (Lawless in Fox 2012, 10). V svoji interpretacije analize raziskovalnih podatkov gresta še dlje, ko poudarjata, da definitivno obstaja bistvena razlika med spoloma v njihovih političnih ambicijah, in sicer: moški jo po navadi imajo, ženske pa ne. Ta razkorak med spoloma v politični ambiciji je po njunem prepričanju tudi časovno obstojen in nespremenljiv dejavnik političnega uspeha v ZDA. Avtorja sta na osnovi dobljenih raziskovalni podatkov tudi ugotovila, da:

- ženske veliko pogosteje kot moški dojemajo volilno okolje kot zelo konkurenčno in pristransko;
- sta kandidaturi Hillary Clinton in Sarah Palin še povečali percepcijo žensk o pristranskosti obravnavanja političnih kandidatov na podlagi spola;
- so ženske v primerjavi z moškimi veliko manj prepričane v svojo usposobljenost za politični položaj;
- so ženske kot kandidatke manj tekmovalne, manj samozavestne in se bolj zavedajo tveganja kot moški;
- se ženske odzivajo bolj negativno/prizadeto kot moški na mnoge vidike modernih volilnih kampanj;
- so ženske manj pogosto kot moški deležne vzpodbud, da kandidirajo;
- so ženske še vedno tiste, ki so odgovorne za večino nalog, vezanih na družino in gospodinjstvo (Lawless in Fox 2012, 6–15).

Pri tem pa po njunem mnenju ni nepomembno, kako ženske same sebe definirajo kot aktivne udeležanke v politiki in ali je to (po)vezano z njihovo politično socializacijo, saj je to

sredstvo prenašanja kulturnih ter političnih vrednot posamezniku ali skupini (Lawless in Fox 2012).

Na podlagi predstavljenega, ocenjujemo da je politična socializacija eden pomembnejših dejavnikov, ki vplivajo na zavedanje pomembnosti sodelovanja vseh skupin v političnem odločanju, tudi (in predvsem) žensk. Še več, vpliva na izoblikovanje, spodbujanje ter vzgojo prihodnjih potencialnih kandidatov ter odločevalcev. V tem oziru lahko gre za zavesten socializacijski korak k spodbujanju ali omejevanju politične participacije deklic že v času zgodnje socializacije prek primarnih dejavnikov vpliva (starši in šola). Starši na individualni ravni vplivajo na otrokova primarna prepričanja, medtem ko se lahko na sistemski ravni v času mladostništva prek referenčnih skupin posameznikov, izobraževalnega procesa, medijev ipd. sprejemajo, spreminjajo, (pre)oblikujejo prepričanja, vrednote ter sporočila, ki odločilno vplivajo bodisi na pozitiven bodisi negativen odnos do vključevanja žensk v politično sfero.

4 Politična kultura

Spremenljivka, ki poleg družbeno-gospodarskih značilnosti države vpliva na možnosti za razvoj demokracije, je tudi politična kultura. V skladu z opredelitvijo Almonda in Powella je »/.../ politična kultura skupek tistih drž, prepričanj in usmeritev v razmerju do politike, ki so značilni za politični sistem v danem obdobju« (v Della Porta 2003, 14).

Potreba po raziskovanju politične kulture je nastala šele v 20. stoletju, čeprav je politična kultura implicitno nastala že s človeško družbo in se razvija hkrati z njo (Lukšič 2006). Pojem politične kulture ni eksakten in ga raziskovalci tudi opredeljujejo različno široko. Novak (1995, 299–300) ocenjuje, da politična kultura zajema spoznanje nacionalne narave in spoznanje norm, prepričanj ter vrednot udeležencev političnega sistema, načina življenja itd.; Lukšič (2006, 10) pa, da: »/.../ politična kultura vedno obstaja, tudi tedaj, ko se dozdeva, da gre za nekulturo ali pomanjkanje kulture v politiki.« Avtor zagovarja stališče, da so politične kulture različne, da so torej predstave, vrednote, čustva, strasti, vedenja, usmeritve in obrazci obnašanja v politiki pri posameznikih in skupinah na različnih ravneh (Lukšič 2006, 10).

Zato Lukšič (2006, 10) izpostavlja še, da politična kultura združuje dva koncepta:

- kulturo (pri tem je kulturno tisto, kar je omikano in olikano), in
- politiko (politično pa je prej divje kakor kulturno).

Pri tem je prepričan, da se politična kultura oblikuje šele s politiko, in bolj ko imajo posamezne skupnosti razvito politično zavest, višja je stopnja njihove politične kulture (Lukšič 2006, 10).

Politična kultura nastaja v procesu politične socializacije, v katerem se postopoma oblikujejo vzorci obnašanja do političnih vrednot, usmeritev in institucij (Ferfila, 2008, 19). Ferfila (2008) prav tako navaja štiri ključne dejavnike politične kulture:

- zgodovina in zgodovinske izkušnje,
- družbene okoliščine,
- kultura in kulturne vrednote, ter
- namerna politična socializacija.

Pri tem navaja mnenje Pye in Verbe (v Ferfila 2008, 19), da je politična kultura rezultat kolektivne zgodovine političnega sistema kot tudi individualne zgodovine vsakega državljana, skratka mešanica javnega in zasebnega. Kulturne vrednote družbe kot tudi vrednostne usmeritve njenih članov neposredno vplivajo na politično kulturo in družbeno razumevanje politične ureditve oziroma politike (Ferfila 2008). Isti avtor tudi navaja, da je največja vloga države prav pri neposredni politični socializaciji. Država sama vpliva na politične vrednote, preko številnih stikov: volitve, volilne kampanje, stiki z izvoljenimi političnimi predstavniki, poslušanje predsedniških in strankarskih razprav, opravi z državno birokracijo predvsem na lokalnem nivoju, ipd., vse to vpliva na oblikovanje odnosa posameznika do politike (Ferfila 2008, 21). Po navedbah Ferfile (2008, 39) politična kultura razvitih družb vključuje vrednote, ki podpirajo redno politično sodelovanje. To naj bi spodbujalo zaupanje med družbo in državo in pričakovanje, da bodo politične elite upoštevale interese različnih družbenih slojev in skupin.

Tako za tovrsten koncept politične kulture torej ni toliko pomembno, kaj si povprečen državljan ZDA misli o predsedniku, demokraciji, ameriškem kongresu in podobnih zadevah, temveč kako kulturne vrednote družbe vplivajo na politično kulturo in preko nje ter skozi proces politične socializacije vplivajo na politično participacijo posameznikov kot tudi različnih družbenih skupin. V tem pogledu se strinjamo s Ferfilo (2008), ki kot enega ključnih dejavnikov politične kulture izpostavlja namerno oziroma sistemsko politično socializacijo. Menimo, da bi lahko preko usmerjenih procesov izobraževalnega sistema (učni predmeti Družba, Domovinska in državljanska kultura in etika, Državljanstvo, ipd.) sistemsko usmerjali politično socializacijo k oblikovanju ter spodbujanju politične participacije žensk in s tem h ponotranjenju vrednote visoke stopnje politične participacije žensk kot egalitarni kulturni vrednoti 21. stoletja.

5 Politična participacija

V zadnjih desetletjih so številni slovenski (npr. Brezovšek 1995; Novak 1995; Fink Hafner 2001; Krašovec in Fink Hafner 2004; Lukšič 2006; Deželan in drugi 2007) in tuji (npr. Milbrath 1965; Axford 2002; Della Porta 2003; Han 2007; Rudein 2007; Gelb in Pally 2009; Lawless in Fox 2012) raziskovalci proučevali tako teoretična izhodišča politične participacije kot tudi spremembe v dejavnikih politične participacije in njihove učinke na politično participacijo v različnih državah.

Širšo definicijo politične participacije podajata Rush in Axford. Prvi politično participacijo opredeli kot »/.../ vključenost posameznika v politični sistem na različnih ravneh dejavnosti, segajočih od popolnega nezanimanja do zasedanja politične funkcije« (Rush v Della Porta 2003, 64). Axford (2002) navaja, da je politična participacija ključna komponenta političnega državljanstva, ki se močno razlikuje v oblikah in intenzivnosti, s katero se pojavlja v določenih družbeno-političnih kontekstih. Parrey, Moyser in Day pa politično participacijo opredeljujejo kot sodelovanje v procesu formulacije in implementacije javnih politik, kot aktivnosti državljanov, ki so usmerjene na vplivanje procesa odločevanja, kar sukcesivno pomeni na vplivanje predstavnikov političnih teles (v Axford in drugi 2002).

Po Brezovšku (1995) je politična participacija sodelovanje državljanov v procesu vladanja. Priložnost državljanov, da so udeleženi v procesu, v katerem se izbirajo politični voditelji ter tako posredno oblikujejo vladne politike (Brezovšek 1995, 202). Avtor navaja tudi nekatere različne vidike v opredelitvi politične participacije:

- o participaciji govorimo glede na posameznike;
- participacija je prostovoljni proces;
- nanaša se na določeno dejavnost;
- je dejavnost, usmerjena k vplivanju na vlado (Brezovšek 1995, 202).

Gelb in Palley (2009, 75–96) širita pojmovanje politične participacije ob navedbah, da politična participacija obsega vsa, tako konvencionalna kot nekonvencionalna dejanja državljanov, s katerimi želijo vplivati na vlado in njene politike. Birch kot osnovne oblike konvencionalne politične participacije razume (v Axford in drugi 2002, 84):

- glasovanje na lokalnih in državnih volitvah;

- glasovanje na referendumih;
- agitiranje in sodelovanje v volilni kampanji;
- aktivno članstvo v politični stranki;
- aktivno članstvo v skupini pritiska;
- sodelovanje v političnih demonstracijah, stavkah s političnimi cilji in podobne aktivnosti za spremembo javnih zadev;
- različne oblike državne nepokorščine, kot je npr. odklonitev plačila davkov ali pa držanje predpisanega reda;
- članstvo v vladnih svetovalnih organih;
- članstvo v potrošniških svetih za industrijo v javni lasti;
- klientelistična vključenost v uresničevanje socialne politike;
- različne oblike skupnega delovanja npr. glede okoljevarstvenih problemov na lokalni ravni.

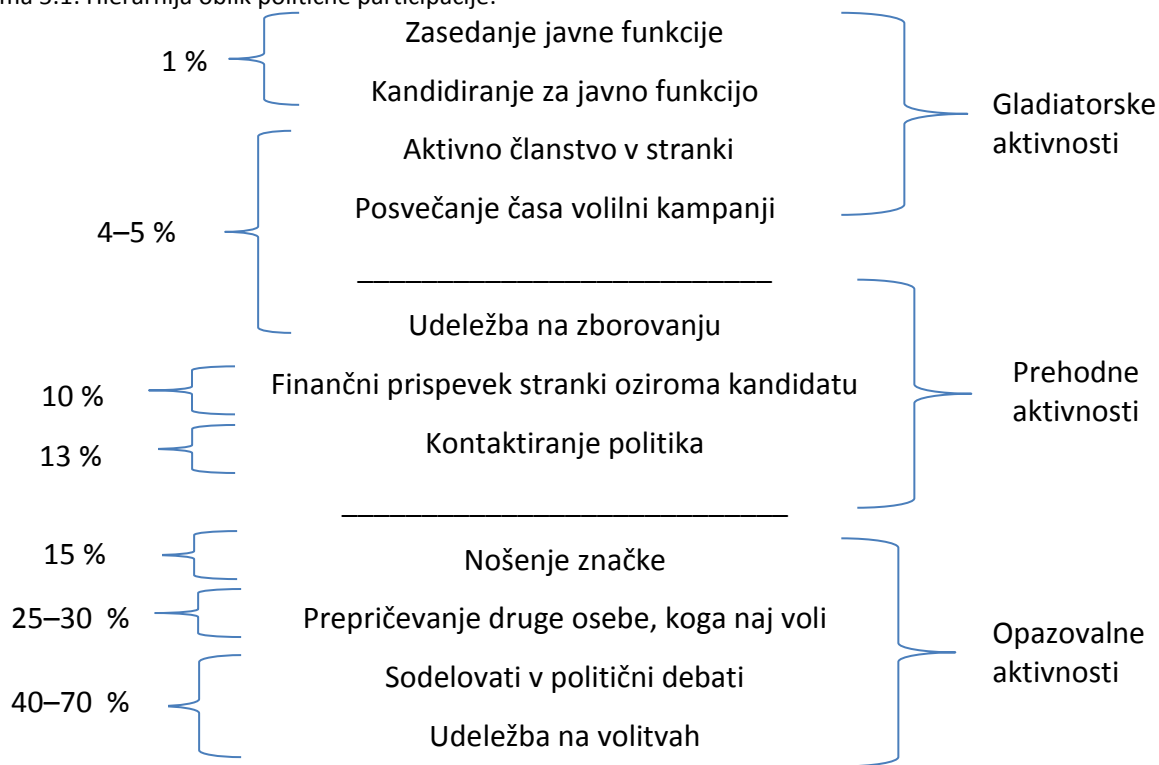
Nekonvencionalne oblike participacije pa obsegajo ravnanja posameznikov ali skupin, ki niso skladna s prevladujočimi družbenimi normami. Tako Peterson (v Rudein 2007, 5) mednje uvršča proteste, stavke, uporabo grafitov ipd. Nekonvencionalne oblike so lahko zakonite (npr. stavke), nezakonite (npr. nasilni protesti), legitimne (npr. protesti za volilno pravico žensk in temnopoltih) ali nelegitimne (npr. nasilje skrajnih skupin).

Do sredine devetdesetih let 20. stoletja je bilo raziskovanje politične udeležbe pretežno osredotočeno na vprašanja obsega, zvrsti in hierarhije politične udeležbe v posameznih političnih sistemih oziroma družbah (Deželan in drugi, 2007, 118).

Milbrath (1965, 18) je bil prvi avtor, ki je oblike politične participacije razvrstil v tri kategorije: gladiatorske, prehodne in opazovalne. V Shemi 5.1. so prikazane hierarhično razvrščene oblike politične participacije z najbolj pogostimi na dnu ter najredkeje izvajanimi oblikami politične participacije na vrhu. Tisti posamezniki, ki se vključujejo v gladiatorske aktivnosti, pa se po mnenju Milbratha vključujejo tudi v prehodne in opazovalne aktivnosti. Milbrath (1965, 18) je prepričan, da sta pri različnih oblikah politične participacije zelo pomembna časovni vložek in vložek energije (glej Hierarhija v Shemi 5.1.), saj nekatere oblike participacije zahtevajo od državljanov več energije in časovnega vložka, kar posledično pomeni tudi več osebne predanosti.

Milbrath (1965) je v svoji shemi hierarhije oblik politične participacije analiziral tudi oceno deleža Američanov, ki sodelujejo v omenjenih oblikah politične participacije (Shema 5.1.). Razberemo lahko, da je na podlagi prikaza 1 % Američanov kandidiral za javno funkcijo oz. je zasedal javno funkcijo v 60. letih prejšnjega stoletja (Milbrath 1965, 18–19).

Shema 5.1: Hierarhija oblik politične participacije.



Milbrath (1965, 18).

Milbrathova shema hierarhije oblik politične participacije se neposredno nanaša na osrednje raziskovalno vprašanje magistrskega dela o številčni zastopanosti žensk v ameriškem kongresu. Iz analize deležev v Shemi 5.1., prenesene v preračunavanje za vse predstavniške sedeže tako na lokalnih, zveznih kot federalni ravni, nam za leto 2010, ko je bil zadnji popis prebivalstva (U.S. Census Bureau 2014č), izhaja sklepanje, da se je zanje potegovalo 3.087.455 oseb, kar je v tem času predstavljalo 1 % ameriške populacije. Pri tem smo upoštevali, da ta odstotek vključuje javne funkcije vseh treh vej oblasti (izvršne, sodne in zakonodajne), ki po Ferfili (2006, 334) vključuje vseh 82.290 lokalnih, 50 zveznih in eno federativno vlado. Kljub upoštevanju celotnega števila potencialnih javnih funkcij pa ne moremo trditi, da je ta delež oblike politične participacije visok. Pri tem moramo povedati, da govorimo zgolj o številčnih primerjavah celotne populacije, saj ne poznamo deležev kandidatov glede na spol znotraj tega 1 %.

Burns, Sholzman in Verba (v Sanbonmatsu 2006, 5) navajajo, da v večini oblik politične participacije ženske participirajo manj kot moški, čeprav sočasno prav ženske predstavljajo številčno največjo skupino pri volitvah kot eni izmed najbolj neposrednih in množičnih oblik politične participacije. Po statističnih podatkih Urada za popis prebivalstva ZDA med letoma 1985 in 2015 ženske predstavljajo največjo potencialno skupino volivcev, saj je bilo več žensk registriranih volivk kot moških (U.S. Census Bureau 2014a).

Čeprav Brezovšek (1995, 199) predpostavlja, da demokratična teorija politične participacije samoumevno predstavlja enakopravno sodelovanje vseh skupin pri politični participaciji, avtor hkrati ugotavlja tudi, da so lahko v določenih političnih sistemih določene skupine državljanov popolnoma izločene. Enakopravna možnost participiranja vseh družbenih skupin je predpogoj za demokratičnost države in njeno legitimnost. Država naj bi se tudi zavezala k vzpodbujanju politične participacije vseh družbenih skupin. Če vse družbene skupine nimajo enakopravnega položaja v politični participaciji, potem ne moremo govoriti o enakopravni, demokratični državi ter legitimni vladi.

5.1 Dejavniki politične participacije

Pri opredeljevanju dejavnikov politične participacije se sklicujemo na Gelbovo in Palleyevo (2009, 75–96), ki opredeljujeta naslednje štiri poglavitne dejavnike, ki vplivajo na politično participacijo:

- institucionalne,
- kulturne,
- politične ter
- socio-ekonomske dejavnike.

V magistrskem delu smo analizirali vse štiri omenjene politične dejavnike s teoretičnega vidika in tudi z vidika sprememb ter njihove moči vpliva pri pojasnjevanju številčne zastopanosti žensk v ameriškem kongresu.

5.1.1 Institucionalni dejavniki

Milbrath (1965, 90) med institucionalne dejavnike participacije vključuje tri dejavnike:

- pravila igre politike (volilni sistem),
- politične institucije, še posebno politični strankarski sistem, in

- posebne karakteristike volilnih kampanj.

Milbrath (1965) razume volilni sistem, kot sklop pravil iger, ki ima najmočnejšo povezavo prav z volitvami. Pri tem predpostavlja, da osebe, ki niso upravičene do pravice do glasovanja na volitvah, se tudi ne bodo vključevale v druge oblike politične participacije (Milbrath 1965, 91).

Za namene magistrske naloge smo v nadaljevanju podrobneje analizirali dva institucionalna dejavnika politične participacije z vidika ZDA – politični oziroma volilni sistem ZDA ter znotraj le tega kongres ZDA ter vlogo političnih strank v ZDA.

5.1.1.1 Politični in volilni sistem ZDA

ZDA imajo predsedniški politični sistem. V predsedniškem demokratičnem sistemu vlade je predsednik izvršilne oblasti izvoljen na neposrednih volitvah na ozemlju vse države. Izvršilna, zakonodajna in sodna oblast so ločene institucije z določenimi ustavnimi nalogami ter vgrajenimi kontrolnimi mehanizmi. Noben član vlade ne more biti hkrati v več kot eni veji oblasti. Predsednik je hkrati vodja vlade in vodja države, kar pomeni, da vodi svojo državo navznoter in navzven. Vladne politike pa mora odobriti, to je sprejeti kongres, ki ima tudi finančne pristojnosti in je zato najvišja davčna in proračunska avtoriteta (Ferfila 2008, 303).

Ferfila (2008, 305) predsedniški sistem ZDA opredeljuje z naslednjimi značilnostmi:

- pozicija predsednika vlade (operativnega vodje) in predsednika države (simbolnega vodje) je združena v enem, in to predsedniškem uradu (kabinetu);
- predsednika volijo neodvisno od zakonodajnega telesa (čeprav lahko na isti glasovnici in na isti dan);
- predsednik in zakonodajno telo sta izvoljena za različno obdobje;
- predsednika volijo neposredno državljani ali pa elektorji kot volilno telo, ki so prav tako voljeni.

Lijphart (v Della Porta 2003, 173) navaja, da raziskovalci pogosto opisujejo predsedniški sistem kot nekaj, za kar naj bi bil značilen (dvojen) paradoks, saj:

- takšen sistem po eni strani dopušča osredotočenost oblasti (v rokah predsednika), vendar pa tudi hkrati delitev oblasti (kar daje legitimnost tudi parlamentu oz. kongresu), in

- zelo pogosta omejenost pooblastil predsednika, kar je posledično pogost, drugi paradoks.

Lijphart (v Della Porta 2003, 173) tudi izpostavlja pomen parlamentarne strukture, ki predvsem prek komisij in ob visoki stopnji strankarske nediscipline članov parlamenta s svojim (ne)predvidenim delovanjem povečuje predsedniška pooblastila.

ZDA so primer federalnega političnega sistema, katerega vrhovni zakon je Ustava ZDA. Ustavo je izvirno sestavljalo sedem členov, ki so skicirali okvir federalne vlade. Njegovi prvi trije členi ukoreninijo doktrino ločitve moči na tri veje: zakonodajno (dvodomni kongres), sodno (vrhovno sodišče ZDA in druga zvezna sodišča) in izvršno vejo (predsednik ZDA). Členi 4, 5 in 6 pojasnjujejo pojem federalizma, opisujejo pravice in odgovornosti federalne vlade ter vseh zveznih vlad. Vsaka od 50 zveznih držav (in še zvezno ozemlje prestolnice) ima svojo ustavo, kongres, guvernerja in vrhovno sodišče. Sedmi člen pa se je izvirno nanašal na postopek ratifikacije Ustave ZDA v vseh zveznih državah (The White House 2015). Ustavo ZDA je (17. 9. 1787) podpisalo 39 delegatov od 55 prisotnih na Ustavni konvenciji, ki je potekala v Philadelphiji med 25. majem in 17. septembrom 1787. Ustava ZDA je bila ratificirana 21. junija 1788 (The White House 2015).

Od začetka veljavnosti ustave leta 1789, je bila le ta dopolnjena sedemindvajsetkrat. Prvih deset amandmajev se nanaša na zakon o pravicah (angl. Bill of Rights). Večina sedemnajstih poznejših amandmajev pa se nanaša na razširitev posameznih državljanskih pravic (The White House 2015).

ZDA imajo volilni sistem relativne večine. V tej obliki večinskega volilnega sistema je velikost volilne enote ena, kar pomeni, da mora kandidat izbrati relativno več glasov kot vsi preostali kandidati (Ferfila 2008, 357). Prednost tega sistema je, da je razumljiv in, da je vedno potreben zgolj en krog volitev. Vendar, pa na pomanjkljivost tovrstnega volilnega mehanizma (angl. First-past-the-post) opozarja Heywood, ki navaja dejstvo, da lahko na osnovi tovrstnega volilnega mehanizma zmaga predstavnik, ki ni dobil večine glasov, ampak zgolj več glasov kot njegov protikandidat ali protikandidatka (Heywood 2004, 237).

5.1.1.2 Kongres ZDA

Osmi odstavek 1. člena ameriške ustave iz leta 1787 (The White House 2015) določa zakonodajna področja federalnega kongresa ter prepusti ostale zakonodajne pristojnosti kongresom posameznih zveznih držav. Ferfila (2008) pa opozarja, da federalni sistem lahko gradimo tudi v nasprotni smeri – od spodaj navzgor. Tedaj bi predpisali pooblastila nižjih ravni oblasti in preostanek prepustili federalni oblasti. Praktično vse federalne ustave uporabljajo podobno logiko kot ameriška, le kanadska ustava je bližje drugemu pristopu, saj natančno opredeljuje pooblastila zvezne in državnih (provincialnih) vlad.

Pooblastila kongresa in njegove strukture izhajata iz 1. člena ameriške ustave, ki določa, da je kongres razdeljen na:

- *senat (100 članov)*, ki je sestavljen iz po dveh senatorjev iz vsake zvezne države, izvoljeni pa so za obdobje šestih let. Oseba, ki se želi potegovati za to mesto, mora imeti najmanj 30 let in biti državljan/-ka ZDA najmanj devet let; in
- *predstavniški dom (435 članov)*, katerega člani morajo biti stari najmanj 25 let in najmanj sedem let državljani ZDA, ljudstvo voli vsaki dve leti. Člani predstavniškega doma volijo predsednika spodnjega doma kongresa, pri čemer je to tradicionalno vodja večinske stranke (Briški 2009, 34).

Tabela 5.1: Pooblastila zakonodajne oblasti v ZDA

Kongres
Ratificira pogodbe
Razglasi vojno
Odstrani in obsodi predsednika
Daje navodila agencijam
Ima zakonodajni veto
Uzakoni kongresni proračun
Izdeluje gospodarska in proračunska poročila
Ocenjuje izvršne sporazume
Opravlja nadzor in preiskave
Opravi revizijo nad izvršnimi agencijami
Pošilja delegacije na tuje
Razširja zakonodajno osebje in agencije
Koordinira komunikacije in medije

Leloup in Shull v Briški (2009, 43).

Predstavniški dom in senat imata približno enako zakonodajno moč, a njuni pristojnosti se razlikujeta. Člani predstavniškega doma naj bi bili bližje ljudstvu, odsevali naj bi njihove želje in ambicije, zato je v spodnjem domu več članov, ki naj bi izražali vrednote številnih zakonodajnih okrožij (Briški 2009, 35). Vsak sedež v predstavniškem domu predstavlja posebno geografsko volilno okrožje, predstavniki okrožja pa so izvoljeni po večinskem sistemu. Vsaka od 50 zveznih držav ima zagotovljen en sedež v predstavniškem domu, ostali sedeži pa se delijo proporcionalno glede na število prebivalstva. Aljaska kot država z malo prebivalstva ima samo en sedež v spodnjem domu kongresa, Kalifornija pa kot najbolj naseljena 53 (Briški 2009, 35). Po statističnem štetju prebivalstva vsakih 10 let na novo določijo število sedežev za posamezno zvezno državo in na novo zarišejo kongresna okrožja (Briški 2009, 34–36).

Člani senata, v nasprotju s predstavniki v spodnjem domu, predstavljajo večja volilna okrožja – celotno zvezno državo – in zagotavljajo enakopravno predstavništvo vsake zvezne države, ne glede na poseljenost zvezne države. Briški (2009, 34–36) prav tako pri tem opozarja na posebnost: male države imajo zato v senatu enak vpliv kot velike. Navaja tudi, da so sprva senatorje izbirala zakonodajna telesa na ravni zveznih držav in, da so se šele z uvedbo 17. amandmaja k ameriški ustavi iz leta 1913 omogočile neposredne volitve senatorjev v zveznih državah, ki naj bi jih v senatu predstavljali.

Kongresne volitve so za vsako posamezno zvezno državo kot tudi za celotno državo zelo pomembne. Kongresniki lahko glede svojih odločitev in politik volijo kot sami ocenijo, da je najbolje oz. bi bilo najbolje za njihovo ponovno izvolitev, navaja Broder in pripominja: »V Washingtonu nimamo dveh strank, ampak 536: Predsednik, 100 senatorjev in vseh 435 članov predstavniškega doma so vsak stranka zase« (Broder v Briški 2009, 35). Hkrati pa to zahteva (Briški 2009, 34–36) da se vodje v kongresu zadolži, da sestavljajo zmagovite koalicije in se dogovarjajo z vsakim članom posebej, saj na njihovo podporo ne morejo avtomatično računati.

Za ZDA velja, da so, če je javnost kolikor toliko zadovoljna, kongresniki, ki se potegujejo za vnovično izvolitev, skorajda zagotovo izvoljeni (Ferfila 2006, 355). Isti avtor tudi ugotavlja, da je zanimivo še, da to velja zlasti za člane predstavniškega doma, kjer je bilo v zadnjih 30

letih vedno ponovno izvoljenih več kot 90 % prejšnjih članov. V 80. letih pa je bil delež reelekcije skoraj 100 %.

V formalni strukturi kongresa so različni vodstveni položaji, navaja Peabody (v Ferfila 2006, 358). Tako vodja predstavniškega doma, ki igra vlogo govornika doma (angl. *Speaker of the House*), prihaja iz večinske stranke. Njegova funkcija je pomembna tudi zato, ker je drugi v vrsti za morebitno nujno nadomestitev predsednika. Oba kongresna doma imata vodjo večine (angl. *Majority Leader*) in manjšine (angl. *Minority Leader*) ter večinskega priganjalca (angl. *Majority Whip*) in manjšinskega priganjalca (angl. *Minority Whip*). Predsednik senata je po ustavi ameriški podpredsednik, kar je tudi njegova edina zadolžitev (Ferfila 2006, 358).

Norrisova (2004) je mnenja, da tip volilnega sistema vpliva na izvolitev žensk v predstavniška telesa. Ženske so bolj učinkovite pri pridobitvi nominacij ter izvolitvi v proporcionalnih volilnih sistemih (Norris 2004, 208). Politike pozitivne akcije se lahko implementirajo v vseh tipih volilnega sistema, vendar Norrisova navaja, da je njihova implementacija najlažja prav v proporcionalnih volilnih sistemih. Proporcionalni volilni sistemi v kombinaciji z politikami pozitivne akcije v največji meri vplivajo na pozitivne spremembe glede številčne zastopanosti žensk v predstavniških telesih (Norris 2004, 208).

Politični ter volilni sistem ZDA se v zadnjih 30 letih bistveno ni spremenil, zato ne moremo govoriti o njegovem vplivu na spremembe številčne zastopanosti žensk v ameriškem kongresu v navedenem obdobju. Vendar pa lahko trdimo, da predvsem način registracije volivcev kot tudi identifikacija volivcev na voliščih, vplivata na število registriranih volivcev kot tudi na volilno udeležbo, kar se nenazadnje odraža na politični participaciji (žensk). Ker tako volilni sistem v ZDA ostaja skoraj enak v preučevanem 30 letnem obdobju, predvidevamo, da so nekateri drugi dejavniki politične participacije tisti, ki koreniteje vplivajo na spremembe v številčni zastopanosti žensk v ameriškem kongresu v opazovanem obdobju.

5.1.1.3 Politične stranke

Skozi zgodovinski razvoj so stranke postale politični igralci, ki igrajo najpomembnejšo vlogo na volitvah, v parlamentih in v procesih izbire kandidatov za volitve (Krašovec in Fink Hafner 2004, 77). Stranke so tiste, ki organizirajo in izvajajo volilne kampanje. Volilne kampanje so

postale nepogrešljive v volilnem procesu, hkrati pa vedno zahtevnejše in vse dražje. To velja predvsem za volilne kampanje v ZDA, kot navajata Katz in Mair (v Krašovec in Fink Hafner 2004, 78). Politične stranke so tako prevzele nase logistično in finančno breme volilnih kampanj in kandidatom posameznih strank pomagajo vstopiti v predstavniška telesa. Vendar pa, navaja Müller (v Krašovec in Fink Hafner 2004, 78), v zameno pričakujejo, da bodo njihovi izvoljeni kandidati v parlamentih delovali v skladu s strankarskimi pričakovanji in tako izražali lojalnost organizacijam, ki so jim pomagale vstopiti v parlament, kar pa se vedno ne zgodi. V procesih selekcije kandidatov za volitve so stranke sicer pogosto avtonomne, saj zakonodajni postopek vsebuje le določila o tem, pod kakšnimi pogoji lahko stranke vložijo svoje kandidature za volitve. Tako je tudi v ZDA.

Weber (1974) izpostavlja, da je treba stranke pojmovati kot: »/.../ združenja, ki temeljijo na (formalno) svobodnem včlanjevanju in so ustanovljena zato, da bi lastnim voditeljem zagotavljale položaj moči v okvirih neke družben skupine, lastnim aktivistom pa (duhovne ali gmotne) možnosti za doseganje objektivnih ciljev ali za doseganje osebnih prednosti ali obojega hkrati« (Weber v Della Porta 2003, 119–120).

Čeprav lahko stranke segajo po različnih načinih delovanja, da bi dosegle svoje cilje, pa je pglavitni cilj njihove strategije zasedi volilne funkcije. Za Downsa je izrednega pomena sama udeležba na volitvah. Tudi zato avtor razume politično stranko kot: »/.../ sestav ljudi, ki si prizadevajo z rednimi volitvami pridobiti nadzor nad oblastvenim aparatom« (Downs v Della Porta 2003, 120).

Skozi celotno zgodovino ZDA ameriška politika deluje po dvostrankarskem sistemu. Pri tem je zanimivo, da ustava ZDA ne omenja političnih strank. Teh niti niso predvidevali ob samem nastanku. Še več, iz federalističnih spisov št. 9 in 10 izhaja (Library of Congress 2015), da sta avtorja Alexander Hamilton in James Madison pisala o nevarnostih nacionalnih političnih taborov in, da tudi prvi predsednik ZDA George Washington¹ za čas svoje izvolitve ter mandata ni bil pripadnik nobene politične stranke. Isti vir navaja še, da je predsednik upal, da se politične stranke ne bodo oblikovale, ker je pravilno domneval, da bo njihov nastanek povzročil konflikte na politični sceni. Kljub temu so se politične stranke v ZDA oblikovale in

¹ Izvoljen je bil 4. februarja 1789, položaj prvega predsednika ZDA pa je zasedal od 30. aprila 1789 do 4. marca 1797.

raziskovalci razvoj ameriškega dvostrankarskega sistema delijo na 5 obdobj, ki jih povzemamo po Ferfila (2006, 342–346) ter Library of Congress (2015):

- Že v prvem obdobju strankarski sistem zaznamuje dvostrankarska sestava: federalistična stranka ter demokratsko-republikanska stranka. Pobudnik ustanovitve federalistične stranke je bil Alexander Hamilton (1757–1804), ki je zagovarjal močno enotno centralizirano vlado. Demokratsko-republikansko stranko sta ustanovila James Madison (1751–1836) in Thomas Jefferson (1743–1826), ki sta nasprotovala Hamiltonovi agendi. Obdobje zlatih občutkov (1816–1824) je pomenilo konec prvega strankarskega sistema. Politično delovanje federalistične stranke in njeno nasprotovanje vojni leta 1812 sta privedla do njenega razpada. Obdobje zlatih občutkov je tudi edino obdobje, kjer je samo ena stranka, demokratsko-republikanska stranka, imela vpliv na zvezni ravni;
- v drugem obdobju je strankarski sistem zaznamoval notranji razkol v demokratsko-republikanski stranki leta 1828. Ustanovili sta se dve novi stranki, in sicer Jacksonski demokrati (angl. *Jacksonian Democrats*), ki jih je vodil Andrew Jackson (1767–1845), ter Vigovska stranka (angl. *Whig Party*), ki jo je vodil Henry Clay (1777–1852). Demokrati so se zavzemali in podpirali nadvlado predsednika države nad drugimi vejami oblasti, nasprotovali so ustanovitvi centralne banke ZDA ter načrtovanim modernizacijskim programom, ki bi sicer po njihovem mnenju okrepili industrijo, a na račun davkoplačevalcev, čemur so ostro nasprotovali. Na drugi strani pa je Vigovska stranka zagovarjala prevlado kongresa, podpirala načrtovane procese modernizacije in ekonomski protekcionizem. Leta 1850 je stranka zaradi notranjih nesoglasij glede vprašanja suženjstva pa tudi zaradi smrti njenih voditeljev razpadla;
- tretje obdobje sistema se je raztezalo od leta 1854 in vse do sredine leta 1890. To obdobje je zaznamovala ustanovitev Republikanske stranke, ki je prevzela veliko ekonomskih politik Vigovske stranke;
- četrto obdobje strankarskega sistema je trajalo od prehoda v novo stoletje in se je preko prve svetovne vojne (v Evropi) raztezalo vse v osrčje velike ekonomske krize, ki je ZDA še kako prizadela; torej med letoma 1896 in 1932. V tem obdobju sta bili aktivni obe poglavitni stranki iz tretjega strankarskega obdobja, vendar je to obdobje zaznamoval velik preskok v osrednjih debatah. To obdobje tudi sovпада s progresivnim obdobjem,

obdobjem družbenega aktivizma in političnih reform, v katerem je bila Republikanska stranka dominantna stranka v ZDA;

- od tega obdobja dalje se Republikanska stranka (R) in Demokratska stranka (D) izmenjujeta v vodilni vlogi v kongresu.

Moderni politični sistem v ZDA je, kot že omenjeno, dvostrankarski politični sistem, v katerem imata dominantno vlogo Demokratska in Republikanska stranka. Ti dve stranki sta zabeležili najboljše volilne rezultate vse od leta 1852 in imata zelo veliko večino v kongresu vse od leta 1856. Čeprav na politični sceni v ZDA deluje še nekaj »tretjih strank«, pa za te ugotavljajo, da dosegajo relativno majhno stopnjo predstavnštva tako na zvezni kot federalni ravni. Volivci praviloma lahko izbirajo še med Ustavno stranko (angl. *Constitution Party*), Zeleno stranko (angl. *Green Party*) ter Libertarno stranko (angl. *Libertarian Party*) (Library of Congress 2015).

Raziskovalci politične participacije v ZDA različno ocenjujejo in vrednotijo pomen močnih strank in njihov vpliv na izvoljivost kandidatov oz. kandidatke. Tako Caul in Tateova (2002, 235) na primeru raziskave v zvezni državi Kalifornija sklepata, da bo povečanje številčne zastopanosti žensk v politiki ZDA mogoče samo na račun šibkejšega strankarskega vpliva in moči v politiki ter nadzora nad kandidaturami. Pri tem podpirata ocene, da se volitve vse bolj usmerjajo na kandidate in ne toliko na stranke. Nasprotno pa Sanbonmatsu (2006, 184) ugotavlja, da stranke vplivajo na izbiro kandidatov in, da še kako izvajajo vlogo vratarjev (angl. *gatekeeper*) pri vstopu predvsem žensk v politiko. Pomembnejše kot so volitve, več je opaznega posredovanja s strani politične stranke na izbor primerne kandidata (Sanbonmatsu 2006, 184).

Demokratska stranka je ena od dveh najmočnejših političnih strank v ZDA. Umešča se na levosredinsko politično sceno, kot ekonomsko levo usmerjena stranka s filozofijo Franklina D. Roosevelta (1882–1945), s katero je 32. predsednik ZDA odločilno oblikoval ameriški liberalizem. Cilji in izhodišča te stranke so tudi močno oblikovali stališče do ekonomskih vprašanj Demokratske stranke vse od leta 1932 naprej. Leta 2004 je bila Demokratska stranka največja politična stranka z 72 milijoni volivcev, kar je 42,6 % vseh registriranih volivcev v ZDA (169 milijonov). Predsednik Barack Obama je bil 15. demokratski kandidat, ki je bil izvoljen za predsednika ZDA (Democrats 2015).

Republikanska stranka je druga od dveh najpomembnejših strank v ZDA. Ustanovljena je bila leta 1854 in je svoj prvi politični vrh dosegla z izvolitvijo prvega republikanskega predsednika ZDA Abrahama Lincolna² (1809–1865). Danes Republikanska stranka zagovarja ideologijo ameriškega konservatizma, z manjšimi vplivi ekonomskega liberalizma, fiskalnega konservatizma in socialnega konservatizma. Nekdanji predsednik George W. Bush mlajši je bil 19. republikanski ter 43. predsednik ZDA. Republikanska stranka je trenutno številčno druga največja stranka v ZDA z 55 milijoni registriranih volivcev (GOP 2015).

Demokratska stranka je leta 1916 ustanovila Ženski biro (angl. *Women's Bureau*). Leta 1980 je demokratski nacionalni komite vpeljal pravilo »50-50« oz. pravilo o enakopravni spolni zastopanosti v strankinih komitejih na federalni in zvezni ravni. Temu zgledu je nekaj let kasneje sledila tudi Republikanska stranka. Ta je leta 1918 ustanovila žensko divizijo (angl. *Women's Division*). Leta 1924 so razširili svoj nacionalni komite tako, da so vključili tako ženske kot moške predstavnike iz vsake zvezne države, kar velja še danes (Tremann v Sanbonmatsu 2006).

Obe stranki, tako Demokratska kot Republikanska, uporabljata t. i. spolne kvote v strankarskih komitejih, vendar pa nobena stranka spolnih kvot ne uvaja za candidature na volitvah. Raziskave (npr. Caul in Tate 2002; Burrell in Sweers v Sanbonmatsu 2006 in Laweless in Fox 2012) kažejo, da kandidati in kandidatke izbirajo različne poti za pridobitev candidature. Vsi pa enoznačno ugotavljajo, da je prisotnost žensk v predstavniških telesih, odvisna tudi od mehanizmov, ki pogojujejo izbiro politične poti do izvolitve. Kot ugotavljajo omenjeni avtorji, je spol kandidata pomemben v selekciji kandidatov, saj vodje političnih strank pogosto dvomijo o izvoljivosti kandidatke.

Pri tem se strinjamo z Burellom (v Sanbonmatsu 2006, 15–22), ki ocenjuje, da se moderne volitve vedno bolj usmerjajo h kandidatom (angl. *candidate centered*) in da se pojavlja premik od političnih strank in zato posledično tudi le te izgubljajo svoj močen vpliv na selekcijo kandidatov in se jim zmanjšuje vpliv vloge vratarjev. Hkrati pa navaja, da so volitve, ki so usmerjene h kandidatu oz. kandidatki, predvsem pri kandidatkah lahko izkaže tako pozitivno kot negativno, torej ni pričakovati nekega splošnega pravila pri odločitvah volivcev glede spola kandidata.

² 16. predsednik ZDA, ki je položaj zasedal od 4. marca 1861 do 15. aprila 1865.

Sanbonmatsova (2006, 8) izpostavlja tri argumente, ki izpostavljajo vlogo moči strank in njihovega nadzora v procesu selekcije kandidatov, ko navaja, da:

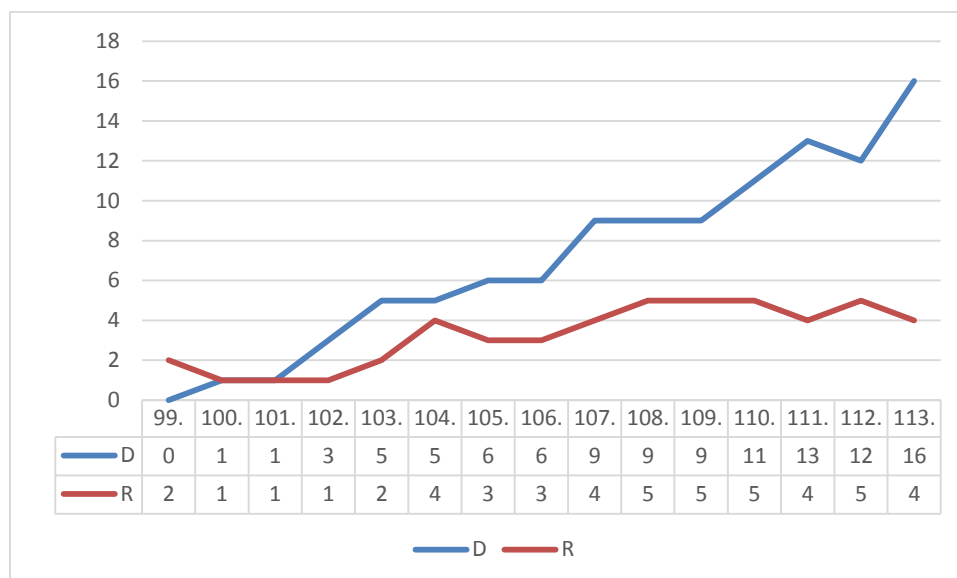
- politične stranke uporabljajo rekrutacijo kandidatov kot politično strategijo;
- politične stranke lahko odvrnejo kandidata od kandidature;
- politične stranke finančno in ideološko podpirajo kandidate skozi primarne volitve.

Tudi Lawlessova in Fox (2012) med štiri ključne dejavnike, ki vplivajo na dvig politične participacije žensk in posledično na dvig njihove številčne zastopanosti v predstavniških telesih, zapišeta na prvo mesto prav okrepljeno rekrutiranje kandidat, na drugo mesto pa kvalitetnejše informiranje le-teh o njihovem volilnem okolju, za kar naj bi skrbele prav stranke.

Ugotovljeno nas navaja v sklep, da politične stranke kot institucionalni dejavnik politične participacije še kako pomembno vplivajo najprej na izbiro kandidatov/kandidatk, nato na proces kampanje in končno na izvolitve ter posledično na številčno zastopanost žensk v zakonodajnih telesih. Sploh, če upoštevamo, da so politične stranke vezni člen med državljani (ki predstavlja bazo za selekcijo kandidatov) ter vlado. Zato lahko upravičeno sklenemo, da je moč političnih strank pri selekciji izjemna (ne glede na novejšo opredeljevanje »v kandidata« usmerjene politične kampanje), saj odločilno vpliva na številčno zastopanost žensk v politiki. Kot smo videli imata obe glavni stranki v ZDA zapisano enakopravno spolno zastopanost v komitejih, vendar pa se tega pravila ne držita pri selekciji kandidatov. Sklenemo lahko le, da se obe politični stranki dobro zavedata svoje vloge vratarjev in očitno zavestno ne izvajata pravila »50-50« pri selekciji kandidatov.

V grafih 5.2 in 5.3 smo predstavili podatke za opazovano obdobje 1985-2015 glede številčne zastopanosti žensk v senatu in predstavniškem domu glede na strankarsko pripadnost.

Graf 5.2: Številčna zastopanost žensk v senatu glede na strankarsko pripadnost med letoma 1985 in 2015.

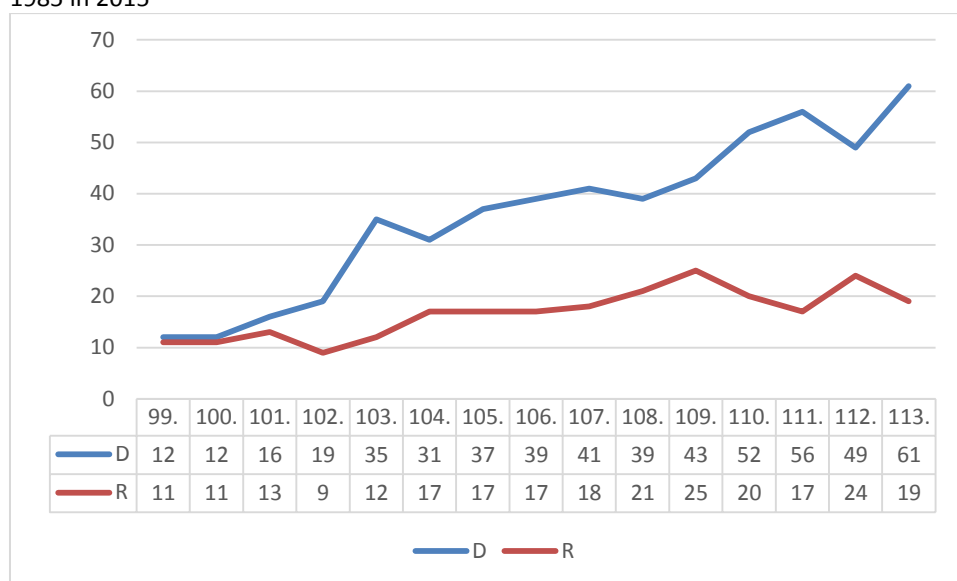


Center for American Woman and Politics (2016).

Na osnovi statističnih podatkov ugotavljamo, da so bile v opazovanem obdobju ženske predstavnice v Senatu večinoma iz Demokratske stranke. Le med leti 1987 in 1990 (100. sklic in 101. sklic ameriškega kongresa) je bilo enako število senatorok iz Demokratske in Republikanske stranke. Številčna zastopanost žensk glede na strankarsko pripadnost se je z leti opazno povečevala v prid Demokratske stranke. V zadnjih petnajstih sklicih je le-ta narasla od nobene predstavnice (99. sklic) do 16 predstavnic v opazovanem obdobju 113. sklica senata, v katerem je bilo skupno 20 žensk. Številčna zastopanost žensk v Republikanski stranki pa je v istem opazovanem obdobju nizka in zelo malo niha - od 1 do 5 ženskih predstavnic.

Analiza številčne zastopanosti žensk v predstavnikiškem domu glede na njihovo strankarsko pripadnost med letoma 1985 in 2015 (Graf 5.3) pokaže zelo podobno sliko kot sestava za senat. Številčna izenačenost med strankama je zabeležena v letih 1985/1986 in 1987/1988, nato pa je opazen izrazitejši porast števila ženskih predstavnic Demokratske stranke in posledično tudi številčnega razkoraka med strankama. Tudi tu je najštevilčnejša zastopanost žensk v zadnjem opazovanem obdobju, tako za celotni predstavnikiški dom kot za Demokratsko stranko.

Graf 5.3: Številčna zastopanost žensk v predstavnikiškem domu glede na strankarsko pripadnost med letoma 1985 in 2015



Center for American Women and Politics (2016).

Ena izmed institucionalnih razlag za nizko zastopanost žensk v ameriškem kongresu, je razlaga ponovne izvolitve (angl. incumbency). 75% vseh predstavnikov ameriškega kongresa, se odloči za ponovno kandidaturo, vendar je njihova stopnja ponovne izvolitve kar 90 % (Whitaker 2006, 17). Avtor navaja, da je leta 1983 bil prvič odstotek prvič izvoljenih poslank v ameriškem kongresu višji od celotnega skupnega odstotka vseh poslank v ameriškem kongresu. Leta 1992 je bilo 20 odstotkov prvič izvoljenih žensk v Predstavnikiškem domu, v primerjavi z skupno 11 % celotne zastopanosti žensk v takratnem Predstavnikiškem domu. Ta trend se je nadaljeval vse do leta 2002, ko je prvič odstotek prvič izvoljenih poslank bil nižji od odstotka vseh poslank v ameriškem kongresu (Whitaker 2006, 17).

Po navedbah Whitakerja (2006, 170–171) je analiza predhodnih zaposlitev poslancev in poslank 108. sklica ameriškega kongresa pokazala, da je največ moških iz polja prava, managementa ter področja izobraževanja. Po drugi strani, je bilo največ žensk zaposlenih na področju izobraževanja, sledita ji management ter pravo. Avtor ugotavlja, da bo njihova verjetnost za kandidaturo ter posledično za številčnejšo zastopanost v ameriškem kongresu večja, takrat ko se bo več žensk usmerilo na področje prava ter managementa (Whitaker 2006, 171). Temu mnenju se pridružujeta tudi Fiorina ter Peterson (v Whitaker 2006, 171): «Številčna zastopanost žensk v ameriškem kongresu se bo povečala takrat, ko bodo ženske posnemale vzorce zaposlovanja moških.»

Po navedbah Whitakerja (2006, 171) imajo ženske enake možnosti za kandidaturo kot moški takrat, ko se poveča število prostih sedežev (angl. open seat). Na podlagi nacionalne raziskave, ki sta jo opravila Lawless in Fox (v Whitaker 2006, 172) je ugotovljeno, da ženske z enakimi osebnostnimi in profesionalnimi kvalifikacijami kot moški, izražajo nižjo stopnjo politične ambicije. Po navedbah Lawlessove in Foka (2006), je prepad med spoloma glede politične ambicije, mogoče razložiti skozi dva kritična aspekta selekcijskega procesa kandidatov. Prvič, ženske so v manjši meri spodbujane v politično kandidaturo kot moški, in drugič, ženske se smatrajo slabše usposobljene ter kvalificirane kot moški za poklic politika.

Zaključimo lahko, da je politični sistem v ZDA spolno nevtralen oz. številčno uravnotežen, vsaj v oziru do odstotka registriranih volivcev, pomembne razlike pa so vidne v zastopanosti žensk in moških v bazenu potencialnih kandidatov za predstavniška telesa. Razlike med spoloma so potem tudi še v moči in vplivu znotraj predstavniških teles, saj se ženske znotraj le-teh še vedno borijo za enakopraven vpliv. Politicarke v ameriškem kongresu imajo manj možnosti za doseg višjih položajev vpliva kot moški, kar potrjuje dejstvo, da sta bili leta 2005 samo dve ženski članici med vsemi 21 pomembnejšimi komiteji znotraj ameriškega kongresa (Whitaker 2006, 173).

Na osnovi tega sklepamo, da je tovrstna nezmožnost vpliva na politiko dnevnega reda in vsebinsko usmeritvijo interesov (substantivno predstavništvo), lahko tudi eden izmed vzrokov, zakaj imajo ženske krajšo politično kariero v ameriškem kongresu kot moški.

5.1.2 Kulturni dejavniki

Če politika ne vključuje žensk v procese odločanja ali pa omejuje njihovo politično participacijo kot največje populacijske skupine (in v našem proučevanem primeru so to ženske v ZDA), potem kakovosten napredek družbe ni mogoč (Dolan 2008, 7). Politična kultura, ki zajema prepričanja in vrednote udeležencev političnega sistema, (tj. celotne ameriške družbe, vključno z ženskami kot že omenjeno najštevilčnejšim delom prebivalstva), je podlaga delovanja celotne politike. Vrednostni sistem in prepričanja se morajo zato spremeniti pri vseh udeležencih političnega sistema, ki morajo razumeti in ustrezno vrednotiti pomembnost vključevanja žensk kot največje populacijske skupine.

Ženske v Ameriki, čeprav imajo volilno pavico že od leta 1920, se še danes borijo za enakopraven politični položaj. V teoriji naj bi demokratično izvoljena telesa imela takšno zastopanost spolov, ki je realna glede na spolno strukturo v družbi, ki jo predstavljajo. Pri tem se porajajo številna raznolika vprašanja, med njimi tudi: »Ali je spol pomemben pri izvolitvi politične vodje?« in mogoče še bolj specifično vprašanje: »Kako Američani gledajo na ženske politične vodje?«

Hanova (2007, 8) pri tem opozarja tudi na vlogo množičnih medijev. V aktualnem političnem času, ki je zelo podvržen medijskemu vplivu (in mediji so del kulture družbe), lahko naletimo tudi na vprašanje, ali prisotni negativni stereotipi o ženskah kot političarkah škodujejo njihovim kariernim priložnostim v javnem sektorju (Han 2007, 8). Ponovno velja tu opozoriti na nacionalno raziskavo Lawlessove in Foa (2012), v kateri ugotavljata, da sta kandidaturi Hillary Clinton in Sarah Palin leta 2011 še okrepili percepcijo žensk o pristranskosti obravnavanja političnih kandidatov na podlagi spola. Tovrstna vprašanja so izrednega pomena pri analiziranju vloge žensk v ameriški politiki, kajti ženske imajo vso pravico do politične participacije (ne samo kot volivke, ampak tudi kot izvoljene predstavnice) in njihova participacija ima velik vpliv na politični proces, na vsebine političnih debat kot tudi izide volitev, zato je pričakovati tudi, da bodo enakopravno obravnavane tudi preko množičnih medijev.

Nedvomno je, da ljudje razvijemo pričakovanja in predstave (kot del naše osebne in družbene kulture) o tem, kako naj se ženske in moški vedejo in kako razmišljajo. Te imajo lahko tudi stereotipni značaj in so prisotne na vseh področjih: pri ženskah zajemajo vsebino njihove vloge do družine, izobrazbe, dela, otrok in družbenih interakcij ter tudi do političnega področja. Dolanova (2004) je opravila obširnejšo empirično raziskavo o osebnostnih karakteristikah žensk v politiki, ki dokazujejo, da volivci ocenjujejo kandidatke in izvoljene predstavnice tako, da jim pogosto pripisujejo stereotipne kompetence in osebnostne karakteristike (Dolan 2004, 8). Tovrstne ocene žensk v politiki pogojujejo, tako opredeljujeta Huddy in Terkilsen, po navadi »osebnostne karakteristike (angl. *gender-trait*) in odnosi do mnenja do političnih tem (angl. *gender-belief*)« (Dolan 2004, 8).

Prve, osebnostne karakteristike se nanašajo in opozarjajo na kandidatke spolno pripisane osebnostne karakteristike. Spolno pripisane osebnostne karakteristike vsebujejo domneve,

da so ženske bolj odkrite, sočutne in tople kot moški. Prav tako se domneva, da bolje sodelujejo s finančnimi podporniki kampanj ter z družbenimi skupinami kot moški. Medtem ko se za moške predvideva, da so bolj sposobni, odločni, močni vodje in bolj sposobni obvladati krizne situacije kot ženske (Dolan 2004, 8). Druge pa se nanašajo na odnose do mnenj do določenih političnih tem, na spolno pripisano mišljenje o določeni politični temi.

Izhajajoč iz zgornjih ugotovitev, tako Dolanova (2004, 8) meni, da naj bi splošna ameriška javnost v skladu s svojim kulturnimi vzorci kot voditelje raje videla spolno pripisane osebnostne karakteristike moških kot žensk. Avtorica tudi opaza, da dajejo ameriški volivci prednost t. i. maskulinim stereotipnim osebnostnim karakteristikam, kot so izkušnje, vodstvene sposobnosti ter kompetence, pred feminističnimi stereotipnimi osebnostnimi karakteristikami, kot so poštenost, sočutje in toplina. Temu do določene mere pritrdi Norrisova (2004, 184), ki navaja, da v družbi, kjer prevladujejo tradicionalne kulturne vrednote, bodo selektorji v večji meri izbrali moške kandidate. Temu ne moremo pritrditi v celoti, kajti za ZDA velja, da ima visoko stopnjo egalitarnih vrednot in jih nikakor ne moremo uvrščati med tradicionalne kulture (Norris 2004, 184). Po drugi strani pa se lahko strinjamo, da še posebej za ZDA velja, da selektorji (ki so večinoma beli moški srednjih let) izbirajo moške kandidate, s podobnimi vrednotami in stališči, kot jih imajo selektorji sami.

Zaznana prisotnost spolnih stereotipov pri volivcih je dokazala tudi, da je spol kandidata pomemben pri njihovih političnih odločitvah. Še posebej pomembno je razumevanje vpliva tovrstnih stereotipov na obnašanje volivcev. Dolanova (2004) je prepričana, da prav tovrstna stereotipna predpostavlanja pomagajo republikanskim kandidatkam do glasov demokratičnih in neodvisnih volivcev, saj ti domnevajo, da je republikanska kandidatka bolj liberalno usmerjena kot republikanski kandidat. Lastnosti republikanske kandidatke pa so navkljub temu še vedno tiste, ki odvrčajo same republikanske volivce, saj ti želijo bolj konzervativno usmerjenega kandidata (Dolan 2004, 9). Pri tem je avtorica prepričana še, da nekateri ameriški volivci, predvsem volivke, volijo raje ženske kandidatke kot moške, kar pripisuje njihovi odvisnosti od določenega pričakovanega vzorca obnašanja in ravnanja ženskih predstavnic, ki naj bi ženskam prinašale večjo korist.

Dolanova (2004) kot primer navaja Helen Chenoweth³. Chenowethova ni želela biti naslovljena kot gospa kongresnica (angl. *Congresswoman*), saj je ocenila, da je bila izvoljena na mesto gospoda kongresnika (angl. *Congressman*) in, da je ona le oseba, ki si je pridobila stolček. Zato je ocenila, da ni smiselno modificirati tradicionalnega naslavljanja, da bi na tak način eksplicitno izpostavili njen spol. Odzivi volivcev pa so bili nasprotni: niso namreč razumeli, da se oseba, ki zastopa določeno pomembno mesto v ameriški politični hierarhiji, lahko naslavlja z moškim nazivom. Večina jih je namreč sklepala, da ne bo aktivno delovala pri zagotavljanju ženskih interesov. Tako Dolanová (2004, 9) navaja, da so bili tisti volivci, ki so izvolili predstavnico Chenowethovo na podlagi njenega spola, verjetno razočarani zaradi njenega obnašanja.

Povzamemo lahko, da je v vseh analiziranih raziskavah vloga spola na ameriških volitvah zelo kompleksno vprašanje in hkrati tudi odraz splošnega družbenega stanja (kulture družbe), ki se nenehno spreminja. Prav zato je spol kot dejavnik politične participacije predmet političnih analiz, s katerimi spremljajo in proučujejo njegov pomen in vpliv na izide volitev. Nesporno je, da imajo vsi volivci določena pričakovanja, kako naj bi se ženske in moški obnašali, tako v politiki kot tudi v drugih sferah družbenega življenja. Stereotipne predstave pa lahko pomembno vplivajo na odločanje volivcev tudi pri izbiri kandidata oz. kandidatke. Določena stereotipna razumevanja lahko pomagajo ženskam pri izvolitvi, po drugi strani pa jim lahko tudi škodijo. Tako strokovna javnost kot javno mnenje pogosto zavračata stereotipno domnevo o vplivu spola na izvolitev. Posameznik se kot volivec sam odloči, na osnovi česa bo svojo zaupanje v osebo spremenil v politično podporo na volitvah. Volivci se lahko (in tudi se) odločajo na osnovi zelo različnih karakteristik (tudi in ne samo politične strankarske privrženosti) ali kandidatovega oz. kandidatkinega odnosa do določenega vprašanja, ne ozirajoč se na kandidatov oz. kandidatkin spol.

5.1.3 Politični dejavniki

V širši strokovni literaturi se kot pomembnejši politični dejavnik zagotavljanja večje prisotnosti žensk v predstavniških telesih pogosto navajajo kvote. Za namene magistrske naloge bodo podrobneje analizirane z vidika njihovega vpliva na številčno zastopanost žensk v politiki ZDA.

³ Helen Chenoweth – nekdanja republikanska predstavnica ameriškega kongresa (1994-2004).

5.1.3.1 Kvote

Poseben politični dejavnik, ki ga navaja tudi Bird (v Krašovec in Fink Hafner 2004, 82) ter se večkrat omenja kot možnost povečanja participacije žensk v političnih institucijah, so kvote. Kvote so kot mehanizem povečanja številčne zastopanosti žensk v predstavniških telesih, prvič bile predstavljene na strankarskem nivoju v 70 letih v Zahodni Evropi. Skoraj vse države so se zavezale k promociji spolnega ravnovesja v procesih odločanja in več kot 80 držav uvaja kvote kot mehanizem selekcije kandidatov (kot ustavni amandma, kot volilni zakon ali kot del statuta političnih strank) (Squires 2007, 25). Po navedbah Squires (2007, 25) so kvote glavni politični dejavnik, ki v največji meri vpliva na spremembe v številčni zastopanosti žensk v predstavniških telesih.

Države se pri uvajanju in uresničevanju prakticiranja vpeljevanja kvot razlikujejo. Nekatere zahtevajo točno določen odstotek kandidatk, predvsem v parlamentarnih sistemih, ki uporabljajo strankarske liste, medtem ko druge (v manjših primerih) zahtevajo točno določeno število rezerviranih sedežev za ženske v parlamentu. Učinkovitost kvot je odvisna tudi od pozicij, ki jih kandidatke zasedajo na kandidatnih listah, kot tudi od njihovega števila. Večje kot je število kandidatk, bolj verjetno bodo kvote imele uspešen učinek (Jalalzai 2009, 33). A samo številčno povečanje kandidatk s kvotami še ne pomeni, da bodo kandidatke imele tudi realno možnost izvolitve, saj se ženske lahko postavljajo na volilne liste v okrožja, kjer jih ni moč izvoliti (Jalalzai 2009,33–35).

Norrisova (2004) navaja, da je bilo v zadnjem desetletju predstavljenih kar nekaj strategij povečanja številčne zastopanosti žensk v predstavniških telesih. Po navedbah Norrisove (2004, 190) lahko strategije strnemo v tri kategorije:

- retorične strategije (govori in konvencije),
- strategije enakih možnosti (trening in financiranje),
- politike pozitivne akcije (kvote in agencije ženskih politik).

Retorične strategije za povečanje številčne zastopanosti žensk se pogosto izvajajo v okviru mednarodnih konvencij o enakopravnosti žensk ter tudi kot uradni govori politikov, ki vzpodbujajo k številčni zastopanosti žensk v predstavniških telesih. Norrisova (2004, 190) meni, da v kolikor imajo govorniki moč implementacije vsebine svojih govorov, potem lahko

retorične strategije pripomorejo k promociji večje zastopanosti žensk v predstavniških telesih. Vendar pa tudi zastopa mnenje, da so tovrstne retorične strategije najšibkejši inštrument pri zagotavljanju večje zastopanosti žensk v predstavniških telesih (Norris 2004, 190).

Strategije enakih možnosti so oblikovane z namenom izenačitve priložnosti zasledovanja politične kariere tako moških kot žensk (Norris 2004, 190). Primeri tovrstnih strategij so: finančna pomoč, treningi v komunikaciji ter javnem nastopanju, mreženje, pomoč pri kampanjah, ipd. Norrisova (2004) hkrati navaja, da so strategije enakih možnosti v osnovi lahko spolno nevtralne (zagotavljajo podporo in pomoč obema spoloma), vendar meni, da so posledice tovrstnih strategij v večjo korist ženskam kot moškim (Norris 2004, 191).

V primerjavi z prejšnjimi strategijami, pa so po prepričanju Norrisove (2004), politike pozitivne akcije izdelane z izključnim namenom koristi ženskam, kot začasne platforme, dokler se v predstavniških telesih (ter tudi drugje) ne doseže enakopravnost med spoloma (Norris 2004, 191). Po avtoričinem mnenju politike pozitivne akcije vključujejo tri strategije:

- število rezerviranih sedežev,
- prostovoljne strankarske kvote, in
- zakonsko predpisane kvote (Norris 2004).

Klausen in Maier (v Squires 2007, 28) navajata, da politične stranke v ZDA odločno zavračajo implementacijo kvot, saj smatrajo, da so v nasprotovanju z delovanjem meritokracije. Kljub temu, da je uveljavljanje kvot globalni pojav, se ZDA niso pridružile globalnemu trendu, še več, navaja se, da obe glavni politični stranki v ZDA odločno zavračata uvedbo kakršnih koli kvot na katerikoli stopnji, razen v internih statutih posameznih političnih strank. Naj spomnimo, da sta obe politični stranki prevzeli pravilo 50-50 glede spolno enakopravne zastopanosti znotraj delovanja posamezne politične stranke, vendar to pravilo ne velja pri selekciji kandidatov.

ZDA nimajo rezerviranih sedežev v ameriškem kongresu. Zato se Somanijeva (2013, 1461) sprašuje, zakaj ne. Še posebej zato, ker navaja statistične podatke, da se ZDA na mednarodni ravni uvrščajo na 95. mesto med 188 državami po raziskavi, ki jo je opravila Medparlamentarna unija (angl. *Inter-Parliamentary Union*) o številu žensk v nacionalnih

parlamentih. ZDA se uvršajo tudi nižje od svetovnega povprečja zastopanosti žensk v nacionalnih parlamentih, ki znaša 23 % delež žensk (Somani 2013, 1461)⁴.

Squires (2007, 32) zagovarja mnenje, da so kvote sicer mehanizem politik pozitivne akcije, vendar ostajajo zgolj na deskriptivni ravni predstavnštva. Avtorica navaja, da so Agencije ženskih politik (angl. Women's Policy Agencies) tisti glavni mehanizem, ki se usmerja od deskriptivnega predstavnštva k substantivnem predstavnštvu. Prve tovrstne agencije so bile ustanovljene po svetovni konferenci Združenih narodov za ženske leta 1975 (angl. United Nations World Conference on Women). Do leta 2004 je 165 držav ustanovilo tovrstne agencije na nacionalni ravni, katerih namen je implementacija spolne enakopravnosti v predstavnških telesih, povečanje moči in vpliva žensk znotraj le teh z namenov vplivanja na substantivno predstavnštvo (Squires 2007, 33). Na svetovni ravni, sta bili ustanovljeni dve takšni agenciji v okviru Združenih narodov: Komisija za status žensk (angl. Commission on the Status of Women) ter Divizija za spodbujanje žensk (angl. Division of the Advancement of Women). Največja tovrstna organizacija v ZDA, ki ima podružnice tudi v vseh zveznih državah, je Državna organizacija za ženske (angl. National Organization of Women).

Zaključimo lahko, da kvote niso integralni del političnega sistema v ZDA, zato ne morejo biti dejavnik vpliva na številčno zastopanost žensk v ameriškem kongresu. Sočasno, pa lahko na odsotnost tovrstnega mehanizma iz političnega sistema, gledamo tudi kot odsotnost potencialnega spodbujanja številčne zastopanosti žensk v ameriškem kongresu.

5.1.4 Socio-ekonomski dejavniki

Kot so ugotovili različni avtorji (npr. Milbrath 1965; Harrison 1997; Werschkul in Williams 2004; Ruedin 2007; Hess in drugi 2015) je višji socio-ekonomski status pozitivno povezan s povečanjem možnosti politične participacije. Višji kot je socio-ekonomski status posameznika, bolj verjetneje se bo ta posameznik udeležil volitev, političnih srečanj, postal član stranke, se odločil za kandidaturo ipd. (Milbrath 1965, 16–17).

Ruedin (2007) je prepričan, da je pomembna: »/.../ raven gospodarske razvitosti države, kar z vidika posameznika pomeni njegov socio-ekonomski status, ki ga opredeljujejo izobrazba,

⁴ Po podatkih Medparlamentarne unije (1. april 2016) zasedajo ZDA 97. mesto med 191 državami glede števila žensk v nacionalnih parlamentih. Svetovno povprečje zastopanosti žensk v spodnjem domu znaša 22,8% (19,4 % ZDA) ter 22,0 % za zgornji dom (20,0 % ZDA).

zaposlitev ter osebni dohodek» (Ruedin 2007, 22). Zato smo za potrebe magistrske naloge v nadaljevanju vse tri dejavnike analizirali z vidika njihove povezanosti z deležem žensk v ameriški politiki.

Vpliv sprememb v indeksu zaposlitve in prihodka, ki sta zelo pomembna socio-ekonomska dejavnika in vplivata na politično participacijo, smo najprej analizirali na ravni zveznih držav, na osnovi empiričnih podatkov raziskave »Status žensk v ZDA«, ki so jo izvedli Hess in drugi leta 2015. V nadaljevanju smo oba dejavnika analizirana tudi na federalni ravni ZDA.

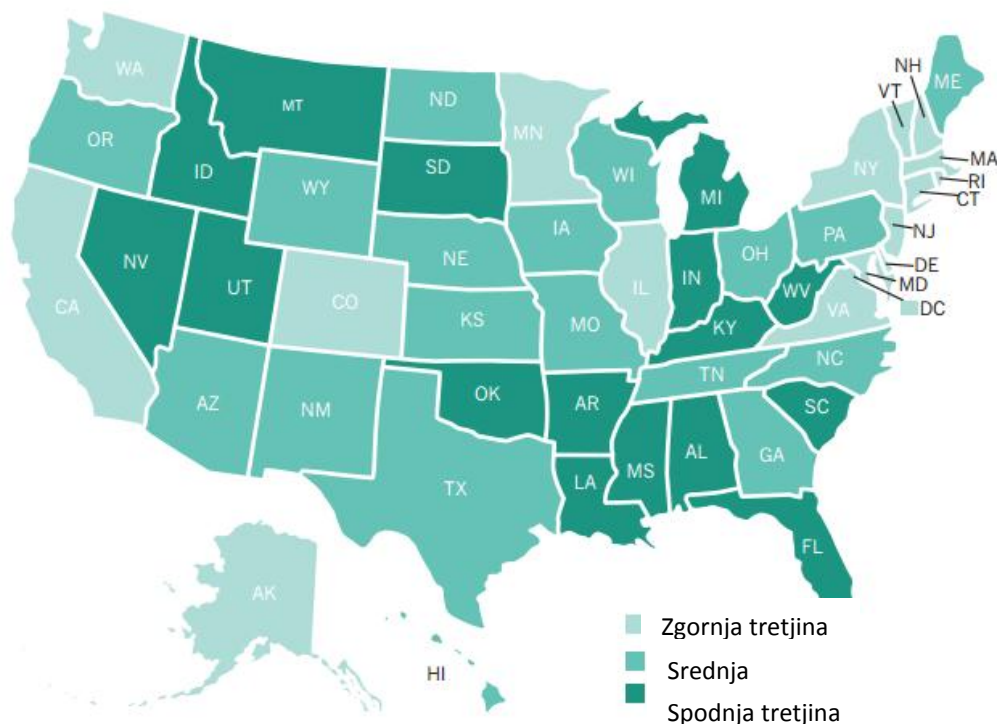
V raziskavi »Status žensk v ZDA« (angl. *The Status of Women in the States 2015*) je Hessova s sodelavci ugotavljala indeks zaposlitve in prihodka v vsaki zvezni državi. Analizirali so 4 kazalnike tega indeksa:

- povprečni letni dohodek žensk,
- razmerje med plačami,
- odstotek žensk na trgu dela in
- odstotek žensk zaposlenih v managerskih oz. profesionalnih poklicih.

Na osnovi raziskave Hessove in sodelavcev (2015, 37–43) povzemamo, da ima Okrožje Kolumbije daleč najvišji indeks zaposlitve ter prihodka med vsemi zveznimi državami. Pri vseh štirih kazalnikih se uvršča na lestvici med prvih 10 zveznih držav. Prav na 1. mestu se nahaja pri kazalniku št. 1 (povprečni letni dohodek žensk) ter kazalniku št. 4 (delež žensk zaposlenih v managerskih oz. profesionalnih poklicih). Zvezna država Zahodna Virginija zaseda na lestvici zadnje mesto in je na lestvici zveznih držav med zadnjimi desetimi pri 3 od 4 kazalnikov – zadnja pri kazalniku št. 3 (delež žensk na trgu dela) ter predzadnja pri kazalniku št. 2 (razmerje med plačami).

Geografsko gledano, imajo najvišji indeks severno-vzhodne zvezne države ter zvezne države srednje-atlantske regije, medtem ko imajo južne zvezne države v omenjeni raziskavi najnižji indeks prihodka ter zaposlitve (Slika 5.1).

Slika 5.1: Indeks zaposlitve in prihodka po zveznih državah.



Hess in drugi (2015, 38).

De Navas in Proctor (v Hess in drugi 2015, 38–42) navajata, da je povprečni letni dohodek žensk leta 2013 znašal 39.157 dolarjev, kar je zelo podobno povprečnemu letnemu dohodku iz leta 2002, ki je znašal 39.108 dolarjev. Razmerje med plačami se je v istem obdobju prav tako povečalo z 76,6 % na 78,3 %. Edini kazalnik, pri katerem so raziskovalci opazili negativen trend v opazovalnem obdobju, je bil delež žensk, ki so vključene na trg delovne sile. Omenjeni kazalnik se je na federalni ravni minimalno zmanjšal z 59,6 % leta 2002, na 57 % leta 2014. Delež žensk, ki so zaposlene v managerskih oz. profesionalnih poklicih⁵, pa se je povečal z 33,2 % (2004) na 39,9 % (2014), medtem ko je delež moških, ki so bili zaposlenih v managerskih oz. profesionalni poklicih leta 2014 znašal 33,0 % (Hess in drugi 2015, 59).

Ugotovitve raziskave »Status žensk v ZDA« (Hess in drugi 2015) so pokazale, da je bilo zaznati največji pozitivni napredek v indeksu zaposlitve ter prihodka v državah New York in Okrožju Kolumbije. Zvezna država Missouri je zabeležila največji padec (za 6,5 %) med vsemi zveznimi državami glede na indeks zaposlitve in prihodka med leti 2004 in 2015.

⁵ V omenjeni raziskavi so med managerske oz. profesionalne poklice zajeli naslednje kategorije: management, pravo, zdravstvo, šolstvo, računovodstvo, inženirstvo ter programerstvo.

Povprečni letni dohodek se med posameznimi zveznimi državami zelo razlikuje. Po ugotovitvah Hesse in sodelavcev (2015) ni presenetljivo, da je Okrožje Kolumbije na lestvici na 1. mestu, saj ženske v omenjeni zvezni državi v povprečju zaslužijo okoli 60.000 dolarjev letno. Kar precejšen razkorak v višini povprečnega zaslužka žensk pa je opazen do 2. in 3. mesta. Ženske v Marylandu in Massachusettsu zaslužijo povprečno letno 49.800 dolarjev oz. 48.500 dolarjev. Najnižji letni povprečni dohodek so leta 2013 zabeležili v zveznih državah Arkansas, Idaho, Misisipi ter Južna Dakota, kjer so ženske v povprečju zaslužile približno 30.000 dolarjev.

Po navedbah avtorjev raziskave (Hess in drugi 2015, 42), se je povprečni letni dohodek žensk med leti 1979 in 1999 povečal v 47 zveznih državah, medtem ko se je povprečni letni dohodek moških v istem opazovalnem obdobju, povečal v 18 zveznih državah. Med letoma 1999 in 2013 je pozitiven porast povprečnega letnega dohodka žensk zabeležilo 27 zveznih držav, pri čemer je z največjo pozitivno spremembo izstopala zvezna država Severna Dakota. V tem opazovalnem obdobju je zabeležena pozitivna porast povprečnega letnega dohodka moških v 7 zveznih državah (Hess in drugi 2015, 42).

V ZDA ženske predstavljajo skoraj polovico delovne sile in njihov prihodek je pomemben tako zanje kot za ekonomsko varnost družin. Vendar pa je Hegewisch prepričan, da je spolna enakopravnost na trgu delovne sile iluzija (v Hess in drugi 2015, 37). Pri tem se sliče na dejstvo, da je v zadnjem desetletju bilo zaznati malo napredka v smeri zniževanja plačne neenakosti med spoloma. Mnenja je, da stekleni strop in zaposlitvena segregacija ostajata značilnost ameriškega trga dela.

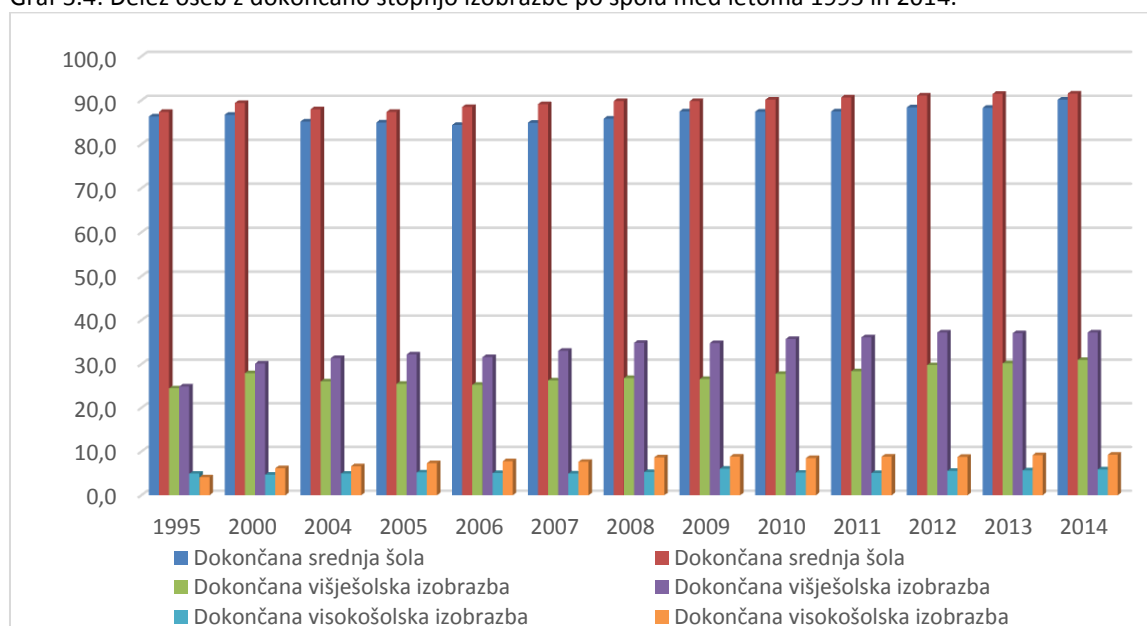
5.1.4.1 Izobrazba

Milbrath (1965) izpostavlja socio-ekonomski status kot enega izmed glavnih dejavnikov vpliva na obnašanje posameznika, ki tudi pozitivno vpliva na možnost politične participacije. Pri tem posebej izpostavlja visokošolsko izobrazbo kot glavni dejavnik vpliva na politično participacijo. Posebej opozarja na opazno korelacijo med stopnjo izobrazbe in političnim interesom kot tudi, da izobrazba razširi poglede in stimulanse za politične vsebine, kajti izobraževalni procesi imajo jasen vpliv na politični interes (Campbell v Milbrath 1965, 54).

V nadaljevanju smo na federalni ravni ZDA analizirali stopnjo izobrazbe glede na spol v obdobju med letoma 1995 in 2014. Še podrobneje pa smo analizirali stopnjo visokošolskega izobraževanja glede na spol med letoma 1990 in 2013⁶, saj ocenjujemo, da je prav visokošolska izobrazba bila glavni dejavnik vpliva na povečano politično participacijo (predvsem žensk) ter posledično na številčnejšo zastopanost žensk v ameriškem kongresu.

Graf 5.4 prikazuje delež oseb z dokončano srednješolsko izobrazbo, dokončano višješolsko izobrazbo ter dokončano visokošolsko izobrazbo, glede na spol med letoma 1995 in 2014, na federalni ravni ZDA. Leta 1995 je 86,3 % moških dokončalo srednješolsko izobraževanje in celo 87,4 % žensk. Pri obeh skupinah je moč opaziti trend naraščanja dokončanja srednješolske izobrazbe in pri obeh skupinah je do leta 2014 ta narasel za približno 4 %. Višješolsko izobraževanje je leta 1995 dokončalo 24,5 % moških in 24,9 % žensk. Pri tej stopnji izobraževanja je opaziti največjo razliko v trendu naraščanja dokončanja višješolskega izobraževanja med spoloma. Obe skupini imata pozitiven trend naraščanja vse od leta 1990, vendar moški manj (6,4 %) kot ženske (po celo 12,3 %). Moški so leta 1995 bili znatno bolj uspešni v dokončanju visokošolske izobrazbe (4,9 %), čeprav tudi delež žensk (4,1 %) ni zanemarljiv. Vendar se je ta odstotek v 19 letih, do leta 2014, pri ženskah podvojil na 9,3 %, medtem ko se je pri moških povečal zgolj za 1 %.

Graf 5.4: Delež oseb z dokončano stopnjo izobrazbe po spolu med letoma 1995 in 2014.

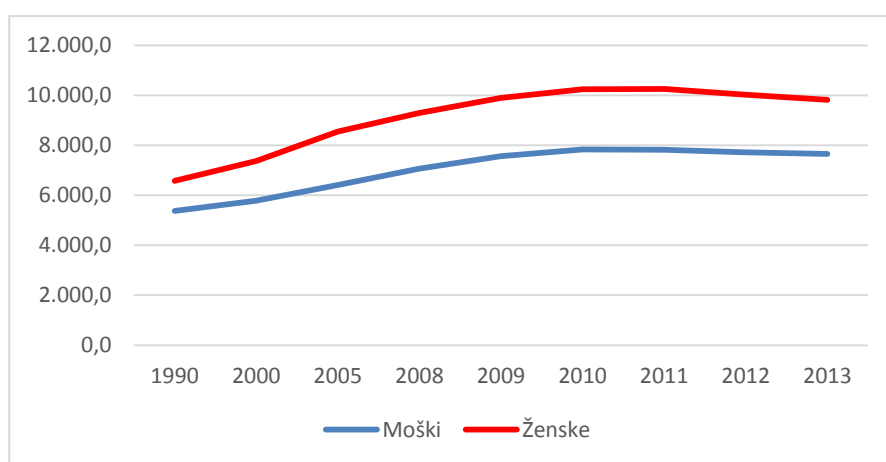


U.S. Department of Education (2015a).

⁶ Analizirani obdobji se v časovnem obsegu razlikujeta od našega izbranega obdobja med leti 1985 in 2015, zaradi dostopnosti statističnih podatkov U.S. Census Bureau.

Ker Milbrath (1965, 53–54) posebej izpostavlja visokošolsko izobrazbo kot glavni dejavnik vpliva na politično participacijo, smo podrobneje analizirali tudi število vpisanih študentov na dodiplomski ter podiplomski študij glede na spol med letoma 1990 in 2013 (grafa 5.5 in 5.6). Pri obeh skupinah smo zaznali trend povečanja števila vpisov na dodiplomski študij vse do leta 2011. Od leta 2011 do 2013 pa je pri obeh skupinah opaziti trend upada vpisa študentov na dodiplomski študij. Vpis števila moških na dodiplomski študij se je v opazovanem obdobju povečal za 29,8 %, v primerjavi z vpisom žensk, ki se je povečal za 33 %.

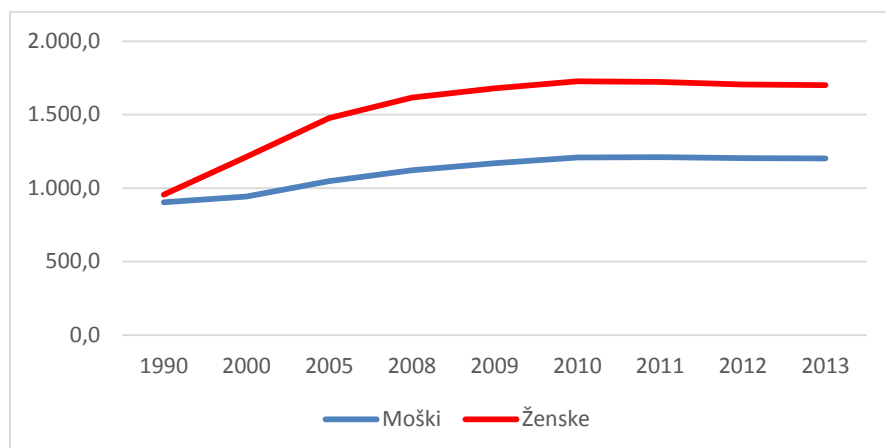
Graf 5.5: Število vpisanih študentov dodiplomskega študija glede na spol med letoma 1990 in 2013 (v tisoč) v ZDA.



U.S. Department of Education (2015b).

Na osnovi statističnih podatkov Ministrstva za izobraževanje ZDA za področje izobraževanja je opazen izrazit trend porasta števila podiplomskih študentk od leta 1990 dalje in njegove stabilizacije v letu 2010 (graf 5.6) kot tudi stabilizacije oz. ohranjanja razmerja 2:3 v korist večjega števila podiplomskih študentk. Od leta 1990 do 2013 se je vpis moških na podiplomski študij povečal za 24,7 %, v primerjavi z vpisom žensk, ki se je v opazovalnem obdobju povečal za 43,8 %.

Graf 5.6: Število vpisanih študentov podiplomskega študija glede na spol med letoma 1990 in 2013 (v tisoč) v ZDA.



U.S. Department of Education (2015b).

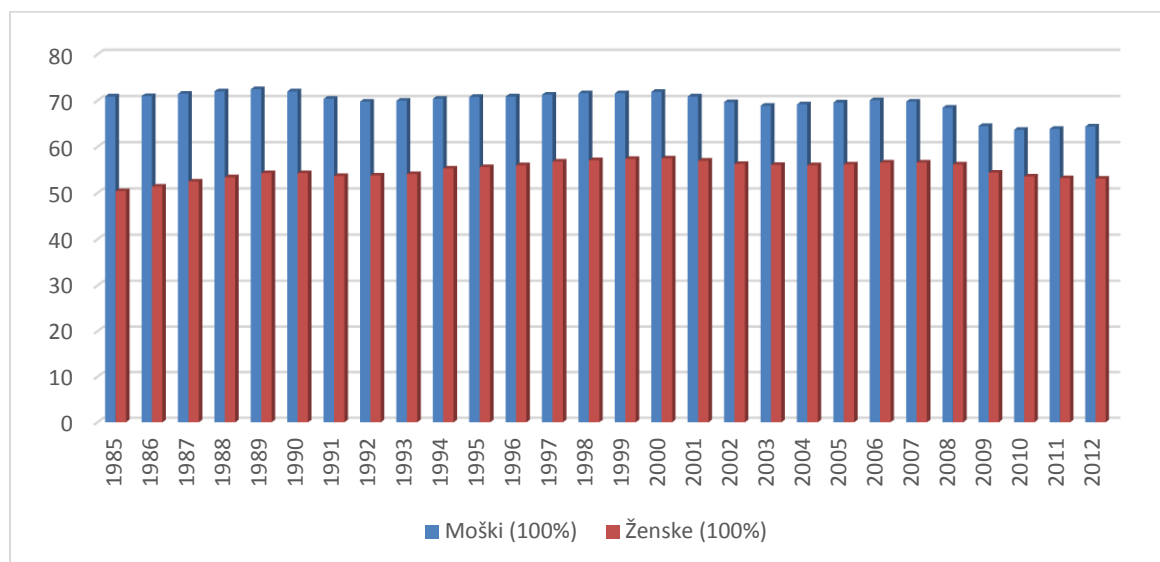
Milbrath (1965, 68) ocenjuje, da bolj kot ima oseba kompleksnejše predstave in prepričanja o politiki, večja je verjetnost njene participacije v političnem procesu, zato imajo osebe z višjo stopnjo izobrazbe potrebna znanja in temu ustrezne podrobnejše predstave o politiki kot osebe z nižjo izobrazbo. Glede na to lahko sklepamo, da imajo osebe z višjo stopnjo izobrazbe tudi večje težnje po politični participaciji. V celoti tega sicer ne moremo potrditi; tudi ne s prikazanimi statističnimi podatki o stopnji izobrazbe glede na spol, vendar pa pridobljeni statistični podatki izpostavljajo, da so ženske v opazovalnem obdobju dosegle višjo stopnjo izobrazbe kot moški, kar naj bi (pričakovano) se odražalo v višji stopnji njihove politične participacije. Na podlagi predstavljenih statističnih podatkov lahko potrdimo, da obstaja pozitivna korelacija med višjo stopnjo izobrazbe ter višjo stopnjo politične participacije, kar se posledično odraža tudi v številčnejši zastopanosti žensk v ameriškem kongresu.

5.1.4.2 Zaposlitev

Ženska participacija na trgu delovne sile se je korenito spremenila po drugi svetovni vojni. Delovna mesta, ki so bila v preteklosti rezervirana zgolj za moške, so z začetkom te vojne začele zasedati ženske, predvsem zaradi odsotnosti moške delovne sile. Harrison (1997, 11) tako navaja, da je milijone žensk dobilo dostop do vladnih služb in tovarniške proizvodnje. Delež žensk, ki so bile vključene v delovno razmerje, se je povzpел s 25 % v predvojnem obdobju na 38 % v času 2. svetovne vojne, kar je bil najvišji odstotek ženske delovne sile v ZDA do tedaj (Harrison 1997).

Ženske so se tudi od povojnega obdobja dalje v večjem številu kot doslej vključevale na trg delovne sile in njihov delež se je povečal vse do konca 90. let prejšnjega stoletja. Leta 1999 je bilo zaposlenih 60 % za delo sposobnih žensk v ZDA, kar je tudi najvišje zabeležen delež v celotni zgodovini ZDA. Odstotek moških, ki so bili vključeni na trg delovne sile, je bil, zgodovinsko gledano, vedno višji od ženskega. Leta 2012 je bilo zaposlenih 70,2 % za delo sposobnih ameriških moških, v primerjavi z 57,7 % žensk. Leta 2012 je bilo 26 % žensk na trgu delovne sile zaposlenih za skrajšan delovni čas (manj kot 35 ur na teden), kar je enkrat več v primerjavi z moškimi (13 %). Istega leta so ženske v povprečju delale na delovnih mestih 35,8 ure tedensko, v primerjavi z moškimi, ki so delali 40,8 ure tedensko (BLS Reports 2014).

Graf 5.7: Delež zaposlenih po spolu v obdobju med letoma 1985 in 2012 v ZDA



BLS Reports (2014).

Čeprav je zaposlitev pomemben pokazatelj ekonomskega stanja posameznika, pa ta še ne zagotavlja možnosti dostojnega življenja. Leta 2012 je 8 % žensk, ki so bile vključene na trg delovne sile, živelo pod pragom revščine, medtem ko je ta odstotek za moške znašal 6,2 %. Leta 2012 je imelo 5,2 % žensk več kot eno službo, pri moških je bil ta delež nižji (4,6 %) (BLS Reports 2014).

Darcy, Welch in Clark (v Sanbonmatsu 2006, 4) so izpostavile poklicno segregacijo žensk kot pomembno oviro pri večji politični participaciji le teh, zlasti v okviru zastopanosti žensk v predstavniških telesih. Avtorice so prepričane, da sta pravo in gospodarstvo glavni področji, s

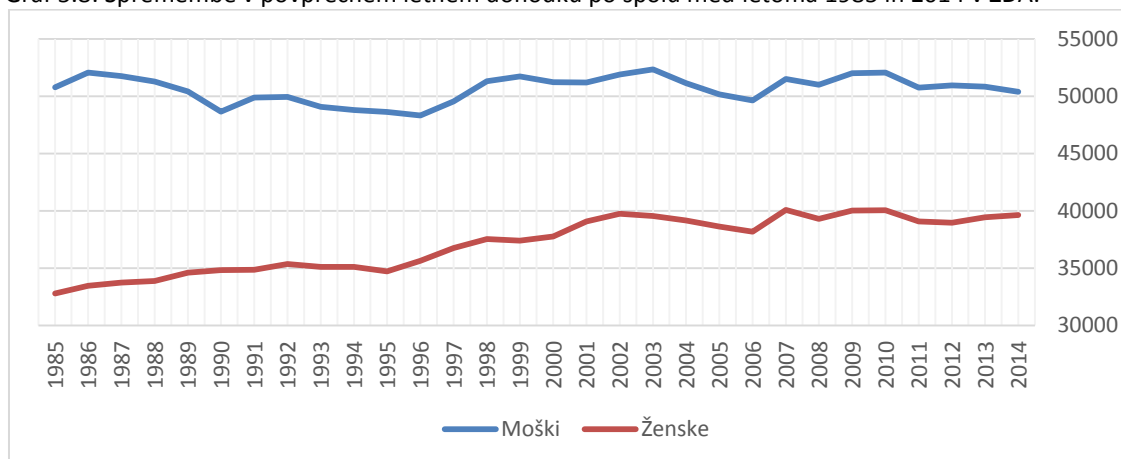
katerih prihajajo uspešni politični kandidati, in tako predstavljajo pomembno podlago za njihovo (politično) uspešnost. Sklepajo tudi, da če se bo povečal delež uspešnih žensk na teh dveh poklicnih področjih, se bo posledično tudi povečalo število ustreznih političnih kandidatk za politične funkcije. Glede na podatke iz raziskave »Status žensk v ZDA«, predstavljene v poglavju 5.3, tudi sami ugotavljamo, da je opazen porast pri zaposlitvah žensk v managerskih in profesionalnih poklicih.

5.1.4.3 Osebni dohodek

Naslednji socio-ekonomski dejavnik, ki se najpogosteje omenja kot dejavnik pozitivnega vpliva na politično participacijo žensk, je dohodek žensk, ki je v neposredni korelaciji s stopnjo njihove dosežene izobrazbe in z zaposlitvijo (Milbrath 1965).

Leta 1985 je povprečni letni dohodek moških na federalni ravni znašal 50.785 dolarjev, žensk pa 32.794 dolarjev, kar predstavlja razmerje 0,646. Ženske so za vsak dolar moških zaslužile slabih 65 centov. Letni prihodek žensk se je vse do leta 2007 stalno zviševal in leta 2007 dosegel najvišjo vrednost pri 40.080 dolarjev. Pri moških pa lahko vse do leta 1997 zasledimo trend upadanja povprečnega letnega dohodka, ki je leta 1997 znašal 49.542 dolarjev. Od leta 1997 do leta 2014 pa zasledimo ponoven porast povprečnega letnega dohodka moških, ki je leta 2014 znašal 50.383, kar je zanimivo, saj je vrednost nižja od začetne opazovalne vrednosti leta 1985 (50,785). Moški so v zadnjih 30 letih v povprečju zaslužili med 49.000 in 52.000 dolarji letno, medtem ko se je povprečni letni dohodek žensk v zadnjih 30 letih konstantno povečeval in se gibal med 32.000 in 40.000 dolarji. Pri ženskah pa lahko vse od leta 2007 opazamo konstantni povprečni letni dohodek oz. zaznavamo zanemarljive spremembe tako v pozitivnem kot negativnem porastu (Glej graf 5.8).

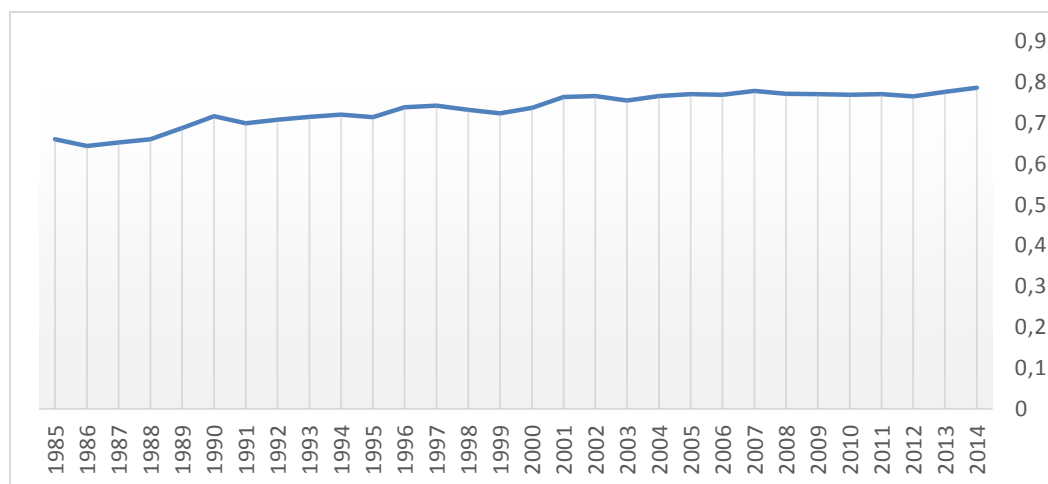
Graf 5.8: Spremembe v povprečnem letnem dohodku po spolu med letoma 1985 in 2014 v ZDA.



DeNavas-Walt in Proctor (2015).

Razmerje med povprečnim letnim dohodkom v ZDA glede na spol je leta 1985 znašalo 64,6 %, leta 2014 pa je bilo najvišje zabeleženo razmerje v zadnjih 30 letih 78,6 % (Glej graf 5.9).

Graf 5.9: Razmerje v povprečnem letnem dohodku med ženskami in moškimi med letoma 1985 in 2014 v ZDA.



DeNavas-Walt in Proctor (2015).

Na osnovi statističnih podatkov prikazanih v grafu 5.9. lahko ugotovimo, da ženske v ZDA še vedno zaostajajo za moškimi v povprečnem letnem dohodku (78,6 % poprečnega zasluga moških za leto 2014), in nismo zaznali očitnejših približevanj v tem razkoraku, vsaj v zadnjih 30 letih. Speklativno pa sklepamo, da je vendarle v naslednjih desetih letih (možno) pričakovati spremembe tudi na tem področju, saj izobrazbena in zaposlitvena struktura žensk izkazuje kakovostne premike. Sedaj imajo ženske še vedno preko tričetrtski delež zaposlenih v zdravstvu in izobraževanju (kot tradicionalnih »ženskih« dejavnostih), hkrati pa se povečuje delež pravnih in strokovnjakinj s področja financ. To so področja, ki so bila v

preteklosti povsem v moški domeni in so tudi finančno zelo dobičkonosna. V ameriški realnosti je nedvomno, da tisti, ki ima višji izobrazbo in položaj, lahko pričakuje tudi več finančnih in simbolnih možnosti (npr. družbeni ugled, višji družbeni status idr.). Za oboje pa velja, da sta pomembna v svetu politike in zato tudi na področju aktivne politične participacije.

Prepričani smo, da bo dvig izobrazbene strukture žensk prav gotovo vplival tudi na njihovo politično informiranost in posledično predvidevamo tudi vednosti o tem, kako se v okviru političnega delovanja lahko participira. Bolje izobraženi imajo (in bodo imeli) tudi več znanja in sposobnosti za presojo informacij in tako tudi možnosti braniti svoje interese in koristi. Visok družbenoekonomski status lahko (ob posameznikovi motiviranosti) viša raven politične participacije tudi zato, ker krepi zaupanje v lastno politično sposobnost in učinkovitost.

5.2 Indeks politične participacije v ZDA

V raziskavi o položaju žensk v ameriških zveznih državah, ki jo vse od leta 1996 izvaja Inštitut za raziskavo ženskih politik (angl. *Institute for Women's Policy Research*), merijo tudi indeks politične participacije, v katerega so vključili štiri kazalce: registracijo volivcev, volilno udeležbo, predstavništvo v izvoljenih telesih ter institucionalne vire. Hessova je s sodelavci (2015, 1–31) aktualizirala podatke iz zadnjega poročila iz leta 2015, in navajajo, da se ženske v vseh ameriških zveznih državah v večjem številu registrirajo za volitve in imajo tudi višjo volilno udeležbo kot moški. Avtorji raziskave so analizirali tudi spolno sestavo volilnega telesa in ugotovili, da imajo na ravni zveznih držav Havaji z 51 % najnižji delež registracije žensk med vsemi zveznimi državami, sledita zvezni državi Kalifornija in Nevada. V 26 zveznih državah se je število registriranih volivk povečalo od leta 1998 do 2012, medtem ko se je število v kar 24 zveznih državah zmanjšalo. Najvišjo registracijo volivk ima zvezna država Severna Dakota z 91,1 %. Ta zvezna država ima avtomatsko registracijo ali t. i. same-day registracijo, to pomeni, da se volivci lahko registrirajo na isti dan, ko potekajo volitve. Pri tem pa Wersckul in Williams (2004, 9) izpostavljata, da je način registracije glede na omenjene podatke iz raziskave pomemben pri zagotavljanju večjega števila volivcev. Tudi zato, ker že avtomatska registracija omogoča večje število volivk, čeprav posledično tudi moških volivcev. Ni pa nujno, da se vse ženske, ki se registrirajo kot volivke, volitev tudi udeležijo.

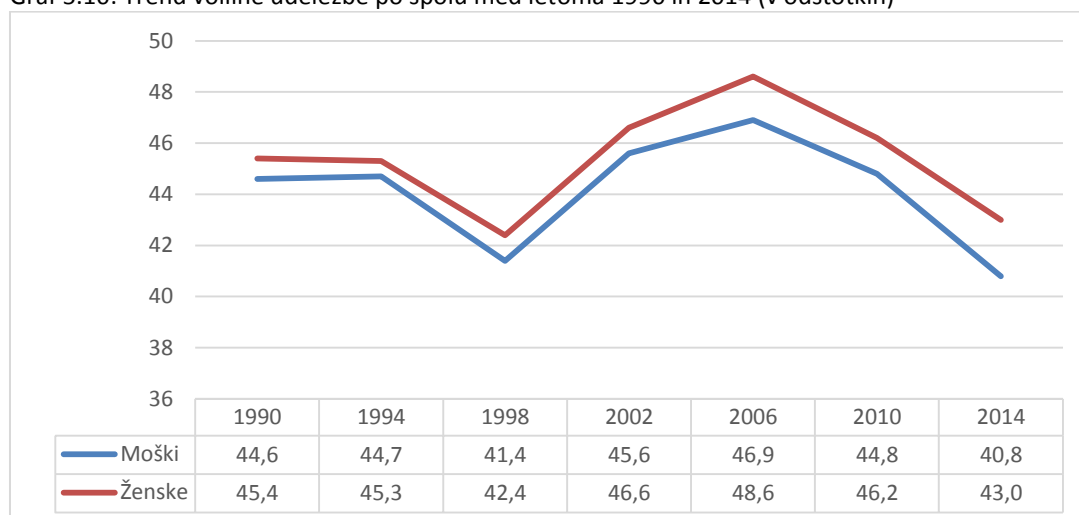
Največ žensk je na kongresnih volitvah leta 2010 in na predsedniških volitvah leta 2012 volilo v zvezni državi Wisconsin (64,8 %), sledita Maine (64,3 %) in Misisipi (63,3 %). Najnižja udeležba žensk na volitvah, leta 2010 in 2012, je bila v zvezni državi Teksas (40,9%). Volitev 2012 se je v vseh zveznih državah udeležilo več žensk kot moških (53 % žensk v primerjavi s 47 % moških), razen v zveznih državah Arizona in Severna Dakota. V teh dveh zveznih državah je isto leto bilo tudi registriranih več volivcev kot volivk. Na osnovi predstavljenih podatkov lahko sklepamo, da obstaja korelacija med volilno registracijo in volilno udeležbo.

Hessova s sodelovci (2015, 7) navaja podatek, da je bilo v 30 zveznih državah med letoma 1998 in 2012 zaznati porast volilne udeležbe žensk, v 20 zveznih državah pa upad števila volivk. Deset najvišje uvrščenih zveznih držav pri kazalniku volilne udeležbe je bilo geografsko zelo razpršenih, zato avtorji niso izpostavili geografskega vzorca kot pri ostalih kazalnikih.

Na federalni ravni se je leta 2010 registriralo 61,5 % žensk ter 42,7 % žensk je glasovalo na volitvah, v primerjavi z 57,9 % registriranih volivcev in 40,9 % moških, ki so se volitev tudi udeležili. Leta 2012 se je registracija pri obeh skupinah povečala (pri ženskah na 67 % ter pri moški na 63,2 %). Od tega se je 58,5 % žensk udeležilo volitev, moških pa 54,4 %. Avtorji zaključujejo, da sta tako registracija kot tudi udeležba na volitvah tradicionalno višji pri obeh skupinah na predsedniških volitvah kot pri vmesnih volitvah, kjer volijo izključno predstavnike Kongresa (Hess in drugi 2015, 30).

Graf 5.10 prikazuje trend volilne udeležbe žensk in moških v obdobju med letoma 1990 in 2014, ki izkazuje nihanje, čeprav ne zaznavamo večjih odstopanj v razmerju udeležbe glede na spol (U.S. Census Bureau 2015a). Volilna udeležba žensk v tem obdobju je bila v povprečju za 1% višja kot volilna udeležba moških.

Graf 5.10: Trend volilne udeležbe po spolu med letoma 1990 in 2014 (v odstotkih)



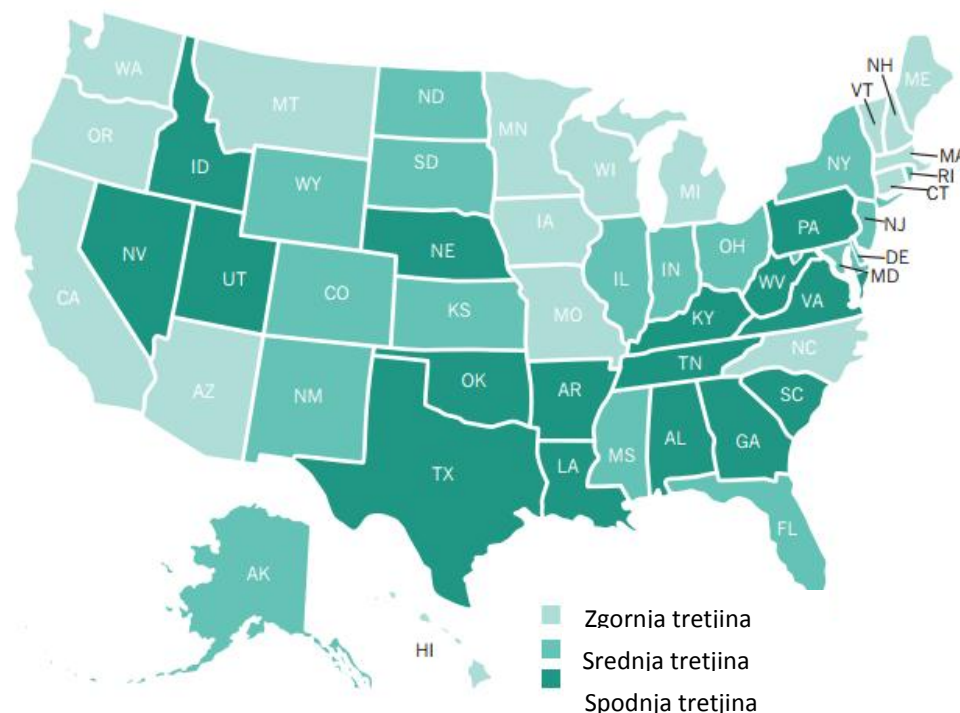
U.S. Census Bureau (2015a).

Na osnovi vseh štirih kazalcev (registracija volivcev, volilna udeležba, predstavništvo v izvoljenih telesih ter institucionalni viri) politične participacije, ki so bili vključeni v raziskavo Inštituta za raziskavo ženskih politik, so raziskovalci vseh 50 zveznih držav razvrstili v tri kategorije uspešnosti:

- zgornja tretjina (17 zveznih držav),
- srednja tretjina (17 zveznih držav), in
- spodnja tretjina (16 zveznih držav).

Zvezna država New Hampshire je prejela najvišji skupni indeks v raziskavi glede na vse štiri kazalnike. V zgornji tretjini (17 zveznih držav) se nahaja tako pri registraciji volivk kot tudi pri volilni udeležbi in zaseda prvo mesto med vsemi zveznimi državami glede številčne zastopanosti žensk na javnih funkcijah. Utah je zvezna država, ki se je pri analizi indeksa politične participacije žensk najslabše odrezala. V vseh štirih kazalnikih se nahaja med spodnjimi desetimi zveznimi državami. Avtorji (Hess in drugi 2015) so v raziskavi prišli do zaključka, da je splošna politična participacija žensk najnižja prav v južnih zveznih državah (Utah, Alabama, Arkansas, Georgia, Louisiana, Teksas, ipd).

Slika 5.2: Indeks politične participacije žensk po zveznih državah.



Hess in drugi (2015).

Po navedbi Hessove s sodelavci (2015) so ženske leta 2015 zasedale 1.786 sedežev od skupno 7.383 v vseh 50 zveznih predstavniških telesih, kar predstavlja 24,2 % zastopanost žensk v zveznih predstavniških telesih, kar je porast v primerjavi z letom 2004, ko je ta delež znašal 22,4 %.

V 21 zveznih državah se je povečal odstotek ženskih predstavnic v predstavniškem domu, v 7 državah je ta delež padel in v 22 zveznih državah ni prišlo do sprememb. V 10 zveznih državah se je delež ženskih predstavnic v senatu v opazovalnem obdobju raziskave med letoma 2004 in 2015 povečal. V 5 zveznih državah pa se je ta delež zmanjšal in pri 35 zveznih državah se ni spremenil. 33 zveznih držav še nikoli ni imelo ženske senatorke in 3 zvezne države še nikoli niso imele ženske predstavnice v ameriškem kongresu.

Analizirani podatki raziskave Inštituta za raziskavo ženskih politik so pokazali, da prihaja do sprememb v politični participaciji žensk v ZDA, tudi na ravni zveznih držav, čeprav 33 zveznih držav še nikoli ni imelo predstavnice v najvišjem predstavniškem telesu ZDA (Hess in drugi 2015, 25).

Na osnovi statističnih podatkov iz raziskave »Status žensk v ZDA« (Hess in drugi 2015) predstavljenih v poglavjih 5.1.4 ter 5.2. lahko ugotovimo, da ima 7 zveznih držav z najvišjo stopnjo indeksa prihodka in zaposlitve (zgornja tretjina zveznih držav) tudi sočasno najvišjo stopnjo indeksa politične participacije. Medtem, ko ima 10 najslabše rangiranih zveznih držav na osnovi indeksa prihodka in zaposlitve (spodnja tretjina zveznih držav) sočasno tudi najnižji indeks politične participacije. Z geografskega vidika imajo severno-vzhodne zvezne države ter zvezne države iz srednje-atlantske regije (z izjemo Washingtona ter Kalifornije) najvišji indeks prihodka in zaposlitve ter tudi najvišji indeks politične participacije, medtem ko imajo južne zvezne države najnižji indeks prihodka in zaposlitve in posledično tudi najnižji indeks politične participacije med vsemi zveznimi državami (Hess in drugi 2015).

Na podlagi omenjenih statističnih podatkov lahko sklenemo, da spremembe v socio-ekonomskih dejavnikih imajo pomembno in neposredno korelacijo s stopnjo politične participacije v ZDA. Devet zveznih držav, ki imajo najvišji indeks prihodka in zaposlitve (zgornja tretjina zveznih držav) imajo indeks politične participacije v srednji tretjini zveznih držav, kar pa nas privede do sklepa, da imajo tudi ostali dejavniki politične participacije določeno stopnjo vpliva na politično participacijo znotraj posameznih zveznih držav.

Avtorji kontinuirane raziskave o položaju žensk v ameriških zveznih državah navajajo štiri institucionalne vire, katerih namen je pomagati ženskam vstopiti ter uspeti v politični areni (Hess in drugi 2015, 16–19):

- kampanjski treningi,
- odbori za politično ukrepanje (angl. *Political Action Committees* oz. PAC),
- državno žensko politično zborovanje (angl. *National Women's Political Caucus* oz. NWPC) ter
- ženske komisije (angl. *Women's Commissions*).

Hessova s sodelavci (2015, 17) ob navajanju seznama virov za vstop in podporo ženskam v politiki, hkrati tudi opozarjajo, da tako kot je namen institucionalnih virov olajšati ženskam dostop do političnega delovanja in nudenje strokovne podpore, obenem ti viri služijo tudi kot platforma prepotrebne političnega mreženja. Avtorji (Hess in drugi 2015, 17) navajajo tudi, da je na ravni zveznih držav razširjenost navedenih institucionalnih virov zelo raznolika:

- 10 zveznih držav ima vse 4 institucionalne vire;

- 14 zveznih držav ima 3 institucionalne vire;
- 10 zveznih držav ima 2 od 4 institucionalnih virov;
- 15 zveznih držav ima samo enega;
- Severna Dakota kot edina zvezna država nima nobenega predhodno omenjenega institucionalnega vira.

Med dosedanjimi ugotovitvami o položaju žensk v ameriških zveznih državah Hessova s sodelavci (2015) izpostavlja, da obstaja neposredna korelacija med razpoložljivostjo omenjenih institucionalnih virov v zveznih državah ter visoko stopnjo politične participacije žensk, čeprav je poglavitni namen teh institucionalnih virov njihova podpora pri gladiatorskih aktivnostih, kot jih imenuje Milbrath (1965); torej pri kandidaturi za javni položaj in najpomembneje – pri zasedbi tega (Hess in drugi 2015, 17).

Wersckul in Williams (2004, 55–57) kot tudi Hess in drugi (2015, 30) pa opozarjajo na sklepne ugotovitve raziskave Inštituta za raziskavo ženskih politik iz let 2004 in 2015, ki izpostavljajo, da je v raziskovanju o položaju žensk v ameriških zveznih državah prišlo do zelo povezanih podobnih zaključkov glede politične participacije žensk. Tako posamezne zvezne vlade kot federalna vlada, pa tudi politične stranke, so izpostavile potrebo, da morajo aktivno izvajati vse možne mehanizme (npr. institucionalne vire), s katerimi bi lahko izboljšali vključenost žensk v predstavniška telesa. Med izpostavljenimi načini so še posebej aktualni: povečanje registracije volivk in njihove volilne udeležbe, rekrutiranje kandidatke ter učenje in zagotavljanje finančne podpore kandidatkam.

6 Številčna zastopanost žensk v sodni in izvršilni veji oblasti med letoma 1985 in 2015

V izvršilni veji oblasti ZDA še nobena ženska ni bila izvoljena za predsednico ali podpredsednico ZDA. Izvršilno vejo oblasti v ZDA ob predsedniku dopolnjujeta še Izvršni biro predsednika (angl. *Executive Office of The President*), katerega vodja je načelnik urada Bele hiše (angl. *White House Chief of Staff*), ter kabinet (angl. *The Cabinet*). V vsej dosednji zgodovine ZDA še nobena ženska ni bila »desna roka predsednika ZDA«, saj še nobena ni bila načelnica urada Bele hiše. Kabinet ZDA sestavlja podpredsednik ZDA ter 15 ministrov. Do leta 2015 je bilo 37 predstavnic kabineta. Nobena pa ni zasedla tega položaja pred ratifikacijo 19. amandmaja k ustavi ZDA. Prva ženska, ki je zasedla mesto v kabinetu, je bila Frances Perkins, ki je to mesto zasedala 12 let, med letoma 1933 in 1945. Najvišji položaj znotraj kabineta je položaj državnega sekretarja (angl. *Secretary of State*). Ta položaj so v ameriški zgodovini zasedale le tri ženske: Madeline Albright (1997–2001), Condoleezza Rice (2005–2009) in Hillary Rodham Clinton (2009–2013). Pri tem je vsekakor nezanemarljivo, da so bile vse tri imenovane v času predsednikovanja zadnjih treh predsednikov, Billa Clintona (1993–2001), Georga W. Busha (2001–2009) in Baracka Obame (2009–), kar nakazuje na dejstvo, da je trend imenovanja žensk na vodilne položaje precej nov (The White House 2015). Imenovanje Frances Perkins v času predsednikovanja Franklina Roosevelta leta 1933 na mesto ministrice za delo in Oвете Culp Hobby na mesto ministrice za zdravje, izobraževanje in socialno v času predsednika Dwighta Eisenhowerja leta 1953, nekateri raziskovalci politične zgodovine ZDA ocenjujejo za t. i. politično anomalijo, saj je do naslednjega imenovanja ženske na tak položaj prišlo šele po dvaindvajsetih letih, leta 1975 za časa Geralda Forda (1974–1977), ki je imenoval Carlo Anderson Hills na položaj ministrice za urbani razvoj (angl. *Secretary of Housing and Urban Development*) (Han 2007, 5).

Han (2007, 4) navaja, da so le 4 ženske zasedale mesto vrhovne sodnice v ameriški zgodovini. Sandra Day O'Connor (1981–2006), ki jo je nominiral Ronald Reagan, Ruth Badger Ginsburg, ki jo je nominiral Bill Clinton leta 1993, Sonia Sotomayor, ki jo je nominiral predsednik Barack Obama leta 2009 ter Elena Kagan, ki jo je prav tako nominiral predsednik Barack Obama leta 2010; vse tri pa še vedno zasedajo ta položaj. Od leta 1981 do 1993 so bili vsi državni tožilci republikanci, saj sta bila v tem obdobju predsednika ZDA republikanca, in sicer Ronald

Reagan (1981–1989) in George H. W. Bush (1989–1993). Od 12. 3. 1993 do 20. 1. 2001 je bila državna tožilka Janet Reno iz Demokratske stranke pod predsednikovanjem Billa Clintona. Z zmago republikanskega kandidata Georga W. Busha (7. november 2000) so mesto državnih tožilcev ponovno prevzeli republikanci, vse do izvolitve Baracka Obame (4. november 2008), ki je na to mesto 27. aprila 2015 imenoval Loretto Lynch (Han 2007, 4).

Z vidika enakih možnosti spolov glede številčne zastopanosti in delovanja žensk v sodni in izvršilni veji oblasti ZDA, lahko povzamemo, da so v opazovanem obdobju zadnjih 30 let, imeli republikanci večino časa primat nad imenovanjem predstavnika/nic na položaj državnega tožilca, (ki je vedno bil moškega spola) medtem, ko je Demokratska stranka ta položaj namenila dvema ženskama, med letoma 1993 in 2001 ter od leta 2015 naprej. Poudariti velja, da državni tožilec imenuje veliko članov in predsednikov različnih odborov in ne preseneča, da so ženska gibanja in z njimi povezani interesi pogosto naleteli na ovire pri vladnih predstavnikih, ker so ti dobršen del opazovanega obdobja predstavljali interese Republikanske stranke in njihovega videnja pomena in vloge ženskih gibanj. Zastopanost žensk v izvršilni ter sodni veji ZDA je nizka in tudi trend povečanja je zanemarljiv, zato v teh dveh vejah oblasti lahko govorimo zgolj o vzdrževanju številčne (ne)zastopanosti žensk, ne pa o njihovem povečanju⁷.

Po podatkih Združenih Narodov, ženske predstavljajo manj kot desetino predstavnic ministrstev na svetovni ravni (Norris 2004, 180). Po podatkih Medparlamentarne zveze (org. Inter-Parliamentary Union) je bilo na svetovni ravni leta 2002 zgolj 5.600 žensk predstavnic v predstavniških telesih, kar predstavlja 14,7 % vseh poslancev. To sicer predstavlja 9 % porast od leta 1987, a če upoštevamo dosedANJI trend sprememb, potem bodo ženske enakopravno zastopanost v predstavniških telesih na svetovni ravni dosegle šele na prehodu v 22. stoletje (Norris 2004, 180).

⁷ Ker se osrednje raziskovalno vprašanje nanaša na številčno zastopanost žensk v ameriškem kongresu (kar predstavlja zakonodajno vejo oblasti), je bil v tem poglavju predstavljen samo oris številčne zastopanosti žensk v omenjenih dveh vejah oblasti.

7 Številčna zastopanost žensk v ameriškem kongresu med letoma 1985 in 2015

V zakonodajni veji še nobena ženska ni zasedala enega izmed vodilnih položajev vse do leta 2003, ko je Nancy Pelosi postala vodja manjšine v predstavniškem domu (angl. *Minority Leader House of Representatives*). Leta 2007 je kot prva ženska v zgodovini ameriškega kongresa napredovala na položaj vodje predstavniškega doma (angl. *Speaker of the United States House of Representatives*), kar je v svojih raziskavah o položaju žensk izpostavila tudi Hanova (2007). Med svojim inavguralnim govorom je poudarila zgodovinsko pomemben dogodek, ker je postala prva ženska v zgodovini ZDA, ki jo je doletela čast vodje predstavniškega doma, kar jo uvršča tudi na drugo mesto nasledstva za predsedniški stolček.

This is a historic moment — for the Congress, and for the women of this country. It is a moment for which we have waited more than 200 years. Never losing faith, we waited through the many years of struggle to achieve our rights. But women weren't just waiting; women were working. Never losing faith, we worked to redeem the promise of America, that all men and women are created equal. For our daughters and granddaughters, today, we have broken the marble ceiling. For our daughters and our granddaughters, the sky is the limit, anything is possible for them (C-Span 2007)⁸.

Kljub temu, da so ženske naredile določen napredek pri pridobivanju dostopa do vodilnih položajev v politiki ZDA v zadnjih nekaj desetletjih, pa Hanova (2007, 4) opozarja, da so še vedno nesorazmerno zastopane na najvišjih vodstvenih položajih v ameriški vladi. Avtorica se v svojih ugotovitvah tudi sklicuje na politologinjo Susan C. Bourque ter njene navedbe o javni percepciji žensk kot aktivnih participantk v političnih procesih, ki da je še vedno omejena s strani ameriškega načina življenja (Han 2007). To vključuje razliko med ženskami in moškimi na področju dela, skrbi za vzgojo otrok in gospodinjstvo, delovne strukture in pričakovanja spolnih vlog (pomanjkanje fleksibilnega časa in izostajanje ostalih kariernih

⁸ *To je zgodovinski trenutek – za kongres in za vse ženske te države. Trenutek, na katerega smo čakali več kot 200 let. Nikoli nismo izgubili upanja, čakali smo veliko let boja, da dosežemo svoje pravice. Ampak ženske niso le čakale, ženske so delale. Nikoli nismo izgubile upanje, delale smo, da upravičimo zaupanje Amerike, da so vse ženske in moški enakopravni. Za naše hčere in vnukinje, danes, zlomile smo marmorni strop. Za naše hčere in naše vnukinje samo nebo je meja, karkoli je možno za njih (C-Span 2007).*

priložnosti za ženske z družinskimi obveznostmi), ambivalentnost pri izvajanju moči žensk ter dileme, ki vključujejo množične medije in njihovo portretiranje ženskih voditeljic v negativni luči (Han 2007).

V aktualnem sklicu ameriškega kongresa, ki je 114. po vrsti, je številčno zastopano rekordno število žensk (The White House 2015). Tako Manning, Brudnick in Shogan (2015, 2) poročajo o: skupno 108 predstavnicah, od tega 88 predstavnicah v predstavniškem domu⁹ ter 20 predstavnicah v senatu¹⁰.

Prva ženska, ki je bila izvoljena v ameriški kongres (9. novembra 1916), je bila Jeannette Rankin (1880–1973) kot poslanka predstavniškega doma. Prva ženska, ki je bila izvoljena v senat pa je bila Rebecca Latimer Felton¹¹ (Manning, Brudnick in Shogan 2015, 2).

V celotni zgodovini ameriškega kongresa je bilo skupaj izvoljenih 313 predstavnic, od tega (Manning, Brudnick in Shogan 2015, 2):

- 267 žensk (173 predstavnic Demokratske stranke in 94 predstavnic Republikanske stranke) izvoljenih samo v predstavniški dom;
- 35 žensk (21 predstavnic Demokratske stranke in 14 predstavnic Republikanske stranke) izvoljenih samo v senat;
- 11 žensk (8 predstavnic Demokratske stranke in 3 predstavnice Republikanske stranke) izvoljenih v oba kongresna doma, vendar ne sočasno.

V nadaljevanju smo analizirali številčno zastopanost žensk v ameriškem kongresu v izbranem opazovalnem obdobju, tj. od leta 1985 do 2015.

Tabela 7.2 prikazuje število izvoljenih predstavnic ameriškega kongresu v obdobju med leti 1985 ter 2015 v predstavniškem domu in senatu glede na njihov delež v skupnem številu in zaporednih sklicih (od 99. do 114. sklica).

⁹ 65 predstavnic Demokratske stranke in 23 predstavnic Republikanske stranke.

¹⁰ 14 predstavnic Demokratske stranke in 6 predstavnic Republikanske stranke.

¹¹ Rebecca Latimer Felton (1835–1930), prisegla je 21. novembra 1922 in je služila samo en dan.

Tabela 7.2: Številčna zastopanost po spolu v ameriškem kongresu med letoma 1985 in 2015.

	Kongres	Predstavniški dom (435)		Senat (100)		Skupaj (535)	
		Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški
1	99. (1985–1986)	23 (5,2 %)	412 (94,8 %)	2 (2 %)	98 (98 %)	25 (4,7 %)	510 (95,3 %)
2	100. (1987–1988)	24 (5,5 %)	411 (94,5 %)	2 (2 %)	98 (98 %)	26 (4,9 %)	509 (95,1 %)
3	101. (1989–1990)	29 (6,6 %)	406 (93,4 %)	2 (2 %)	98 (98 %)	31 (5,8 %)	504 (94,2 %)
4	102. (1991–1992)	30 (6,9 %)	405 (93,1 %)	4 (4 %)	96 (96 %)	34 (6,4 %)	501 (93,6 %)
5	103. (1993–1994)	48 (11,0 %)	387 (89 %)	7 (7 %)	93 (93 %)	55 (10,2 %)	480 (89,8 %)
6	104. (1995–1996)	50 (11,5 %)	385 (88,5 %)	9 (9 %)	91 (91 %)	59 (11,0 %)	476 (89,0 %)
7	105. (1997–1998)	57 (13,1 %)	378 (86,9 %)	9 (9 %)	91 (91 %)	66 (12,3 %)	469 (87,7 %)
8	106. (1999–2000)	58 (13,3 %)	377 (86,7 %)	9 (9 %)	91 (91 %)	67 (12,5 %)	468 (87,5 %)
9	107. (2001–2002)	62 (14,3 %)	373 (85,7 %)	14 (14 %)	86 (86 %)	76 (14,2 %)	459 (85,8 %)
10	108. (2003–2004)	63 (14,5 %)	372 (85,5 %)	14 (14 %)	86 (86 %)	77 (14,5 %)	458 (85,5 %)
11	109. (2005–2006)	71 (16,3 %)	364 (83,7 %)	14 (14 %)	86 (86 %)	85 (15,9 %)	372 (84,1 %)
12	110. (2007–2008)	79 (18,2 %)	356 (81,8 %)	16 (16 %)	84 (84 %)	95 (17,8 %)	440 (82,2 %)
13	111. (2009–2010)	79 (18,2 %)	356 (81,8 %)	17 (17 %)	83 (83 %)	96 (17,9 %)	439 (82,1 %)
14	112. (2011–2012)	79 (18,2 %)	356 (81,8 %)	17 (17 %)	83 (83 %)	96 (17,9 %)	439 (82,1 %)
15	113. (2013–2014)	84 (19,3 %)	351 (80,7 %)	20 (20 %)	80 (80 %)	102 (19,1 %)	431 (80,9 %)
16	114. (2015–2016)	88 (20,2 %)	347 (79,8 %)	20 (20 %)	80 (80 %)	108 (20,2 %)	427 (79,8 %)

Manning, Brudnick in Shogan 2015.

V opazovanem obdobju je bilo 16 volitev v senat in predstavniški dom. V začetnem opazovalnem obdobju, tj. leta 1985, ko je zasedal 99. kongres ZDA, je bilo v predstavniškem domu 23 žensk, kar je od skupno 435 sedežev predstavljalo le dobrih 5 %. Še nižja številčna zastopanost je bila v istem opazovalnem obdobju v senatu, kjer sta le 2 ženski predstavnici sedeli v družbi 98 moških. Največji porast v številu žensk v predstavniškem domu je zaznati med 102. in 103. sklicem. V 102. sklicu predstavniškega doma je delovalo 30 žensk, kar je predstavljajo slabih 7 % vseh predstavnikov, medtem ko se je v naslednjem obdobju sklica predstavniškega doma delež žensk glede na opazovalno obdobje najbolj povečal (za 6 %) na

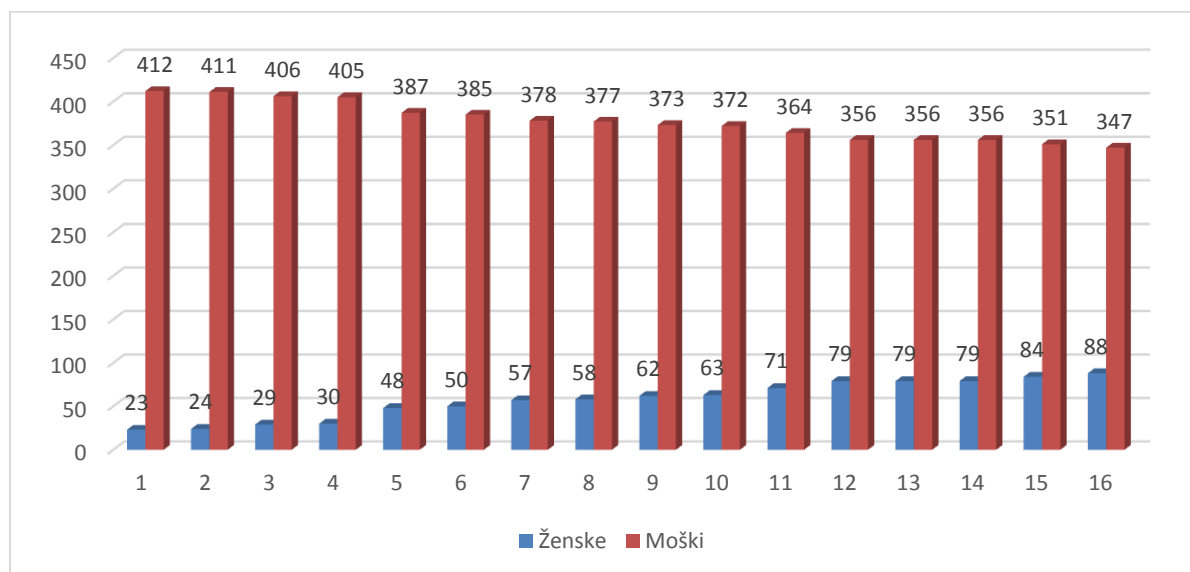
skupno 11 %. Takšen porast med posameznimi sklici domov se v opazovalnem obdobju ni več ponovil.

V sklicih senata je največji napredek v deležu ženskih predstavnic zaznati med 106. in 107. sklicem, ko je zastopanost žensk narasla za 5%. V opazovalnem obdobju se je številčna zastopanost žensk v ameriškem senatu povečala od začetnih 2 senatork (leta 1985) na trenutno 20 senatork (2015/2016). V zadnjih dveh sklicih senata (113. in 114. sklic) je opaziti nespremenjeno številčno zastopanost žensk v ameriškem kongresu.

V absolutnih številkah zastopanosti žensk v senatu in v predstavniškem domu so te najbolj spodbudne v zadnjem 114. kongresu, ki zaseda od 3. januarja 2015. V predstavniškem domu je v tej sestavi sklica 88 predstavnic, kar predstavlja 20,2% delež vseh predstavnikov. V 114. sklicu senata pa je trenutno 20 predstavnic, kar predstavlja 20% zastopanost glede na celotno število (Tabela 7.2).

V grafu 7.11 je predstavljeno absolutno število predstavnic in predstavnikov v opazovanem obdobju med letoma 1985 in 2015 v predstavniškem domu. Razviden je trend zvišanja številčne zastopanosti predstavnic. Od prvega opazovanega sklica predstavniškega doma (99.) do zadnjega opazovanega predstavniškega doma (114.) se je število predstavnic zvišalo s 23 na 88, kar pomeni 15 % porast v opazovanem obdobju 30 let.

Graf 7.11: Številčna zastopanost po spolu v predstavniškem domu v obdobju med letoma 1985 in 2015¹².

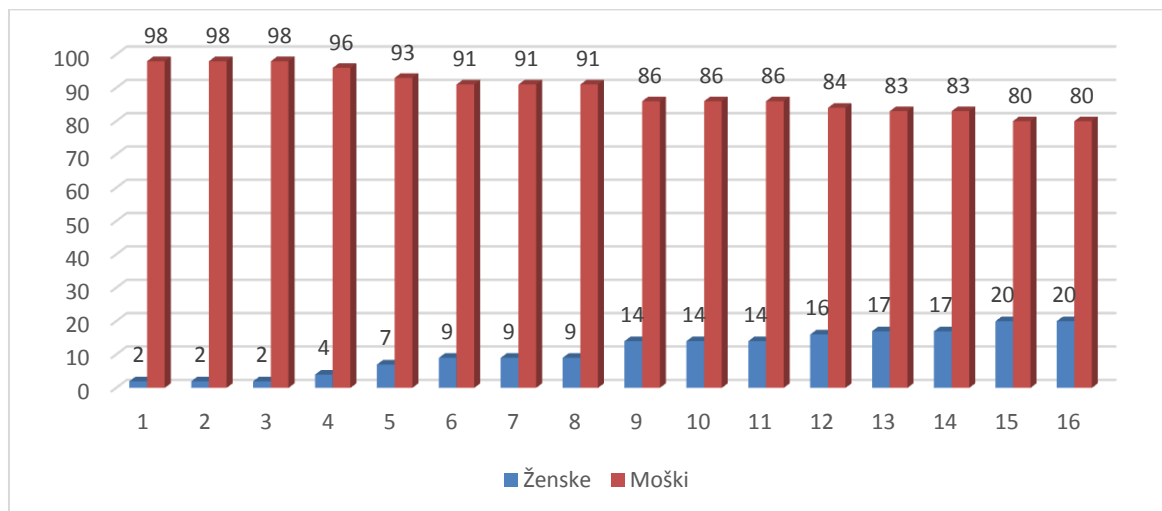


Manning, Brudnick in Shogan (2015).

¹² Na abscisni osi so označena števila od 1 do 16, ki predstavljajo zaporedne predstavniške domove v obdobju med letoma 1985 in 2015 (Tabela 7.2).

V grafu 7.12. je prikazano absolutno število predstavnic ter predstavnikov v Senatu za opazovano obdobje med letoma 1985 in 2015. V omenjenem obdobju se je število predstavnic zvišalo z začetnih 2 na 20, kar v 30 let pomeni 18 % porast zastopanosti žensk v senatu.

Graf 7.12: Številčna zastopanost po spolu v senatu v obdobju med letoma 1985 in 2015¹³.



Manning, Brudnick in Shogan (2015).

Na osnovi predstavljenih statističnih podatkov ter upoštevajoč iz njih izhajajočih trendov zvišanja številčne zastopanosti žensk, lahko predvidevamo, da bo spolno enakopravno zastopništvo v senatu doseženo leta 2066 v primerjavi z predstavniškim domov leta 2075.

¹³ Na abscisni osi so označena števila od 1 do 16, ki predstavljajo zaporedne predstavniške domove v obdobju med letoma 1985 in 2015 (Tabela 7.2).

8 Preverjanje zastavljenih raziskovalni hipotez in vprašanj

V magistrskem delu smo si zastavili tri raziskovalna vprašanja in nanje odgovorili na osnovi statističnih analiz in teoretičnih spoznanj.

RV1: Kakšen je trend gibanja številčne zastopanosti žensk v ameriškem kongresu v zadnjih 30 letih?

Na osnovi analize predstavljenih statističnih podatkov lahko ugotovimo, da številčna zastopanost žensk v ameriškem kongresu v zadnjih 30 letih izkazuje postopno zvišanje njihovega števila v obeh domovih. Od obdobja 1985–1986 do 2015–2016 se je v predstavniškem domu kongresa ZDA število predstavnic zvišalo s 23 na 88, kar pomeni 15 % zviševanje v opazovanem obdobju. V istem opazovanem obdobju se je število predstavnic v senatu ameriškega kongresa zvišalo z začetnih 2 na 20, kar pomeni 18 % porast zastopanosti žensk. Odstotek žensk v senatu je višji od odstotka žensk v predstavniškem domu, pri čemer gre za razliko treh odstotnih točk. Številčna zastopanost žensk v ameriškem kongresu v zadnjih 30 letih se je zvišala, čeprav ne bistveno.

RV2: Kateri dejavniki ovirajo politično participacijo žensk v ZDA v zadnjih 30 letih?

Politična socializacija, politična kultura in stereotipizacija žensk v ameriški družbi so zaviralni kulturni dejavniki politične participacije. Spolne razlike, ki se odražajo tudi v politični participaciji, so še vedno pod vplivom tradicije. Negativen kulturološki oz. družbeni odnos do žensk (stereotipizacija, stekleni stropi, zaposlitvena segregacija, ipd.) predstavljajo neformalno oviro pri politični participaciji žensk. Kljub temu, da mnogi v delu navedeni avtorji omenjajo ZDA kot vzor egalitarnih vrednot, ne moremo trditi, da so te vrednote enako ponotranjene na vseh področjih delovanja družbenega oz. političnega sistema. Kulturni dejavniki navkljub vsem pozitivnim spremembam, ki so po našem mnenju nizke – ledeniške – hitrosti, so zaviralni dejavnik politične participacije žensk.

Glede na rezultate izvedenih analiz ne moremo zagotovo trditi, da institucionalni ter politični dejavniki pomembno ovirajo politično participacijo žensk. Politični sistem ZDA se v opazovalnem obdobju med letoma 1985 in 2015 ni bistveno spremenil, zato bi, splošno gledano, lahko zaključili, da oba omenjena dejavnika nista bistveno vplivala na spremembe v povečanju številčne zastopanosti žensk v ameriškem kongresu v opazovalnem obdobju.

Glede na predstavljeno v poglavju 5.1.1.3 bi lahko med zaviralne institucionalne dejavnike politične participacije žensk v ZDA nedvomno uvrstili politične stranke, saj skozi svojo moč vloge vratarjev ter vplivanja na rekrutacijo in selekcijo kandidatk neposredno vplivajo na številčno zastopanost žensk v ameriškem kongresu in tako na spolno neravnovesje v predstavniškem telesu.

RV3: Kateri dejavniki spodbujajo politično participacijo žensk v ZDA v zadnjih 30 letih?

Eden izmed osrednjih raziskovalnih problemov magistrskega dela je bil ugotoviti, kateri dejavniki spodbujajo politično participacijo žensk (poglavje 5). Glede na ugotovitve različnih avtorjev smo predvidevali, da so socio-ekonomski dejavniki tisti, ki med vsemi dejavniki politične participacije v največji meri vplivajo na politično participacijo ter, da spremembe v tem dejavniku vplivajo na povečanje številčne zastopanosti žensk v ameriškem kongresu. Na podlagi analize socio-ekonomskih dejavnikov v poglavju 5.1.4, lahko raziskovalno vprašanje potrdimo. Izboljšanje socio-ekonomskega položaja žensk v ZDA med letoma 1985 in 2015 je bilo opazno in te spremembe so pozitivno vplivale na povečanje številčne zastopanosti žensk v ameriškem kongresu v opazovalnem obdobju med letoma 1985 in 2015. Domneva, da višja stopnja izobrazbe, boljša zaposlitev ter posledično višji osebni dohodek pozitivno vplivajo na povečanje politične participacije žensk, se je izkazala za pravilno. Kot je izpostavil že Milbrath (1965), naj bi bila prav visokošolska izobrazba glavni dejavnik vpliva znotraj socio-ekonomskih dejavnikov. Na osnovi analize visokošolske izobrazbe med letoma 1990 in 2013 je mogoče ugotoviti, da ženske v večjem številu dokončajo visokošolsko izobraževanje kot moški. Pričakujemo lahko tudi, da se bo ta trend nadaljeval tudi v prihodnje, saj je tudi pri vpisu na dodiplomski ter podiplomski študij več žensk kot moških.

Glede zaposlitve žensk na trgu delovne sile je iz analize socio-ekonomskega dejavnika zaposlitve (poglavje 5.1.4.2) moč ugotoviti, po eni strani negativen trend zniževanja deleža zaposlenih žensk. Po drugi strani, pa je vendarle spodbudno dejstvo, da se delež žensk, ki so zaposlene v managerskih oz. v profesionalnih poklicih, izboljšuje iz leta v leto. Zaključimo lahko, da se je zaposlitveni status žensk izboljšal samo za del populacije, delu ženske populacije pa se je poslabšal (povečan delež nezaposlenih žensk, ženske z več službami).

Podobno lahko ugotovimo iz analize osebnega dohodka žensk za opazovano obdobje 16 let (poglavje 5.1.4.3), ki sicer kaže na pozitiven trend. V celotnem opazovalnem obdobju smo

zasledili porast povprečnega letnega dohodka žensk. Še bolj vzpodbudno je dejstvo, da se razmerje med plačami moških in žensk zmanjšuje. Razmerje se zmanjšuje tako na podlagi povečanega povprečnega letnega dohodka žensk kot tudi na podlagi konstantnega trenda upadanja povprečnega letnega dohodka moških. Kljub vzpodbudnim podatkom o manjšanju razkoraka med dohodki obeh spolov, bodo ženske v ZDA (če upoštevamo oba opisana trenda) dosegle plačno enakopravnost šele okoli leta 2060.

Sodobni socio-ekonomski trendi v ZDA kažejo na relativno počasne, vendar permanentne spremembe v ženski populaciji, saj je med mlajšimi generacijami vedno številčnejši delež visoko izobraženih žensk in posledično tudi finančno uspešnih. Sodobni socio-ekonomski trendi se že, in se še bodo odrazili tudi na politični participaciji žensk v prihodnosti, kot so ugotavljali Verba, Nie in Kim (v Della Porta 2003, 67), Dolan (2004, 8) in Gelb (2008, 79–88).

Vsi trije analizirani socio-ekonomski dejavniki, z njihovimi pozitivnimi spremembami za ženske, tako posledično pozitivno vplivajo na izkazano povečano politično participacijo.

Iz raziskave »Status žensk v ZDA« (predstavljeno v poglavju 5.2) lahko zaključimo, da avtomatska registracija oz. t. i. same-day registracija, ki jo ima zgolj Severna Dakota, omogoča večje število registriranih volivcev, kar posledično pomeni večjo udeležbo na volitvah. Z 91,1 % registracijo imajo ženske v Severni Dakoti kot družbena skupina izredno močan vpliv na izide volitev. To po drugi strani ne pomeni avtomatsko višje izvoljenosti ženskih predstavnic. Kljub vsemu je po našem mnenju avtomatska registracija kot institucionalni dejavnik pomembna in spodbuja večjo politično participacijo žensk. Drug element, ki po našem mnenju pomembno vpliva na politično participacijo, so institucionalni viri (opisano v poglavju 5.2). Opisani institucionalni viri so namenjeni izključno podpori ženskam za povečanje možnosti njihove politične participacije ter njihove zastopanosti v vseh treh vejah oblasti. Organizacije (institucionalni vir) ženskam nudijo finančno svetovanje, retorično in komunikacijsko učenje, pomoč pri vzpostavitvi kontaktov in mreženju ter različne politične treninge, vse z namenom izboljšanja možnosti kandidature ter potencialne izvolitve. Omenjena dejavnika po našem mnenju pozitivno vplivata na politično participacijo žensk, vendar menimo, da sta v celotni skupini institucionalnih ter političnih dejavnikov premajhna, da bi s svojim pozitivnim vplivom spremenila prevladujoče zaviralne dejavnike.

Prav tako smo preverili zastavljene raziskovalne hipoteze, s katerimi smo predvidevali, da:

H1: v letu 2015 je bilo več žensk članic ameriškega kongresa kot pred 30 leti.

Leta 2015 je bilo v 114. sklicu predstavniškega doma 88 predstavnic, v primerjavi z letom 1985, ko je bilo v 99. sklicu predstavniškega doma zgolj 23 predstavnic. Tudi v 114. sklicu senata je bilo več ženskih predstavnic (20) kot leta 1985 (2). Na osnovi predstavljenih statističnih podatkov v poglavju 7, lahko navedeno hipotezo potrdimo, saj je bilo leta 2015 več žensk članic ameriškega kongresa kot pred 30 leti.

H2: socio-ekonomski dejavniki so tisti, ki med dejavniki politične participacije v največji meri vplivajo na povečanje deleža žensk v ameriškem kongresu v zadnjih 30 letih.

Kulturni, institucionalni ter politični dejavniki se v opazovalnem obdobju 30 let v ZDA niso bistveno spremenili oziroma so v osnovi ostali taki, da ne spodbujajo večje politične participacije žensk. Glede na analizo statističnih podatkov (poglavje 5) lahko zaključimo, da so socio-ekonomski dejavniki tisti, ki so se delno že spremenili in tudi očitno vplivajo na spremembe v številni zastopanosti žensk v ameriškem kongresu med letoma 1985 in 2015, in bodo v izkazanih trendih še postopoma spodbujali politično participacijo žensk v ZDA tudi v prihodnje. Na podlagi navedenega lahko hipotezo potrdimo.

9 Sklep

Po podatkih statističnega urada ZDA (U.S. Census Bureau 2014č) ter Smith in Spraggins (2001, 2–3) je v opazovanem obdobju med letoma 1990 in 2015 opaziti trend upadanja številčnosti ženske populacije. Leta 1990 so ženske kot najštevilčnejša družbena skupina predstavljale 51,3 % celotne populacije, medtem ko je ta delež leta 2015 znašal 50,7 %. Glede na projekcije in ocene statističnega urada ZDA se bo trend zniževanja deleža žensk v ZDA nadaljeval tudi v prihodnjih letih oz. desetletjih (U.S. Census Bureau 2014č). Ocene omenjenega urada nas navajajo v sklep, da lahko leta 2060 pričakujemo, da bodo ženske v ZDA predstavljale 50,2 % celotne populacije. Omenjene podatke navajamo zaradi primerjave, po eni strani družbeno najštevilčnejše skupine celotne demografske populacije ZDA, ter po drugi strani, zaradi izredno slabe zastopanosti te družbene skupine, ko govorimo o številu predstavnikov/nic v ameriškem kongresu. Rosenthal (2002, 5) predvideva, da bo številčnejša zastopanost žensk v politiki, kot najštevilčnejša skupina v ameriški družbi, korenito spremenila, ne samo njihovo številčno zastopanost v različnih v političnih institucijah (deskriptivno predstavništvo), ampak tudi vsebino političnih vprašanj ter zakonov (substantivno predstavništvo).

Burell (Sanboumatsu 2006, 14–22) pa je prepričan, da je nizka stopnja številčne zastopanosti žensk v ameriškem kongresu posledica pomanjkanja kandidat in ne posledica njihove (ne)uspešnosti izvolitve. Tega mnenja pa ne delita Lawelessova in Fox (2012), ki sta ugotovila, da sta v letu 2012 tako Demokratska kot Republikanska stranka na kandidatne liste uvrstili rekordno število kandidat za ameriški kongres. Vendar pa so ženske, kjer so zmagale v prvem krogu, nadaljevale volilno bitko v manj kot eni tretjini naslednjih volilnih krogov. Tudi, če je bilo leto 2012 t. i. plakatno leto (angl. *banner year*)¹⁴ za ženske kandidatke, je to še vedno predstavljalo le povečanje od 1 do 2 odstotni točki dviga zastopanosti žensk v ameriškem kongresu (Laweless in Fox 2012, 5).

¹⁴ Ko ženske v predstavniških telesih v ZDA postavijo nove zgodovinske temelje, množični mediji razglasijo t. i. plakatno leto za ženske v politiki. Prvič se je to dogodilo leta 1992 »Banner year of the women«, ker je bilo prvič izvoljeno rekordno število žensk (25) ter ponovno izvoljenih žensk (23) v predstavniški dom. Deset let kasneje (2012) z malce spremenjenim nazivom »Banner Year for Women in Politics«, so ponovno obeležili premik pri zastopanosti žensk v politiki, tokrat z rekordnim številom kandidat na volilni listi za kongres. Leto 2016, pa še z zadržanostjo trenutno imenujejo »Banner Year for Democratic Women«, zaradi kandidature Hillary Clinton za položaj 45. predsednice ZDA in potencialno prve v zgodovini ZDA.

V magistrskem delu so bili analizirani institucionalni, politični, kulturni ter socio-ekonomski dejavniki politične participacije. Iz proučenih raziskav o politični participaciji v ZDA je moč razbrati, da je institucionalni dejavnik politične participacije eden izmed dejavnikov, ki zavira številčnejšo zastopanost žensk v ameriškem kongresu. Volilni sistem relativne večine, način registracije volivcev, identifikacija volivcev na voliščih, volilna udeležba žensk, pravilo kontinuitete ipd. so zaviralni mehanizmi številčnejše zastopanosti žensk v ameriškem kongresu. Pravilo kontinuitete (ob do sedaj številčno izrazito prevladujočih moških predstavnikov) predstavlja institucionalno oviro politične participacije žensk in negativno vpliva na številčno zastopanost žensk v ameriškem kongresu. Ko se poveča število prostih sedežev imajo ženske enake možnosti za kandidaturo kot moški, vsaj po navedbah Whitakerja (2006), v smislu objektivnih kvalifikacij za kandidaturo.

V analizi institucionalnih in političnih dejavnikov politične participacije in njihovega vpliva na zastopanost žensk v ameriškem kongresu, smo izpostavili vpliv političnega oziroma volilnega sistema, močan vpliv političnih strank na selekcijo kandidatov ter odločilno vlogo vratarjev in analizirali potencial kvot kot mehanizma političnega dejavnika politične participacije v ZDA.

Norrisova (2004) ugotavlja, in tu se pridružujemo njenemu mnenju, da tip volilnega sistema vpliva na priložnosti izvolitve žensk v predstavniška telesa. Pri tem ugotavlja, da so ženske uspešnejše pri zagotavljanju nominacij ter izvolitev v proporcionalnih volilnih sistemih. Kot smo opisali v poglavju 5.1.1.1 je volilni sistem v ZDA večinski volilni sistem, kar pomeni relativno večino kandidata. Prednost tega sistema je, da je enostaven in, da je vedno potreben zgolj en krog volitev. Vendar pa na pomanjkljivost tovrstnega volilnega mehanizma (angl. First-past-the-post) opozarja dejstvo, da lahko na osnovi tovrstnega volilnega mehanizma zmaga predstavnik, ki ni dobil večine glasov, ampak zgolj več glasov kot njegov protikandidat (Heywood 2004, 237).

Zaključimo lahko, da je politični sistem v ZDA lahko spolno nevtralen, vsaj v oziru do deleža registriranih volivcev, ampak razlike med moškimi in ženskami ostajajo opazne pri njihovi potencialni kandidaturi v predstavniško telo, kot tudi v razlikah moči in vpliva znotraj samih predstavniških telesih. Ko se ženske enkrat prebijejo skozi sito kandidature in zasedejo mesto v predstavniških telesih, se znotraj le-teh še vedno borijo za enakopraven vpliv. Politicarke v ameriškem kongresu imajo manj možnosti za dosego višjih političnih položajev

vpliva kot moški, kar potrjuje dejstvo, da sta do leta 2006 bili samo dve ženski članici med vsemi 21 pomembnejšimi komiteji znotraj ameriškega kongresa (Whitaker 2006, 173). Tovrstna nezmožnost vpliva na politiko dnevnega reda in vsebinsko usmeritvijo interesov, je tudi eden izmed vzrokov, zakaj ženske krajši čas delujejo v ameriškem kongresu kot moški. Če je število sedežev, ki so jih zasedale ženske v ameriškem kongresu, hitreje na razpolago, potem bo potrebnih več ženskih kandidatur za tovrstne sedeže, tudi če se samo ohranja status quo številčnega razmerja med spoloma v ameriškem kongresu.

Na dvig politične participacije žensk v ZDA bi pomembno vplivala tudi sprememba v načinu registracije volivcev. Trenutno imajo vse zvezne države, z izjemo Severne Dakote, obvezno predčasno registracijo volivcev, ki je leta 2012 v nacionalnem povprečju po statističnih podatkih Urada za popis prebivalstva znašala 61,5 % žensk ter 42,7 % moških (Hess in drugi 2015). Medtem ko ima Severna Dakota kot edina zvezna država, avtomatsko registracijo (angl. same-day registration), zato tudi po podatkih raziskave »Status žensk v ZDA« iz leta 2015 najvišji delež registracije žensk z 91,1 %. Iz tega lahko sklenemo, da je način registracije glede na omenjene podatke pomemben institucionalni dejavnik, ki vpliva na številčnost registriranih volivcev. Vendar pa ne moremo z gotovostjo trditi, da se način registracije odraža tudi v korelaciji do volilne udeležbe ali do uspešnosti ženskih kandidat.

Na osnovi analize političnih dejavnikov (poglavje 5.1.3, str. 46) se lahko strinjamo z Squires (2007), ki navaja, da so kvote lahko najpomembnejši politični dejavnik, ki bi lahko vplival na spremembe številčne zastopanosti žensk v ameriškem kongresu. So po navedbah Klausen in Maier (v Squires 2007, 28) politične stranke v ZDA odločno proti uvedbi zakonsko predpisanih kvot, saj menijo, da so v nasprotju z delovanjem meritokracije. Uvedba zakonsko predpisanih kvot bi odvzela velik del moči političnim strankam v ZDA pri selekciji kandidatov, ki so povsem avtonomne pri določanju pravil in načina procedure za selekcijo in nominacijo kandidatov. Z zmanjšanjem moči političnih strank v ZDA se strinjata tudi Caul in Tate (2002), ki navajata, da bo povečanje številčne zastopanosti žensk v politiki ZDA mogoče samo na račun šibkejšega strankarskega vpliva, moči ter nadzora nad kandidaturami. Glede na ugotovljeno lahko zaključimo, da kvote niso integralni del političnega sistema ZDA in tudi kot dejavnik politične participacije ne vplivajo na številčno zastopanost žensk v ameriškem kongresu, po drugi strani, pa lahko izostanek tovrstnega mehanizma iz političnega sistema

ZDA označimo kot zaviralni dejavnik večje številčne zastopanosti žensk v ameriškem kongresu.

Analiza kulturnih dejavnikov nas je privedla do zaključka, da čeprav naj bi visoka stopnja egalitarnih vrednot v ZDA pomenila tudi visoko stopnjo politične participacije žensk, temu ni tako. Na to nas usmerjajo tudi statistični podatki Med-parlamentarne Unije, ki na svetovni ravni ZDA uvrščajo na 95. mesto med 188 državami glede na številčno zastopanost žensk v predstavniških telesih (Inter-Parliamentary Union). Strinjamo se z navedbo Norrisove (2004, 184), da v družbi, kjer prevladujejo tradicionalne kulturne vrednote, bodo selektorji v večji meri izbrali moške kandidate. Glede na opaženo, da selektorji v ZDA (ki so večinoma beli moški srednjih let) v večini izbirajo moške kandidate, s podobnimi vrednotami in stališči, kot jih imajo sami, bi lahko celo trdili, da z vidika zastopanosti žensk v ameriškem kongresu, ZDA težko uvrščamo med družbe z visoko stopnjo egalitarnih vrednot, prej bi lahko trdili, da še vedno veljajo za tradicionalno moško središčno družbo.

Kot so ugotovili različni avtorji (Milbrath 1965; Harrison 1997; Werschkul in Williams 2004; Ruedin 2007; Hess in drugi 2015) je višji socio-ekonomski status pozitivno povezan s stopnjo politične participacije. Na osnovi statističnih podatkov iz raziskave »Status žensk v ZDA«, ki je bila analizirana v poglavju 5.1.1.4 in 5.2 smo ugotovili, da obstaja pozitivna korelacija med stopnjo socio-ekonomskega indeksa in stopnjo politične participacije v ZDA na ravni zveznih držav. Znotraj socio-ekonomskih dejavnikov Milbrath (1965) izpostavlja visokošolsko izobrazbo kot pomembnejši dejavnik vpliva na spremembo socio-ekonomskega statusa. Na osnovi analize visokošolske izobrazbe med letoma 1990 in 2013 je mogoče ugotoviti, da ženske v zadnjem desetletju v večjem številu dokončajo visokošolsko izobraževanje kot moški. Upoštevajoč podatke lahko pričakujemo tudi, da se bo ta trend nadaljeval v prihodnje, saj je tudi pri vpisu na dodiplomski ter podiplomski študij v ZDA več žensk kot moških.

Darcy, Welch in Clark (v Sanbonmatsu 2006) so izpostavile poklicno segregacijo žensk kot pomembno oviro pri politični participaciji, zlasti v okviru zastopanosti žensk v predstavniških telesih. S tem se strinjata tudi Fiorina in Peterson (v Whitaker 2006, 171), ki navajata: »/.../ številčna zastopanost žensk v ameriškem kongresu se bo povečala takrat, ko bodo ženske posnemale zaposlitvene vzorce moških.« Po navedbah Whitakerja (2006) je analiza

zaposlitve poslancev in poslank 108. sklica ameriškega kongresa pokazala, da v profesionalni usmeritvi za moške prevladuje pravo in management, medtem ko za ženske področje izobraževanja ter management. Glede na predstavljeno lahko sklenemo, da vrsta zaposlitve tudi vpliva na stopnjo politične participacije. Spodbudni so statistični podatki iz raziskave »Status žensk v ZDA« ki navajajo, da se delež žensk, ki so zaposlene v managerskih oz. v profesionalnih poklicih, iz leta v leto izboljšuje.

Osebni dohodek kot socio-ekonomski dejavnik je v neposredni korelaciji s stopnjo izobrazbe ter zaposlitve. Na osnovi statističnih podatkov, predstavljenih v poglavju 5.1.4.3, se je v opazovalnem obdobju med letoma 1985 in 2015 osebni dohodek žensk povečal za 18 %, medtem ko se povprečni letni prihodek za moške statistično pomembno ni spremenil. Če se opaženi porast nadaljuje z enakim trendom, bodo moški in ženske šele leta 2060 zaslužili približno enako.

Na podlagi državne raziskave, ki sta jo opravila Fox in Lawlessova (v Whitaker 2006, 172) je bilo ugotovljeno, da ženske z enakimi osebnostnimi in profesionalnimi kvalifikacijami kot moški, izražajo nižjo stopnjo politične ambicije. Prepad med spoloma glede politične ambicije je mogoče razložiti skozi dva kritična aspekta selekcijskega procesa kandidatov. Prvič, ženske so v manjši meri spodbujane v politično kandidaturo kot moški, in drugič, ženske se (stereotipno) smatrajo slabše usposobljene ter kvalificirane kot moški.

Nekatere starejše raziskave, npr. Darcy in Schramm (v Sanboumatsu 2006, 15), sicer navajajo, da spol nima vpliva na uspešnost kandidatov oz. kandidatke na volitvah prav v primeru ponovne kandidature. Tako Selzer, Newmann in Leighton (Sauboumatsu 2006, 15) za volitve v obdobju 1986–1994 za predstavniški, navajajo enako uspešnost žensk in moških kandidatov pri ponovni izvolitvi. Med tistimi, ki so ponovno kandidirali in bili uspešni, je bilo 93,8 % moških in 93,6 % žensk. Pri t. i. kandidaturi »odprtega sedeža« pa je bila 53 % uspešnost moških in 52,2 % uspešnost žensk. Kljub temu je opazna razlika med številom moških in žensk, ki ponovno kandidirajo, saj se za to odloči več moških. Na podlagi omenjenega predlagamo, da bi kot možen institucionalni mehanizem politične participacije lahko uvedli zakonsko predpisano število mandatov, ki jih poslanec ali poslanka lahko izvede.

Najpogosteje uporabljen indikator enakopravnosti v politični areni je delež ženskih predstavnic v političnih institucijah, vendar je nepopoln približek dejanskega stanja ženskega opolnomočenja, saj nam ne pove, ali imajo predstavnice v kongresu potem tudi dejansko politično moč in ali dajo prednost spolno konotiranim vprašanjem oz. ali promovirajo spolno enakopravne zakonodajne predpise. Ko so ženske enkrat izvoljene, imajo težnjo po drugačnih prioritetah kot njihovi moški sogovorniki. Vendar vse ženske avtomatsko ne podpirajo vprašanj in dilem, ki se tičejo žensk, kajti v ZDA sta strankarska pripadnosti in politična ideologija še vedno predominantna dejavnika tako pri odpiranju političnih tem kot pri izvolitvi določenega zakona. Ženske morajo vložiti izredno veliko truda, trdega dela, da preživijo v moško dominantnem svetu politike kjerkoli po svetu (Han 2007). Tudi Joganova (1992) je že opozarjala, da v ameriškem kongresu spola ne moremo izpostaviti kot glavne osebne karakteristike, ki vpliva na izoblikovanje političnega stališča, saj se predvideva, da je strankarska pripadnost še vedno poglobitni odločevalec političnih stališč predstavnic in predstavnikov v ameriškem kongresu. Ker so zapisane, normativno priznane pravice le nujni pogoj za zagotavljanje enakih možnosti za ženske in ker vrsta drugih sestavin družbene strukture deluje na temeljih moško središčne kulture, je odpravljanje zapostavljenosti žensk v politiki sorazmerno počasno in ovirano.

Številni, v magistrskem delu analizirani avtorji navajajo, da bi spremembe v številčni zastopanosti žensk (deskriptivno predstavništvo) vodile tudi v vsebinske spremembe in premik k tematikam, ki so bolj pomembne ženskam (substantivno predstavništvo). Tako Norrisova (2004, 179) navaja, in tu se pridružujemo njenemu mnenju, da ženske v predstavniških telesih niso zgolj simbolične predstavnice družbene skupine, ampak tudi vsebinsko predstavljajo tematike, ki so bližje ženskam kot demografski skupini. Na podlagi tega lahko sklenemo, da se posledica ne zastopanosti žensk v predstavniških telesih, kaže ne samo v vprašanju ustreznih legitimnosti demokratičnih predstavniških teles, ampak tudi v vsebinskem dnevnem redu javnih politik, ki posledično ne poudarjajo dovolj interesov žensk, kot družbene skupine.

Deskriptivni pregled podatkov o zastopanosti žensk v ameriškem kongresu smo sicer predstavili, a vseeno ne moremo zanemariti pomena (spekulativnih) predvidevanj, da naj bi najštevilčnejša skupina imela tudi največ politične moči in s tem usmerjala javnopolitično

tematiko. Prav tako ne moremo z gotovostjo trditi, da bi se predstavnice v političnih institucijah potem posledično tudi bolj zavzemale za zakonske predloge ali javnopolitična vprašanja, ki bi zadevala t. i. ženska vprašanja (substantivno predstavništvo). Kljub vsemu, pa je kar nekaj argumentov, ki govorijo v prid, da bi večja zastopanost žensk v političnih institucijah tudi v ospredje javnopolitičnih razprav postavila ženska vprašanja, saj ženske poznajo in razumejo »ženske« izkušnje, ki jih moški ne (z)morejo, zato lahko do nekaterih vprašanj bolj osebno in iz lastnih izkušenj gradijo povezave ter vzporednice. Po ugotovitvah Pitkin (Celis in Childs 2008, 419) to sicer ne drži v celoti, pa ne zaradi biološkega spola, ampak zaradi družbenega spola – razlik v prepričanjih, vrednotah ter izkušnjah, ki jih imajo ženske. Ženske niso homogena skupina, ki bi jih usmerjal enak vrednostni sistem, zato torej ne moremo predvidevati, da bodo vsem ženskam pomembne javnopolitične razprave o ženskih vprašanjih. Celisova in Childsova (2008, 421) izpostavljata tudi, da je potrebno narediti premik od deskriptivnega predstavništva k substantivnem, vendar ne smemo zanemariti dejstva, da nista nujno kompatibilna. Avtorici (2008, 422) navajata, da je treba substantivno predstavništvo izvajati na vseh ravneh (lokalno, regionalno, zvezno in federalno) in tudi v različnih sferah (gospodarstvo) in ne samo v politiki. Murray (v Celis in Childs 2008, 423) pa navaja, da obstaja korelacija med deskriptivnim in substantivnim predstavništvom. Avtor je mnenja, da dokler se ženske odločajo za candidature, lahko dosežemo substantivno predstavništvo tudi ob odsotnosti številčnejšega deskriptivnega predstavništva. Iz tega izhajajoč, lahko sklenemo, da tudi nizka stopnja številčne zastopanosti žensk v predstavniških telesih, ne pomeni nujno odsotnost ženskih javnopolitičnih vprašanj.

Da preobrazba v enakopravno družbo (tudi v ZDA) še ni povsem uresničena, ne smemo biti presenečeni. Sprememba v odnosu med moškimi in ženskami je le ena izmed bolj korenitih sprememb, ki jih družba lahko izkusi. Če ne bi bila prevladujoča družbena kultura tako močno in celostno prežeta s seksističnimi sestavinami, gotovo ne bi bilo treba tako temeljito in vedno natančnejše načrtovanje odpravljanja zapostavljenosti žensk.

Ženske v ZDA so v zadnjih 30 letih dosegle napredke in doživele spremembe v svojem socialnem in političnem življenju. Kljub temu, kot ugotavljata Werschul in Williams (2004), pa niso enakopravne moškim, kar se opazi predvsem pri politični participaciji. Ženske bi imele izredne koristi, če bi strožje uveljavljali zakone enakih možnosti, imele bi višjo stopnjo

politične participacije, primerno in dostopno otroško nego ter vrtce, primernejše programe zniževanja revščine ter druge zakone, ki bi prispevali k izboljšanju statusa žensk.

Ukrepi spodbujanja politične participacije morajo biti usmerjeni v izboljšanje dejavnikov politične participacije, saj so vse v magistrskem delu predstavljene analize statističnih podatkov za obdobje zadnjih 30 let v ZDA, pokazale pozitivne spremembe v izboljšanju politične participacije, a govorimo zgolj o ledeniški hitrosti sprememb. Glede na opisane trende ocenjujemo, da bodo ženske enakopravno številčno zastopanost v ameriškem kongresu dosegle šele leta 2117, medtem ko na svetovni ravni na prehodu v 22. stoletje.

Številčnejša zastopanost žensk v ameriškem kongresu in njihov položajih moči ter vpliva, bi spremenila naravo politične zastopanosti v ZDA. Vlada ZDA bi pridobila na politični legitimaciji tudi na osnovi dejstva, da številčna zastopanost članov ameriškega kongresa posnema spolno demografsko sliko ZDA.

10 Literatura

1. Antič, Milica in Jasna Jeram, ur. 1999. *Ženske, politika, demokracija: za večjo prisotnost žensk v politiki*. Ljubljana: Urad za žensko politiko.
2. Antič, Gaber Milica in Jasna Jeram, ur. 2011. *Dan s političarko. Pilotni projekt mentoriranja mladih žensk v politiki*. Ljubljana: Urad za enake možnosti.
3. Ashe, Fidelma. 2007. *The New Politics of Masculinity: Men power and resistance*. New York: Routledge.
4. Axford, Barrie, Richard Huggins, Rico Isaacs in Victoria Browne. 2002. ***Politics: An Introduction***. London and New York: Routledge. Dostopno prek: GoogleBooks.
5. Bacchi, Carol Lee. 1996. *The politics of affirmative action: women, equality and category politics*. London: Sage.
6. Barša, Pavel. 2009. *Gospodstvo človeka in želja ženske: feminizem med psihoanalizo in poststrukturalizmom*. Ljubljana: Društvo Apokalipsa.
7. Blair, Anita. 1997. A Conservative Perspective. *U.S. Society and Values* II, (2): 23–27.
8. BLS Reports. 2014. *Women in the Labor Force: A Databook*. U.S. Bureau of Labor Statistics. Dostopno prek: http://www.bls.gov/opub/reports/cps/womenlaborforce_2013.pdf (30. januar 2016).
9. Borrelli, Maryanne. 2005. Cabinet Nominations in the William J. Clinton and George W. Bush Administration: Gender, Change, and Representation. V *Gender and American politics: women, men, and the political process*, ur. Sue Tolleson-Rinehart in Jyl J. Josephson, 201–221. New York: M.E. Sharp Inc.
10. Bratton, A. Kathleen 2005. Critical Mass Theory Revisited: The Behavior and Success of Token Women in State Legislatures. *Politics & Gender* 1 (1): 97–125.
11. Brezovšek, Marjan. 1995. Politična participacija: prispevek k analizi politične participacije. *Teorija in praksa* 32 (3–4): 199–211.
12. Briški, Nataša. 2009. *Prek koruznih polj v lowi do Bele hiše*. Ljubljana: FDV.
13. Bryson, Valerie. 2003. *Feminist Political Theory: An Introduction*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
14. Campbell, David E. in Christina Wolbrecht. 2006. See Jane Run: Women Politicians as Role Models for Adolescents. *Journal of Politics* 68(2):233–247.
15. Caul, Miki in Katherine Tate. 2002. »Thinner Ranks: Women as Candidates and California's Blanket Primary.« V *Voting at the Political Fault Line: California's Experiment*

- with the Blanket Primary*, ur. Bruce E. Cain in Elisabeth R. Gerber, 234–247. Berkley: University of California Press.
16. Celis, Karen in Sarah Childs. 2008. Introduction: The Descriptive and Substantive Representation of Women: New Directions. *Parliamentary Affairs* 61(3): 419–425.
 17. Center for American Women and Politics. 2015a. *Gender Differences in Voter Turnout*. Dostopno prek: <http://www.cawp.rutgers.edu/sites/default/files/resources/genderdiff.pdf> (7. november 2015)
 18. --- 2015b. *History of Women in the U.S. Congress*. Dostopno prek: <http://www.cawp.rutgers.edu/history-women-us-congress> (3. marec 2016)
 19. Cigale, Marija. 1992. Ko odgrneš sedem tančic. V *Ženske v Sloveniji*, ur. Marija Cigale in drugi, 37–46. Ljubljana: Društvo Iniciativa.
 20. Conway, Margaret M. 2005. Gender and Political Participation. V *Gender and American politics: women, men, and the political process*, ur. Rinehart Tolleson, Sue Josephson in Jyl J. Josephson, 48–64. New York: M.E. Sharp Inc.
 21. C-Span. 2007. Election of Nancy Pelosi as Speaker of the House. Dostopno prek: <http://www.c-span.org/video/?196029-1/election-nancy-pelosi-speaker-house> (5. december 2015).
 22. Davidson, Roger H., Walter J. Oleszek in Lee E. Frances. 2008. *Congress and its members*. Washington: CQ Press.
 23. Della Porta, Donatella. 2003. *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Založba Sophia.
 24. *Democrats*. 2015. Dostopno prek: <https://www.democrats.org/about/our-history> (5. december 2015).
 25. DeNavas-Walt, Carmen in Bernadette D. Proctor. 2015. *Income and Poverty in the United States: 2014*. Washington, DC: U.S. Department of Commerce, Economics and Statistics Administration, U.S. Census Bureau.
 26. Dickenson, Donna. 1997. *Property, women and politics: subjects or objects?* Cambridge: Polity Press.
 27. Dolan, Kathleen A. 2004. *Voting for Women: How the Public Evaluates Women Candidates*. Boulder: Westview Press.
 28. Falter-Barns, Suzanne. 1997. Balacing Agendas: Work, Family and the Law. *U.S. Society and Values* II, (2): 28–30.
 29. Ferfila, Bogomil. 2006. *Svet na dlani* (1. knjiga, 1.del). Ljubljana: FDV.

30. --- 2008. *Demokratske in nedemokratske države sveta*. Ljubljana: FDV.
31. --- 2009. *Primerjalne politike v sodobnem svetu: Teoretični del*. Ljubljana: FDV.
32. Ferfila, Bogomil, Anton Grizold, Lance LeLoup in Paul Phillips. 2003. *Politične institucije, politike in proračun: Severnoameriški razgledi*. Ljubljana: FDV.
33. Fink Hafner, Danica. 2001. *Politične stranke*. Ljubljana: FDV.
34. --- 2007. *Analiza politik*. Ljubljana: FDV.
35. Freeman, Jo. 2000. *A room at a time: How women entered party politics*. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers Inc.
36. Gelb, Joyce. 2008. The politics of backlash in the United States and Japan. V *Women's Movements: Flourishing or in abeyance?*, ur. Sandra Grey in Marian Sawyer, 79–88. Abingdon; New York: Routledge.
37. Gelb, Joyce in Marian Lief Palley. 2009. *Women and politics around the world: a comparative history and survey*. Volume 2: Country Profiles. Santa Barbara: ABC-CLIO Inc.
38. Gerrity, C. Jessica, Tracy Osborn in Jeanette Morehouse Mendez. 2007. Women and Representation: A Different View of the District? *Politics & Gender* 3: 179–200. Dostopno prek: <http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=1172816&fileId=S1743923X07000025> (8. marec 2016).
39. *GOP. Republican National Committee official site*. Dostopno prek: <https://www.gop.com/history/> (5. december 2015).
40. Gross, Emma. 2006. *Global values shift and social work in America: Making positive change*. London: Sage.
41. Han, Lori Cox. 2007. *Women and american Politics: The Challenges of Political Leadership*. Boston: McGraw-Hill.
42. Haralambos, Michael in Martin Holborn. 1999. *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.
43. Harrison, Cynthia. 1997. Changing Role of Women in American Society. *U.S. Society and Values* II, (2): 10–12.
44. Hess, Cynthia, Jessica Milli, Jeff Hayes, Ariane Hegewisch, Yana Mayayeva, Stephanie Román, Julie Anderson in Justine Augeri. 2015. ***The Status of Women in the States 2015***. Institute for Women's Policy Research, Washington, DC. Dostopno prek: Google učenjak.
45. Heywood, Andrew. 2004. *Political ideologies: An Introduction*. London: Palgrave Macmillan.

46. Holmes, Mary. 2007. *What is Gender?* London: Sage Publications.
47. Inter-Parliamentary Union. 2016. *Women in National Parliaments*. Dostopno prek: <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm> (4. februar 2016).
48. Jalalzai, Frida. 2009. Political Development and Women's Status around the World. V *Women and Politics around the world: a comparative history and survey, 1*, ur. Joyce Gelb in Marian Lief Palley. Santa Barbara: ABC-CLOI, Inc.
49. Jamieson, Kathleen Hall. 2000. *Everything you think you know about politics – and why you are wrong*. New York: Basic Books.
50. Jogan, Maca. 1991. *Družbena konstrukcija hierarhije med spoloma*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
51. --- 1992. Seksizem, politika in politična kultura. *Teorija in praksa* 29 (11–12): 1141–1150.
52. ---. 2001. *Seksizem v vsakdanjem življenju*. Ljubljana: FDV.
53. Kahn, Kim Fridkin. 1996. *The political consequences of being a woman: how stereotypes influence the conduct and consequences of political campaigns*. New York: Columbia University Press.
54. Kanjuo Mrčela, Aleksandra. 1996. *Ženske v menedžmentu*. Ljubljana: Enotnost.
55. Krašovec, Alenka. 2000. *Moč v političnih strankah: odnosi med parlamentarnimi in centralnimi deli političnih strank*. Ljubljana: FDV.
56. Krašovec, Alenka in Danica Fink Hafner. 2004. Politične izkušnje in volitve: posredna diskriminacija žensk. V *Lokalna demokracija I. Analiza lokalnih volitev 2002*, ur. Marjan Brezovšek, Miro Haček in Alenka Krašovec, 75–101. Ljubljana: FDV.
57. Krook, Mona Lena. 2009. *Quotas for women in politics: gender and candidate selection reform worldwide*. New York: Oxford University Press.
58. Lawless, Jennifer L. in Richard L. Fox. 2005. *It takes a candidate: why women don't run for office?* New York: Cambridge University Press.
59. Lawless, Jennifer L. in Richard L. Fox. 2012. *Men Rule: The Continued Under-Representation of Women in U.S. Politics*. Washington, DC: Women & Politics Institute.
60. *Library of Congress. Party System*. 2015. Dostopno prek: <http://www.loc.gov/teachers/classroommaterials/presentationsandactivities/presentations/elections/partysys.html> (5. december 2015).
61. Lukšič, Igor. 2006. *Politična kultura*. Ljubljana: FDV.

62. Maisel, Sandy L. 2007. *American political parties and elections*. New York: Oxford University Press.
63. Manning, Jennifer E., Ida A. Brudnick in Colleen J. Shogan. 2015. *Women in Congress: Historical Overview, Tables and Discussion*. CRP Report. Congressional Research Service, Washington, DC. Dostopno prek: <https://www.fas.org/sgp/crs/misc/R43244.pdf> (5. december 2015).
64. McGlen, Nancy E., Karen O'Connor in Laura Van Assendelft. 2005. *Women, politics and American society*. New Jersey: Prentice-Hall.
65. Milbrath, Lester W. 1965. *Political Participation: How and Why Do People Get Involved in Politics?* Chicago: Rand McNally & Company.
66. Miller, David. 2003. *Political Philosophy. A very Short Introduction*. New York: Oxford University Press. Dostopno prek: https://www.goodreads.com/ebooks/download/100018.Political_Philosophy (3. oktober 2015).
67. Norris, Pippa. 2003. The Gender Gap: Old Challenges, New Approaches. V *Women and American politics*, ur. Susan J. Carroll, 146–167. New York: Oxford University Press.
68. --- 2004. *Electoral Engineering: voting Rules and Political Behavior*. New York: Cambridge University Press.
69. Novak, Bogomir. 1995. Demokracija in totalitarizem v politični kulturi. *Teorija in praksa* 32 (3–4): 299–309.
70. Rosenthal, Cindy Simon. 2002. *Women Transforming Congress*. V *Congressional Studies Series*, v. 4. Oklahoma: University of Oklahoma Press.
71. Ruedin, Didier. 2007. *Testing Milbrath's 1965 Framework of Political Participation: Institution and Social Capital*. *Contemporary Issues and Ideas in Social Sciences*. Dostopno prek: <http://journal.ciiss.net/index.php/ciiss/article/view/43/50> (3. oktober 2015).
72. Saint-Germain, Michelle A. in Cynthia Chavez Metoyer. 2008. *Women legislators in Central America: politics, democracy, and policy*. Texas: University of Texas Press.
73. Sanbonmatsu, Kira. 2006. *Where Women Run: Gender and Party in the American States*. Michigan: University of Michigan Press.
74. Shogan, J. Colleen. 2001. Speaking Out: An Analysis of Democratic and Republican Woman-Invoked Rhetoric of the 105th Congress. *Women & Politics* 23 (1/2): 129–46.

75. Singhal, Rekha (2003). Women, Gender and Development: The Evolution of Theories and Practice. *Psychology & Developing Societies* (15). Dostopno prek: <http://pds.sagepub.com/content/15/2/165> (18. september 2010).
76. Smith, Denise I. in Renne E. Spraggins. 2001. *Census 2000 Brief*. U.S. Department of Commerce, Economics and Statistics Administration, U.S. Census Bureau. Dostopno prek: <http://www.census.gov/prod/2001pubs/c2kbr01-9.pdf> (14. november 2015).
77. Somani, Anisa A. 2013. The Use of Gender Quotas in America: Are Voluntary Quotas the Way to Go?. *William & Mary Law Review* 54 (4): 1451–1488. Dostopno prek: <http://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3477&context=wmlr> (5. december 2015).
78. Svetlik, Ivan. 1988. Delitev dela in institucionalizacija dela. V *Neformalno delo*, ur. Ivan Svetlik, Drago Kos, Katja Boh in Zdravko Zrimšek, 5–32. Ljubljana: Delavska enotnost.
79. Squires, Judith. 2007. *The New Politics of Gender Equality*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
80. --- 2009. *Gender in Political Theory*. Cambridge: Polity Press.
81. Teixeira, Ruy A. 2008. *Red, blue and purple America: the future of election demographics*. Washington: Brookings Institution Press.
82. *The White House*. 2015. Dostopno prek: <https://www.whitehouse.gov/> (3. september 2015).
83. Thomas, Sue. 2005. Cracking the Glass Ceiling: The Status, Significance, and Prospects of Women in Legislative Office. V *Gender and American politics: women, men, and the political process*, ur. Sue Tolleson-Rinehart Josephson in Jyl J. Josephson, 242–264. New York: M.E. Sharp Inc.
84. Tolleson-Rinehart, Sue in Jyl J. Josephson (2005). Gender and the Future of American Political Life. V *Gender and American politics: women, men, and the political process*, ur. Sue Tolleson-Rinehart in Jyl J. Josephson, 285–307. New York: M.E. Sharp Inc.
85. U.S. Census Bureau. 2014(a). *Voting and Registration*. Dostopno prek: <http://www.census.gov/search-results.html?q=voting+and+registration&search.x=0&search.y=0&search=submit&page=1&stateGeo=none&searchtype=web&cssp=SERP> (3. marec 2016).
86. U.S. Census Bureau. 2014(b). *Population Division. Projections of the Population by Sex and Selected Age Groups for the United States: 2015 to 2060*. Dostopno prek:

<http://www.census.gov/population/projections/data/national/2014/summarytables.html>
(14. november 2015).

87. U.S. Census Bureau. 2014(c). *School Enrollment*. Dostopno prek:

<https://www.census.gov/hhes/school/data/cps/2014/tables.html> (2. februar 2016).

88. U.S. Census Bureau. 2014(č). *Population Estimates*. Dostopno prek:

https://www.census.gov/popest/data/historical/2010s/vintage_2014/national.html (1. februar 2015).

89. *U.S. Department of Education*. 2015a. National Center for Education Statistics. Institute for Education Sciences. Dostopno prek: https://nces.ed.gov/programs/digest/d14/tables/dt14_104.20.asp (24. oktober 2015).

90. --- 2015b. National Center for Education Statistics, Institute of Education Sciences. Dostopno prek: http://nces.ed.gov/programs/digest/d14/tables/dt14_306.10.asp (5. december 2015).

91. *U.S. House of Representatives*. 2015. *History, Art & Archives*. Dostopno prek: <http://history.house.gov/HistoricalHighlight/Search/> (14. november 2015).

92. Urofsky, Melvin I., ur. 1994. *Basic readings in U.S. democracy*. Washington: United States Information Agency.

93. Verba, Sidney, Kay Lehman Scholzman in Henry Brady. 1995. *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge: Harvard University Press.

94. Žnidaršič, Sabina. 2007. *Ora et labora – in molči ženska! Pregled demografije dežele Kranjske in pridobitnosti žensk v desetletjih 1880–1910*. Ljubljana: cf.

95. Werschkul, Mischa in Erica Williams. 2004. *The Status of Women in the States*. Institute for Women's Policy Research, Washington, DC. Dostopno prek: <http://www.iwpr.org/publications/pubs/the-status-of-women-in-the-states> (5. december 2015).

96. Whitaker, Lois Duke. 2006. *Women in politics: outsider or insiders?* Upper Saddle River (N.J.): Pearson Prentice Hall.